

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**TOMA BRADŪNAITĖ
EDUKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ MAGISTRANTŪROS
IŠTĚSTINĖS STUDIJS**

**PAAUGLIŲ BENDRAVIMO KOMPETENCIJOS UGDYMAS
VAIKŲ DIENOS CENTRE NAUDOJANT EDUKACINES
TECHNOLOGIJAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: *prof. dr. Valdonė Indrašienė*

Vilnius, 2020

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2020-04-26

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

Edukacinių technologijų magistrantūros iššęstinės studijos

(*fakulteto / instituto, programos pavadinimas*)

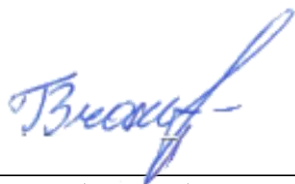
Studentas (-e) _____ Toma Bradūnaitė _____,
(*vardas, pavardė*)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas „Paauglių bendravimo kompetencijos ugdymas vaikų dienos centre naudojant edukacines technologijas“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(*parašas*)

Toma Bradūnaitė
(*vardas, pavardė*)

TURINYS

SĄVOKŲ ŽODYNAS	4
ĮVADAS	5
1. PAAUGLIŲ AMŽIAUS TARPSNIO RAIDOS IR BENDRAVIMO YPATUMAI	9
1.1. Paauglystės raidos teorijos	9
1.2. Paauglystės amžiaus tarpsnio ypatumai	5
1.3. Paauglių bendravimo ypatumai	13
1.4. Bendravimo kompetencijos svarba paaugliams	15
2. VDC GALIMYBĖS PAAUGLIŲ UGDYMO KONTEKSTE	19
2.1. VDC samprata ir teisinis pagrindimas	19
2.2. VDC funkcijos bei veiklos kryptys	22
3. EDUKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ PANAUDOJIMAS UGDANT BENDRAVIMO GEBĖJIMUS	28
3.1. Edukacinių technologijų samprata	28
3.2. Edukacinių technologijų raiška ugdymo procese	30
4. EDUKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ PANAUDOJIMO, SKATINANT PAAUGLIŲ BENDRAVIMĄ, TYRIMAS	34
4.1. Empirinio tyrimo metodologija	34
4.2. Empirinio tyrimo rezultatų analizė	49
DISKUSIJA	60
IŠVADOS	63
REKOMENDACIJOS	64
LITERATŪROS SĄRAŠAS	65
SANTRAUKA	74
SUMMARY	76
PRIEDAI	78

SĄVOKŲ ŽODYNAS

Edukacinės technologijos – veiksmų sistema, pasireiškianti inovatyvių mokymo formų, metodų komponavimu, mokymo turinio reguliavimu, mokymo proceso projektavimu, organizavimu ir vykdymu naudojant ir derinant techninius ir žmogiškuosius resursus (Ross, Morrison ir Lowther, 2010).

Paauglys – paaugęs, bet dar nesubrendęs berniukas ar mergaitė, nuo 12 iki 16-17 metų (Lietuvių kalbos žodynas, 2020).

Vaikų dienos centras – viešas juridinis asmuo ar jo padalinys (išskyrus ikimokyklinio ugdymo įstaigas, bendrojo ugdymo mokyklas, neįgaliųjų organizacijas ir organizacijas, teikiančias paslaugas tik neįgaliesiems, psichikos sveikatos centrus), teikiantis dienos socialinės priežiūros ir ugdymo paslaugas (Vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijos, 2015).

IVADAS

Temos aktualumas. Tyrimo aktualumas grindžiamas įvairių mokslininkų atliktų tyrimų duomenimis, kurie atskleidžia, kad dažniausia įvairių paaugliams kylančių socialinių problemų priežastis – nepakankamai ugdomos bendrosios kompetencijos, nepakankama emocinė branda, vidinės darnos stoka (Adi, Killoran, Janmohamed ir Stewart-Brown, 2007; Bloom, Karagiannakis, Toste ir Konstantinopoulos, 2007; Reis ir kt., 2007; Bradley, Doolitte ir Bartolotta, 2008; Colman ir kt., 2009). Bendrųjų kompetencijų svarba akcentuojama ir svarbiausiuose strateginiuose švietimo dokumentuose: Valstybinėje 2013–2022 m. švietimo strategijoje (Valstybinė švietimo 2013–2022..., 2014), Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ (Lietuvos pažangos..., 2012), 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programoje (Lietuvos Respublikos 2014–2020..., 2012). Lietuvos Respublikos valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija (Valstybinė švietimo 2013–2022..., 2014) įvardija švietimo misiją – pasirūpinti, kad kiekvienas Lietuvos pilietis turėtų galimybes ugdyti(s) savarankiško ir aktyvaus gyvenimo pagrindus, nuolat tobulinti savo gebėjimus. Švietimo įstatymas (2015 m.) bendrųjų kompetencijų ugdymui suteikia prioritetą, siekiant išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, siekiančiu žinių, savarankišku, atsakingu, patriotiškai nusiteikusiu žmogumi, išlavinti dabartiniam gyvenimui svarbius jo komunikavimo gebėjimus. Būtent pastarieji gebėjimai sudaro bendravimo kompetencijos pagrindą ir pasireiškia aiškiu kalbėjimu, aktyviu klausymusi, bendradarbiavimu, atsilaikymu netinkamam socialiniam spaudimui, konstruktyviu konfliktų sprendimu, pagalbos paprašymu (Akelaitis, 2017).

Bendravimo kompetencija itin svarbi siekiant atsilaikyti socialiniam spaudimui ir sprendžiant konfliktines, nepritapimo problemas. Atliktas tyrimas (Rigby ir Smith, 2011) atskleidė, kad Lietuvos mokyklose mokiniai dažniau patiria patyčias, nei Europos ir Šiaurės Amerikos šalių ugdymo įstaigose. Zaborskio ir Vareikienės (2015) tyrimo duomenys parodė, kad patyčias mokykloje patiria kas trečias Lietuvos bendrojo ugdymo įstaigose besimokantis paauglys. Tokie paaugliai negebėdami objektyviai spręsti mokykloje susidariusių sunkumų jaučiasi mažiau saugūs bei patenkinti mokykliniu gyvenimu (Tsitsika ir kt., 2014). Dėl to neretai paaugliai ieško erdvės, kurioje galėtų jaustis saugiai ir nebijoti išreikšti savo mintis, galėtų nebijoti klysti. Pasak Valuntonienės (2005) dalis tokių paauglių pradeda lankyti vaikų dienos centrą (toliau – VDC).

VDC – juridinis asmuo ar padalinys, kuris teikia dienos socialinės priežiūros ir ugdymo paslaugas (Vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijos, 2015). Tačiau kalbant plačiąja prasme VDC yra kuriama saugi aplinka, teikiamos socioedukacinės paslaugos, psichologinė pagalba, dienos globa, maitinimas, organizuojamas vaikų laisvalaikis bei užimtumas (Sipovič, 2007).

Savivaldybių pateiktais duomenimis, Lietuvoje 2019 m. birželio mėnesį veikė 401 VDC (Vaikų dienos centrams..., 2020). VDC aktualumą pabrėžia socialinės apsaugos ir darbo ministras Kukuraitis (Vaikų dienos centrams..., 2020), teigdamas jog būdami VDC vaikai turi galimybę užsiimti namų darbų ruoša, gauti maitinimą ar dalyvauti įvairiose ugdomosiose veiklose. Ministro nuomone, tai veiksminga pagalbos priemonė vaikams, kurie savo šeimose susiduria su iššūkiais. VDC naudą patvirtina Sipovič (2007) atliktas tyrimas, kuris pabrėžia VDC naudą paauglių ugdyme ir asmenybės tobulėjime.

Tyrimo naujumas ir iširtumas. VDC lankantiems paaugliams reikalingas pasitikėjimu grįstas santykis, kuris gaunamas tik per nuoširdų ir abipusį bendravimą. Vaikų ir paauglių psichologės Blandė ir Gudėlienė (2017) teigia, kad skatinat paauglius bendrauti svarbu vengti dvigubų standartų ir atvirai bendraujant skatinti išsakyti jausmus ir patirtis. Tyrėjai ir praktikai nurodo, jog įvairių socialinių gebėjimų ugdymas padeda tobulėti asmenybei ir išvengti bendravimo sunkumų, skatina asmenybės raidą, teigiamą savigarbos pokytį, lemia veiksmingą bendravimą ir bendradarbiavimą, sprendimų priėmimą, problemų sprendimą, didina motyvaciją siekti geresnių rezultatų, padeda ugdyti socialinius santykius bendraujant su bendraamžiais, suaugusiais (Vyšniauskytė-Rimkienė, 2006; Spence, 2003; Grinkevičiūtė, 2013; Blandė ir Gudėlienė, 2017). Visgi dirbant su šiandienos paaugliais kyla nemažai iššūkių lavinat jų socialinius gebėjimus, ypač ugdant bendravimo kompetenciją. Specialistai dirbantys su paaugliais VDC privalo sukurti ne tik paauglių poreikius atitinkančią erdvę, bet ir organizuoti ugdomasias veiklas, kurios ugdytų paauglių asmenybės augimą. Todėl turima imtis naujų netradicinių, neįprastų ugdymo būdų ir metodų (Pukelis, 1998; Laužackas, 2005; Stankevičienė ir Monkevičienė, 2007; Martišauskienė ir Trakšėlyš, 2013; Barkauskaitė, 2014). Tad vis dažniau į VDC veiklas siekiama įtraukti technologijų naudojimą, kurios keltų susidomėjimą ir lavintų bendravimo kompetenciją.

Tyrimo problematika. Deja, nemaža dalis VDC neturi pastovaus finansavimo ir didžioji dalis lėšų skiriama VDC išlaikymui ir veikloms (Kiguolė, 2011). VDC negali savo veiklų praturtinti įvairiomis technologijomis, todėl darbuotojai turi organizuoti įvairias veiklas derindami turimas priemones, technologijas ir metodus tarpusavyje, taip į VDC ugdomasias veiklas integruojant edukacines technologijas. Edukacinės technologijos sudaro galimybes organizuoti tokias ugdymosi veiklas, kurias tinkamai pritaikius paauglių bendravimo kompetencijos lavinimui, galima suteikti praktinę naudą paaugliui. Tinkamai ugdoma bendravimo kompetencija paaugliui suteikia gebėjimą aiškiai kalbėti, aktyviai klausytis, bendradarbiauti, atsispirti netinkamam socialiniam spaudimui, konstruktyviai spręsti konfliktus, prašyti pagalbos (Akelaitis, 2017). Tačiau maža informacijos apie tai, kaip ugdyti paauglių bendravimo kompetenciją VDC taikant edukacines technologas. Dauguma atliktų mokslinių tyrimų atskleidžia, kad edukacinės

technologijos vis aktyviau taikomos paauglių motyvacijos skatinimui, žinių įsisavinimui, mokomosios medžiagos suvokimui, bet vis dar stinga informacijos, orientuotos į tai, kokiais būdais ir metodais ugdyti paauglių bendravimo kompetenciją. Be to, paauglių bendravimo kompetencijos ugdymo įgyvendinimui sunkumų kelia ir intensyvi technologijų kaita, kadangi pastarosios vystosi kur kas greičiau nei VDC darbuotojai geba išmokti jomis naudotis. **Tyrimo problema** – menkai ugdoma VDC lankančių paauglių bendravimo kompetencija naudojant edukacines technologijas.

Šią problemą sudaro 2 klausimai:

1. Kaip taikyti edukacines technologijas skatinant paauglių bendravimo kompetenciją?
2. Kokią įtaką paauglių bendravimo kompetencijai daro edukacinių technologijų panaudojimas?

Tyrimo objektas – paauglių bendravimo kompetencijos ugdymas naudojant edukacines technologijas.

Darbo tikslas – teoriškai ir empiriškai pagrįsti edukacinių technologijų panaudojimo galimybes ugdant paauglių bendravimo kompetenciją VDC.

Tiksli pasiekti užsibrėžti šie **uždaviniai**:

1. Aptarti paauglių bendravimo kompetencijos ypatumus.
2. Apžvelgti VDC galimybes paauglių ugdymo kontekste.
3. Išanalizuoti edukacinių technologijų panaudojimo galimybes ugdant paauglių bendravimo kompetenciją.
4. Įvertinti edukacinių technologijų pritaikymo galimybes ugdant paauglių bendravimo kompetenciją VDC.

Tyrimo metodai.

1. Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.
2. Trianguliacijos metodas (kiekybinio ir kokybinio tyrimų priemonės).
3. Analizė.

Darbo struktūra ir apimtis. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir rekomendacijos. Pirmajame skyriuje aptariama mokslinė literatūra, kurioje aprašomas edukacinių technologijų panaudojimo ugdyme, ypač ugdant bendravimo kompetenciją, iširtumas Lietuvoje ir pasaulyje, apžvelgiami edukacinių technologijų įtraukimo į bendravimo kompetencijos ugdymo procesą aspektai, pritaikymo jame principai. Antrajame baigiamojo darbo skyriuje aptariami paauglių bendravimo ypatumai. Trečiajame skyriuje aprašoma empirinio tyrimo metodologija ir analizuojami kokybinio tyrimo, kuriame dalyvavo 10 paauglių, reguliariai lankančių Vilniaus rajone esantį VDC, duomenų analizė. Darbo pabaigoje pateikiamos mokslinės literatūros, tyrimų, dokumentų analizė ir kokybinio tyrimo rezultatus

apibendrinančios išvados, pateikiamos rekomendacijos. Bendra darbo apimtis 87 puslapiai (10 iš jų priedai). Darbe pateiktos 3 lentelės, 17 paveikslų. Panaudoti 129 mokslinės literatūros šaltinių.

1. PAAUGLIŲ AMŽIAUS TARPSNIO RAIDOS IR BENDRAVIMO YPATUMAI

1.1. Paauglystės raidos teorijos

Šiame poskyryje aptariamos dažniausiai moksliniuose literatūros šaltiniuose minimos paauglio raidos teorijos, kurios padeda į paauglio asmenybės raidą pažvelgti iš skirtingų perspektyvų. Daugelis mokslininkų iš įvairių perspektyvų supranta ir nustato skirtingas chronologines šio amžiaus tarpsnio ribas ir turi skirtingus požiūrius į paauglystės amžiaus tarpsnį.

Visuomenėje yra priimtina nuomonė, kad paauglystė apima maždaug 12-18 metų amžiaus periodą. Štai Navaitis (2001); Petrulytė (2003) jog šis amžius prasideda nuo 10-11 metų ir tęsiasi net iki 22-25 metų. Moksliniuose darbuose paauglystės laikotarpis nurodomas gana ilgas. Remiantis literatūra galima teigti, kad paauglystės laikotarpis skirstomas į du etapus: ankstyvosios paauglystės pradžia (12-14 metų) ir ankstyvosios paauglystės pabaiga (15-18 metų).

Todėl ir skirstoma gana įvairiai, skirstymą sąlygoja apibrėžti išeities taškai (fizinis ir dvasinis paauglio vystymasis, mokymasis arba įstatymų reglamentuota visuomeninė paauglio padėtis). Pasak Freudo (2009) paauglystės laikotarpis skirstomas taip:

- Ankstyvoji paauglystė (12-14 m.) – stipriai negatyvi, maištaujanti, emociinga. Jaunų žmonių socialinė grupė – nebe šeima, bet bendraamžių grupė.
- Vidurinioji paauglystė (14-16 m.) – ne tiek negatyvi, tačiau energinga, entuziastinga. Vėlyvoji paauglystė (16-19 m.) – dar mažiau negatyvumo, mažiau emocijų, jausmų nepastovumo.

Žukauskienė (2007) apibūdina paauglystės amžiaus ribas labai sąlygiškai: tarp 12 ir 18 metų. Paauglystė daugelyje šaltinių apibūdinama panašiai, tai sunkus laikotarpis visiems, kas tik turi kontaktą su paaugliais. Suaugusieji nesupranta, kas darosi atžaloms paauglystės laikotarpiu, kodėl jie atitolsta, nebeklauso ir priešinasi jų nuomonei. O paaugliams tai atradimų bei išbandymų bet pasipriešinimo metas.

Psichoanalizės pradininkas Freudas paauglystę traktuoja iš biologinės brendimo perspektyvos, ir teigia, jog paauglystė tai vystymasis, pirmiausia – paveldėtų, biologinių potencialų išskleidimas (Freud, 2009). Freudas paauglystę laikė išskirtine vystymosi stadija, kai žmogus gali išpildyti savo biologinį imperatyvą, reprodukuoti save kaip rūšį (Vaičiulienė, 2004). Dėl to seksualinius impulsus Freudas vertino kaip svarbiausią žmogiškojo elgesio motyvuotoją, atsižvelgiant į tai, paauglystę jis priskyrė genitalinei psichoseksualinės raidos stadijai, tuo tarpu dėl psichologinės kovos tarp trijų asmenybės dalių: *id*, *ego*, *superego*, kyla emocinis nerimas, verčiantis paauglį jaustis nepatogiai ir mažinant pasitikėjimą savimi (Freud, 2009). Pasak

Freudo (2009), pagrindinė paauglystės vystymosi užduotis – sugražinti minėtas tris asmenybės dalis į pusiausvyrą, taip pat svarbiu uždaviniu paauglystėje Freudas įvardija emocinio atsiskyrimo procesą.

Pasak Vaičiulienės (2004) paauglių elgesys pasižymi įvairiomis maisto formomis, tokiu elgesiu jie siekia išreikšti savo savarankiškumą. Paaugliai priešinasi suaugusiųjų nuomonei, tikslams. Jie prieštarauja gyvenimo ir aplinkinių sukurtoms taisyklėms, taip siekdami išsiskirti. Būna atvejų, kad taip krizė išsprendžiama ir emocinis atsiskyrimas tampa pagrindine gyvenimo būdo ir veiklos nuostata, kuri prieštarauja aplinkinių lūkesčiams. Kita vertus, išgyvendamas kaltės jausmą, paauglys gali išsiugdyti menkavertiškumo jausmą, kuris apsunkina emocinio atsiskyrimo procesą. Jei paauglys išsikovoja savo savarankiškumą ir nukreipia savo interesus į aplinką, jis tampa nepriklausomu nuo priešišku jausmų. Toks paauglys tinkamai bendrauja su šeima, aplinkiniais, patiria abipusius švelnius ir priešiškus jausmus, gyvena savaip ir išlieka paklusnus (Vaičiulienė, 2004).

Kitas požiūris į paauglystę – kultūrinis antropologinis. Jis kilęs iš aplinkos perspektyvos, jis postuluoja, kad paauglių elgsena yra įspausta į socialinę aplinką (Lukošienė, 2012). Šis požiūris prieštarauja Freudo pastebėjimams, kad paauglių elgesys labiausiai priklauso nuo biologinių pasikeitimų. Pagal antropokultūrinį požiūrį, paauglystėje krizių gali ir nebūti. Paauglys gali būti laimingas ir džiaugtis gyvenimu. Tačiau tai priklauso ne nuo pačių paauglių, o nuo aplinkos, kurioje jie gyvena (Žukauskienė, 2007). Panašią mintį plėtoja ir Steiner (2019), kuris teigia, kad visi emociniai sunkumai kyla ne iš vidaus, o yra perduodami tėvų. Kaip tik paauglystės laikotarpiu jaunuoliai patiria įvairias socialinius, emocinius išgyvenimus ir tam įtaką daro paauglį supanti aplinka. Paauglystėje padaugėja pareigų, tačiau į suaugusiojo žmogaus amžių pagal antropokultūrinį požiūrį pereinama laipsniškai, sklandžiai ir nepertraukiamai. Paauglystė, remiantis antropokultūriniu požiūriu, nėra krizių ar stresų laikotarpis, tai lėto interesų ir veiklos brendimo laikas. Kitaip tariant, paauglių elgesys nėra aptariamasis, tai socialinių ir aplinkos faktorių produktas (Žukauskienė, 2007).

Lukošienės (2012) manymu Vakarų kultūroje asmens raida yra gerokai daugiau netolydesnė negu tęstinesnė. Pavyzdžiui, iš mažo vaiko nereikalaujama jokios atsakomybės, o vėliau, sudėtingėjant darbinei veiklai, vaikiški įsitikinimai, nuomonės, atsakomybės lygis jau nebetinka, pradedamas jaustis aplinkos spaudimas ir lūkesčių gausa. Lukošienė (2012) teigia, kad egzistuojant kultūriniam perimamumui, tolydumui, paauglys į suaugusiojo periodą pereina natūraliai, iš lėto ir tai jam netrukdo bręsti (Lukošienė, 2012). Paauglystės laikotarpiu svarbu pastebėti tai, kad paaugliai mėgsta eksperimentuoti, siekia įvairiapusiško pažinimo, ne visada pasikliauja aplinkiniais, neleidžia kitiems spręsti už juos. Tobulėjantis paauglys, atvirai

priimantis naują patirtį, kūrybiškai sprendžia įvairias problemas, vertina pasaulį remdamasis savo individualiu patyrimu, o ne kažkieno primesta nuomone (Lukošienė, 2012).

Paauglystę Valickas (1997) sieja su tam tikrais principais, t. y., savęs kaip proceso, o ne statiškos būties suvokimas: nuolat įgaunami patyrimai integruojami į gyvenimiškas veiklas. Kitas principas yra pasitikėjimas savo paties sugebėjimais: patirdamas sėkmes ir nesėkmes paauglys išmoksta efektyviau įvertinti situaciją, suprasti kitų reikalavimus, atsakyti už atliktų ir neatliktų veiksmų padarinius. Tik pasitikėdamas savo sugebėjimais paauglys gali artėti link pilnavertiško gyvenimo, ne žlugdyti save (Valickas, 1997).

Apibendrinant aptartas paauglystės teorijas galima pastebėti, kad paauglystė apibūdinama gana panašiai t. y. paauglystės periodas dažniausiai siejamas su elgesiu. Dauguma mokslininkų sutinka, kad paauglystė yra naujų iššūkių, atsakomybių, patirčių laikotarpis, kurį reikia atlaikyti ne tik patiems paaugliams, bet ir jų artimiausioje aplinkoje esantiems žmonėms. Tačiau galima pastebėti, kad didelę įtaką paauglio asmenybės formavimuisi ir daro aplinka, kurioje auga paauglys. Tad galima teigti, kad būtent nuo aplinkos, kurioje auga paauglys ir priklauso, koks sunkus ar lengvas bus perėjimo etapas iš paauglio link suaugusio žmogaus.

1.2. Paauglystės amžiaus tarpsnio ypatumai

Šiame poskyryje bus trumpai aptariami pagrindiniai paauglystės laikotarpiu vykstantys pokyčiai ir amžiaus tarpsnio ypatumai. Paauglystė apima gana ilgą amžiaus ir vystymosi laiką.

Želvio (2007) teigimu, paauglystė – pirmas toks sudėtingas amžiaus tarpsnis žmogaus psichologinio vystymosi kelyje. Šiuo laikotarpiu prasideda socialiniai ir psichologiniai pokyčiai (Želvys, 2007).

Freudas (2009) pastebi, kad paauglėtėje paaugliams būdingas sproblemiškų gyvenimo situacijų išgyvenimas, nuotaikų nepastovumas ir mėginimas jas spręsti savarankiškai. Kai paaugliai jaučia stresą, priešinasi įtampai, sumaištį, nenoriai bendrauja su draugais. Paauglių psichologai šį tarpsnį vadina krize kai kritiniais laikotarpiais atsinaujina vaikiški konfliktai (Freud, 2009).

Paauglystės etape svarbų vaidmenį įgauna tapatumo paieška, kurio ieškodami paaugliai dažnai įtraukia ir kitus žmones. Pereidami nuo sąjungos su šeima prie stipresnių ryšių su bendraamžiais, įgyja daugiau nepriklausomybės, jaučiasi laisvesni ir labiau pasiruošę priimti sprendimus (Žukauskienė, 2007). Paaugliai šiame laikotarpyje dažnai turi tam tikrą savo idealą (pvz., kino herojų, muzikos žvaigždę, žymų sportininką), į kurį bando lygiuotis, stengiasi tapti panašūs tiek savo išvaizda, tiek veiksmais ir poelgiais. Būtent tai yra susiję su paauglio savo identiteto ieškojimu (Leliūgienė, 2005). Paauglio mąstymas iš esmės būna įtampos būsenoje, kuri būdinga psichosocialinės raidos laikotarpiui, kai žmogus yra tarp vaikystės ir suaugusiųjų

pasaulio (Lemme, 2005). Paaugliai ieškodami visuomeninių vertybių – savojo tapatumo kelrodžių, susiduria su ideologijomis. Kad netaptų savo pačių begėdiškumo ar abejingumo aukomis, paaugliai turi vienaip ar kitaip save įtikinti, jog suaugusiųjų pasaulyje klestintys asmenys kartu prisiima ir atsakomybę už savo veiksmus ir poelgius (Erikson, 2004). Paauglys, kuriam nepavyksta išspręsti tapatumo krizės, patiria netikrumo jausmą. Nepasiekdami aiškaus tapatumo individai galiausiai gali tapti depresiškais, stokojančiais pasitikėjimo savimi, nepatenkintais visuomene ir jos santvarka. Gali kilti noras tiesiog susinaikinti, kadangi jie blaškosi be tikslo ir niekaip negali išsivaduoti iš sumaišties būsenos (Erikson, 2004). Tuo metu paaugliai užsidaro savame pasaulyje ir atitrūksta nuo aplinkos, gyvenimo tikslo nepasiekia, nes neranda gyvenimo prasmės.

Paauglystės periodu paauglys, kupinas svajonių, planų, idėjų yra tam tikra prasme maksimalistas, linkęs viską sureikšminti, idealizuoti. Kita vertus, tai bene audringiausias ir pavojingiausias žmogaus amžiaus tarpsnis, kurio tam tikri reiškiniai pasireiškia ir vyresniu jaunystės laikotarpiu. Tai amžius, kai itin stipriai ima reikštis jauno žmogaus agresija, konfliktai, t. y. veržimasis į priekį, puolimas į gyvenimą, rungtyniavimas, norėjimas visur būti lyderiu ir nebūti blogesniame už kitus (Černius, 2006). Paauglystės tarpsnis yra laikomas rizikos amžiumi, nes tada pradeda sparčiai formuotis asmenybė, aktyviai vykti jos socializacija, atitinkamų vaidmenų prisiėmimas ir kt. Labai tikėtina, kad šiame procese gali pasitaikyti įvairių elgesio ir jausmų sumišimų, turinčių įtakos asmenybės susiformavimui (Leliūgienė, 2002). Mokslininkės teigimu, šis tarpsnis yra labai svarbus, nes tuo metu vyksta visapusiškas paauglio vystymasis, apimantis anatominius – fiziologinius, intelektualinius pokyčius, paauglio požiūrių į įvairius reiškinius formavimąsi. Šis laikotarpis pasižymi fiziologine, psichine ir socialine raida.

Paaugliams dažnai sunku įvertinti pakitimus, kuriuos nuolat lydi kritika ir įvairios bausmės artimoje aplinkoje, o tai neigiamai veikia jų asmenybės vystymąsi, socialinį prisitaikymą. Černius (2006) teigia, kad paaugliai yra:

- kupini energijos ir gyvumo;
- idealistai, neabejingi šalies ir pasaulio ateičiai;
- dažnai kelia klausimus nesutikdami su dominuojančiomis vertybėmis, filosofijomis ir institucijomis;
- pastabūs ir drąsūs, mėgstantys riziką;
- jaučiasi nepriklausomi;
- trokšta lygybės;
- dažnai atviri ir tiesūs;
- dažniau optimistai negu pesimistai ir į gyvenimą žiūri pozityviai;
- labai rimtai ieško savojo „aš“ (kas aš?)

Taigi paauglystės laikotarpiu paauglys susiduria daugeliu problemų, nes keičiasi ne tik jo vidinis pasaulis, vertybinis požiūris į įvairius socialinius bei visuomeninius dalykus, bet ir fizinė išvaizda, kuri šiuolaikinėje visuomenėje turi labai didelį įtaką pasitikėjimui savimi.

Tyrimai rodo, kad paaugliai pasižymi nerimastingumu, yra mažiau emociškai stabilūs, sunkiau įveikia stresines situacijas, mažiau atviri patirčiai, naujoms idėjoms, nelinkę bendrauti ir bendradarbiauti, nesiekia tikslų, turi menkesnę savidrausmę (Targamadžė, Girdzijauskienė, Šimelionienė ir Pečiuliauskienė, 2015).

Taigi, paauglystės įtakoti ypatumai keičia santykius su aplinkiniais ir savęs suvokimą. Tie pokyčiai gali vykti sėkmingai arba gali būti lydimi nuolatinių konfliktų, nesusipratimų ir įtampos. Paauglystės laikotarpiu paaugliai gali tapti kupini svajonių, kelti sau didelius lūkesčius, norėti dominuoti ir išsiskirti iš aplinkinių, drąsiai reikšti savo mintis, maksimaliai siekti tikslo, idealizuoti save bei aplinkinius, ypač ryškėja autonomija nuo suaugusiųjų. Visgi, paauglystės laikotarpiu gali pradėti reikštis agresija, konfliktai, subjektyvus savęs vertinimas, konkurencijos apraiškos, išsiblaškymas. Taip pat paauglys gali tapti apatiškas, liūdnas, niekuo nesidomintis, nusivylęs, nepasitikintis savimi.

1.3. Paauglių bendravimo ypatumai

Žinant pagrindinius paauglystės bruožus galima geriau suprasti vienokį ar kitokį paauglio elgesį, kuris dažnai neatliepia suaugusiųjų lūkesčių. Praktinė patirtis rodo, kad suaugusieji dažniausiai šiandienos paauglius apibūdina kaip nemotyvuotus bendrauti. Tačiau žinant bendravimo svarbą žmogaus gyvenime, galima daryti prielaidą, kad paaugliai, kurių bendravimo poreikis nėra atliepiamas, jaučiasi nelaimingi, skundžiasi prastesne sveikata (Targamadžė ir kt., 2015).

Pagal jau minėtą antrokultūrinį požiūrį paauglių gyvenimas gali ir nepasikeisti paauglystės laikotarpiu, tačiau tam įtakos turi aplinka, ypač tėvų požiūris ir bendravimo kompetencijos įgūdis. Hines ir Paulson (2006) nustatė, kad kai tėvai bendrauja teisingai, įgyja paauglių pasitikėjimą ir autoritetą, tokiu elgesiu prisidedami prie sklandžios paauglio raidos. Todėl bendraujant yra ypač svarbu kaip bendravimas vyksta. Šį teiginį puikiai patvirtina psichologės, sakydamos, kad svarbiau ne tai ką sakai vaikui, o kaip tai pasakai (Blandė ir Gudelienė, 2017). Pasak Gaigalienės (2001), bendravimo stilių sudaro du svarbūs auklėjimo-bendravimo elementai: reiklumas ir jautrumas. Gaigalienė (2001) pabrėžia, kad artimųjų, jautrumas ugdo asmenybės savireguliaciją, savigyną. Reiklumu tėvai siekia atžalas integruoti į visą šeimą, keldami jiems suaugusiųjų reikalavimus, moko disciplinos. Reiklūs suaugę yra pasiruošę konfrontuoti su nepaklusniais paaugliais. Todėl bendravimo ir auklėjimo stilius turi

įtaką sėkmingam asmenybės įsitraukimui į visuomenę, kuris pasireiškia paauglio savarankiškumu, bendravimo gebėjimais ir t. t. (Vaitkevičienė, 2011).

Anot Žukauskienės (2007) nustatyti 7 auklėjimo stiliai:

1. *Autokratinis stilius*. Paaugliui neleidžiama reikšti savo nuomonės arba priimti bet kokius sprendimus.

2. *Autoritarinis stilius*. Nors jaunas žmogus gali reikšti savo nuomonę, bet tėvai visada priima galutinį sprendimą, remdamiesi savo pačių nuomone.

3. *Demokratinis stilius*. Paauglys laisvai dalyvauja diskusijoje apie problemas, susijusias su jo elgesiu, tačiau galutines išvadas dažniausiai suformuluoja suaugusieji ir visada sprendimas priklauso nuo jų pritarimo.

4. *Lygiateisiškumo stilius*. Suaugusieji ir paauglys vienodai prisideda prie sprendimų nutarimų.

5. *Viską leidžiantis stilius*. Paauglys, formuluodamas sprendimus, užima aktyvesnę ir įtakingesnę poziciją. Jis atsižvelgia į suaugusiųjų nuomonę, bet ne visada jos klauso.

6. *Nesikišimo stiliui*. Paauglys priimdamas sprendimus, pats nusprendžia, laikytis jam tėvų norų ar ignoruoti juos.

7. *Ignoravimo stilius*. Suaugusieji ne vaidina jokio vaidmens, nesidomi paauglio ir visai nevadovauja jo elgesiui.

Akivaizdu, kad galimi skirtingi scenarijai bendraujant su paaugliais, tačiau ne visi teigiamai veikia paauglių raidos ir ugdymosi procesus. Štai Yu ir kt. (2007) atskleidė, kad realus rūpesčio, palaikymo pojūtis, pagarba, supratimas artimoje aplinkoje daro teigiamą įtaką paauglio pasitikėjimui savimi ir savivertės kėlimui, o per didelė kontrolė siejama su bausmėmis, apatija, nuotaikos svyravimais, priešišku (Yu ir kt. 2007). Paaugliai ant kurių yra nuolat rėkiama išgyvena gėdos, baimės, kaltės jausmus (Blandė ir Gudelienė, 2017). Taigi, galima daryti prielaidą, kad tinkamiausia su paaugliais bendrauti demokratiškai ir lygiateisiškai ir vengti tokių stilių kaip: ignoravimo, nesikišimo, autokratinio ir autoritarinio. Tyrimai atskleidžia, kad suaugusieji, kurių tėvai bendraudami su jais nenaudojo pakelto balso tono, įvairiose situacijose ieško konstruktyvių problemų sprendimo būdų, priešingai nei tie, kurie buvo auklėjami „balsu“. (Blandė ir Gudelienė, 2017).

Taigi, įvairių bendravimo patirtį paaugliai jau turi sukaupę iš savo artimos aplinkos, ir ne visada ši patirtis yra teigiama, ir padeda bendraujant su aplinkiniais. Tačiau vienokiais ar kitokiais būdais paaugliai siekia bendravimo, nori būti pripažinti ir pastebėti. Pasitaiko, kad paauglys tiesiog susilieja su draugais – o jie jam tampa elgesio etalonu. Atsižvelgdami į draugų nuostatas jis kuria savo gyvenimo filosofijas, planus, vizijas, vertina kitus. Tačiau paauglys sunkiai pritampa draugų grupėje, kurioje nėra nepatenkinami pagrindiniai jo socialiniai poreikiai

– bendravimo ir pripažinimo. Kaip teigia Barkauskaitė (2001) paauglys atradęs savo bendravimo poreikius patenkinančią bendraminčių grupę siekia joje išlikti, prisitaikyti ir jaustis jos dalimi. Tokioje erdvėje paauglys nebijo atsiverti, sakyti mintis, gauti patarimų ir sąmoningai arba nesąmoningai ugdyti bendravimo kompetenciją, svarbu, kad ta aplinka būtų draugiška ir saugi paaugliui (Vrubliauskienė, 2017). Gebėjimas išsakyti savo nuomonę paauglystės laikotarpiu yra svarbiausias aspektas, padedantis įsilieti į vieną ar kitą grupę. Paauglių grupės nariai panašiai rengiasi, kalba ta pačia kalba, vartoja tuos pačius posakius, paaugliams suprantamus žargonus.

Vadinasi, kiekvienas paauglys skirtingai išgyvena paauglystės periodą ir visiems bendravimo ypatumai pasireiškia įvairiai, priklausomai nuo supančios aplinkos, tačiau galima išskirti pagrindinius bendravimo ypatumus būdingus šiandienos paaugliams. Pirmiausia paaugliai mėgsta kai jų nuomonė yra gerbiama ir išklausoma, kai kalbama ramiu balso tonu, kai patys gali priimti sprendimus. Kita vertus, jiems nepatinka kontrolė, suvaržymai išsakant savo požiūrį, priekaištai ir lyginimai su aplinkiniais. Bendraudami paaugliai tik nori būti išgirsti ir suprasti.

1.4. Bendravimo kompetencijos svarba paaugliams

Mokslininkai Adi ir kt. (2007); Bloom ir kt. (2007); Malinauskas ir Akelaitis (2015) pateikia, kad dažna socialinių problemų priežastis yra nepakankamai ugdomos bendrosios kompetencijos tarp jų ir bendravimo kompetencija. Su tuo sutinka mokslininkai Reis ir kt. (2007); Bradley ir kt. (2008); Colman ir kt. (2009) teigdami, kad bendrosios kompetencijos būtinos šiandienos žmogui. Socialinio ir emocinio ugdymo bendradarbiavimo organizacija CASEL (2017) socialinius emocinius gebėjimus skirsto į kognityviųjų, santykio su savimi ir pozityvaus elgesio gebėjimų sritis ir skiria 5 tarpusavyje susijusias socialinių emocinių gebėjimų grupes (žr. 1 pav.).

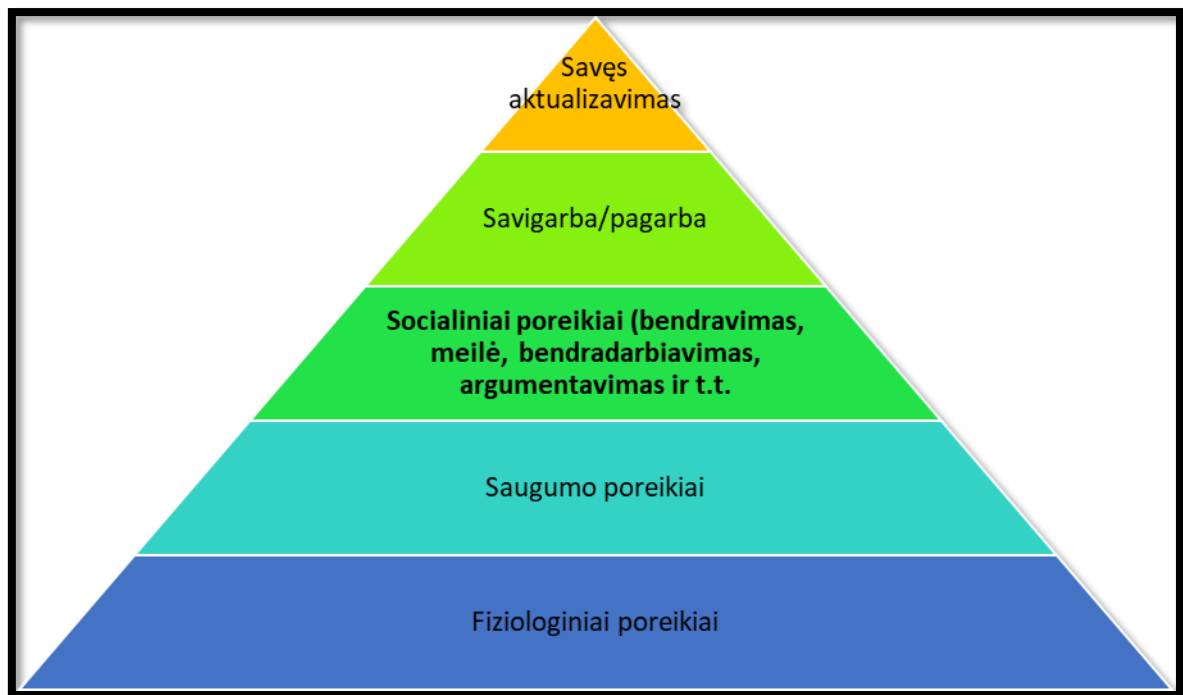
1 pav. Pagrindinės socialinių emocinių gebėjimų raiškos sričių grupės (Remiantis CASEL (2017), modifikuota autorės).

Matoma, kad bendravimo kompetencija priklauso socialinių emocinių gebėjimų sričiai. Literatūroje socialiniai emociniai gebėjimai apibūdinami kaip išmoktas elgesys, kuris leidžia inicijuoti pozityviu bendravimu grįstus tarpusavio santykius (Jones & Bouffard, 2012). Pasak Elliott, Frey & Davies (2015), minėtų autorių bendravimo kompetenciją galima apibūdinti kaip gebėjimą sukurti ir išlaikyti santykius. Pasak Akelaičio (2015), bendravimo kompetenciją galima apibūdinti kaip sugebėjimą aiškiai kalbėti, spręsti konfliktus, dėstyti mintis naudojant verbalinę kalbą, prireikus paprašyti pagalbos, atsiprašyti ir aiškiai reikšti jausmus naudojant neverbalinę kalbą, dirbti komandoje. Bendravimo kompetencija paauglio gyvenime užima svarbią poziciją, nes tik gebėdamas tinkamai bendrauti su aplinkiniais paauglys tampa socialiai ir emociškai tvirta asmenybe. Bendravimo kompetencija padeda pažinti aplinką, patirti teigiamų emocijų (Jones & Bouffard, 2012; Effective social..., 2017).

Kuomet paauglys bando patenkinti poreikį bendrauti, stimuliuojami emociniai gebėjimai, tokie kaip savo ir kito emocijų supratimas, galiausiai lemiantis ir naujų bendravimo motyvų atsiradimą, ir bendravimo plėtojimą bei išlaikymą, ko išdavoje formuojasi asmenybė. Socialinių gebėjimų struktūroje vieni iš svarbiausių – bendravimo gebėjimai (Gevorgianienė, 1999). Pasak mokslininkės Gevorgianienės (1999), bendravimas skatina daugelio socialinių gebėjimų augimą: padeda išmokti priimtino elgesio ir emocijų raiškos būdus, valdyti elgesį ir emocijas. Naudojantis CASEL (2017) duomenimis, bendravimas priklauso socialiniams emociniams gebėjimams, todėl galima paantrinti Malinausko ir Akelaičio (2015) požiūriui, kad asmuo gali būti išsilavinęs, turėti puikius matematinius įgūdžius, turėti daugybę puikių idėjų, tačiau neturėdamas aukšto emocinio intelekto, jis netaps laimingu ir sėkmingu žmogumi.

Taip pat, ypatingą bendravimo svarbą galima pastebėti ir Maslow (2014) poreikių teorijoje (žr. 2 pav.), kurioje svarbią vietą užima bendravimas. 2 paveiksle matyti, kad socialiniai poreikiai, tokie kaip bendravimas ir gebėjimas palaikyti ryšius su aplinkiniais pagal Maslow (2014) yra svarbiausi po fiziologinių ir saugumo poreikių. Taip pat Maslow nurodo 4 bendrauti padedančius poreikius:

1. ryšių poreikį (bendrauti su kitais);
2. autonomijos poreikį (elgtis nepriklausomai);
3. atoveiksmio poreikį (kovoti su nesėkmėmis, įveikti savo baimes);
4. pasiekimų poreikį (įveikti kliūtis).

2 pav. A. H. Maslow poreikių piramidė „Asmenybė ir motyvacija“, 2014.

Kalbant apie paauglių poreikius Navaitis (2001), remdamasis jau minėta Maslow poreikių klasifikacija, išskyrė pagrindinius paauglystėje aktualius poreikius:

1. Fiziologiniai.
2. Saugumo.
3. Nepriklausomumo.
4. Prisiiršimo.
5. Laimėjimų.
6. Saviraiškos.

Patenkinus fiziologinius ir saugumo poreikius galima tikėtis pilnavertiško bendravimo. Ukaniėnės teigimu (2003), bendravimas yra mūšų pagrindas. Jo metu įgyjama išmintis, siekiama įvairiausių svajonių, žinių, pasidalijama emociiniu krūviu, sunkumais. Želvys (2007) teigia, jog bendravimas yra prasminga tarpusavio sąveika tarp žmonių. Ši sąveika gali vykti ir kalbant, ir be žodžių, sąmoningai ir nesąmoningai. Tai reiškia, kad bendravimas gali vykti ir verbaline ir neverbaline kalba. Bendravimas verbaline kalba reiškia sugebėjimą žodžiu ir raštu reikšti nuomones ir aiškinti sąvokas, mintis, jausmus, faktus, kūrybiškai bendrauti įvairioje socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje: namų, laisvalaikio, darbo, švietimo, mokymosi (Jakubė ir Juozaitis, 2012). Taip pat, su išvardintais gebėjimais sutinka Malinauskas ir Akelaitis (2015) teigdami, kad bendraujant lavinamas kalbos įgūdis, plečiamos suvokimas, žodynas. Taip pat svarbus bendravimas užsienio kalbomis, kuris didele dalimi atitinka pagrindinius bendravimo gimtąja kalba įgūdžius: jis yra pagrįstas gebėjimu suprasti, reikšti ir aiškinti sąvokas, mintis, jausmus,

faktus ir nuomones žodžiu ir raštu, leidžiant laisvalaikį – pagal kiekvieno norus ar poreikius. Kiekvieno žmogaus kalbos mokėjimo lygis priklauso nuo keturių aspektų (klausymo, kalbėjimo, skaitymo ir rašymo) ir kalbų skirtumų, poreikių ir interesų, supratimo, socialinio ir kultūrinio išsilavinimo, aplinkos (Jakubė ir Juozaitis, 2012). Todėl galima daryti prielaidą, kad bendravimo kompetencija suteikia paaugliui daugiau gebėjimų ir galimybę tapti sėkmingesniu ir laimingesniu.

Sociologai pažymi, jog elementari tikro bendravimo sąlyga yra įsijausti, padėti, suprasti (Akelaitis, 2017). Svarbu tai, kad tik patenkinus paauglio fiziologinius ir saugumo poreikius galima dirbti su paauglio socialiniais poreikiais, ko išdavoje yra lavinama paauglių bendravimo kompetencija. Atsiradus ryšiui tarp žmonių, prasideda bendravimo procesai. Tačiau, kad bendravimo kompetencija būtų ugdoma, tam reikalinga įvairiapusė ir paaugliui patraukli, įdomi aplinka ir paauglio iniciatyva. Visgi, paaugliai nepasižymi iniciatyvu bendraujant, nes šiandienos paaugliai daug laiko praleidžia bendraudami internetinėje erdvėje, o tai sudaro sąlygas vengti gyvų kontaktų ir tikro bendravimo (Strukčinskienė, Raistenskis, Radžiuvienė ir Strukčinskaitė, 2018).

Kaip teigia Akelaitis (2017), bendravimo kompetencija pasireiškia bendradarbiavimu, aktyviu klausymusi, aiškiu kalbėjimu, konstruktyviu konfliktų sprendimu, atsilaikymu netinkamam socialiniam spaudimui, pagalbos paprašymu. Ypač tai aktualu paauglystės laikotarpyje, kai paaugliai siekia tapti nepriklausomais ir savarankiškais. Bendraudami paaugliai susiduria su bendraamžių spaudimu, nuolat ieško gyvenimo tikslo ir prasmės (Akelaitis, 2017).

Apibendrinta mokslinės literatūros analizė rodo akivaizdžią bendravimo kompetencijos svarbą paauglių ugdymosi procese. Tik išmokę tenkinti savo bendravimo poreikius paaugliai gebės tinkamai bendrauti ir palaikyti pasitikėjimu grįstus santykius su aplinkiniais žmonėmis, mandagiai ir aktyviai bendrauti su įvairių sričių ir požiūrių asmenimis, gebės pažinti pašnekovą verbalinės ir neverbalinės kalbos pagalba. Galima daryti prielaidą, kad bendravimo kompetencijos ugdymas paaugliams padeda visokeriopai lavėti, pažinti savo verbalinius ir neverbalinius gebėjimus, juos nuolat tobulinti, skatina norą bendrauti, išklaudyti ir girdėti kitų nuomonę, gebėjimą konstruktyviai ir argumentuotai apginti savąją, siekti suprasti paauglius supančius žmones, jų interesus ir poreikius, ugdyti toleranciją kitokiai nuomonei. Akivaizdu, kad tokiu įtemptu gyvenimo laikotarpiu didelę reikšmę turi bendravimo įgūdžiai..

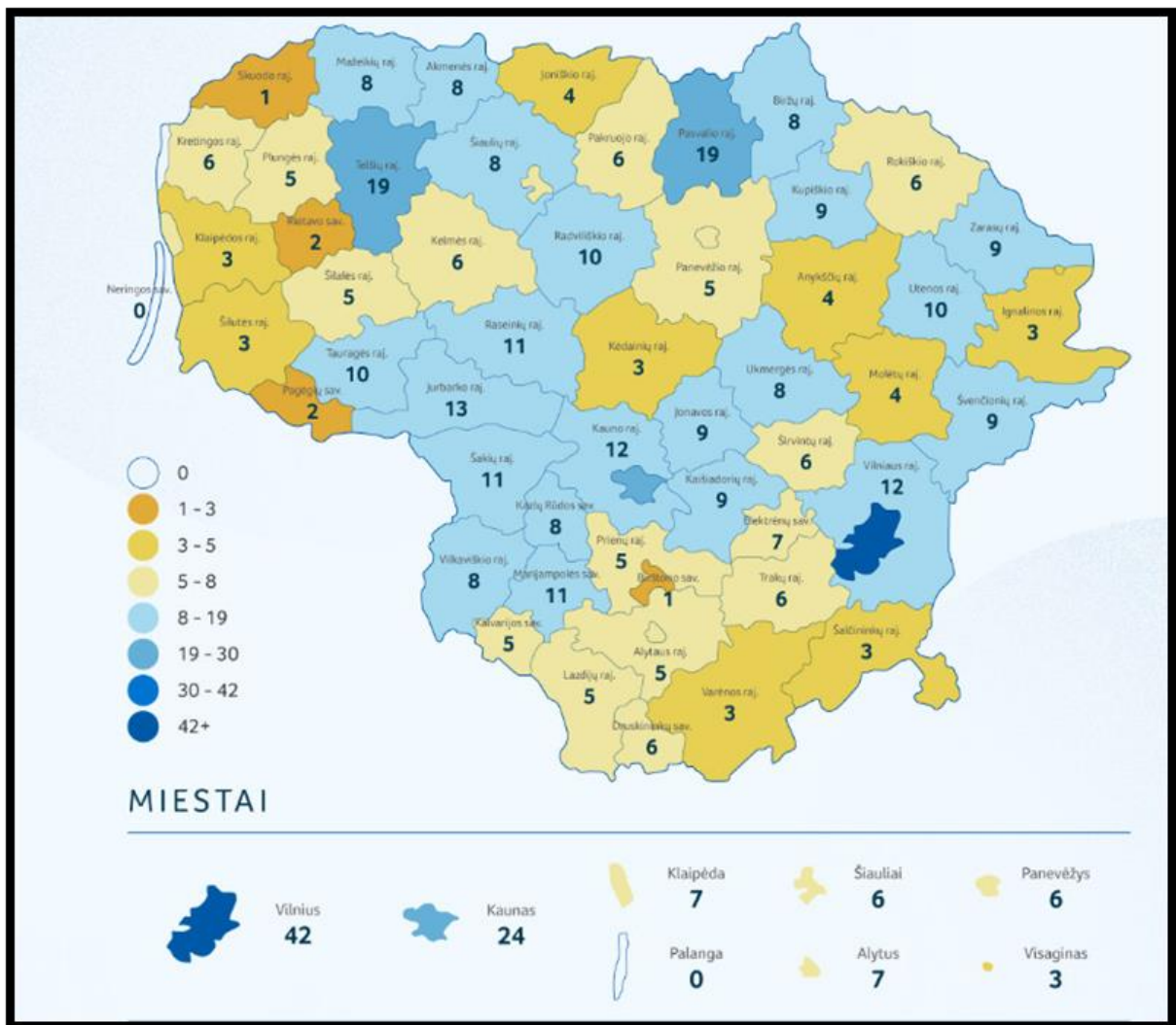
2. VDC GALIMYBĖS PAAUGLIŲ UGDYMO KONTEKSTE

2.1. VDC samprata ir teisinis pagrindimas

VDC teikia socialines paslaugas ir materialinę pagalbą bei atlieka socialinį darbą tiek su šeima, tiek ir su vaiku. Anot Masiliauskienės ir Griškutės (2010), VDC Lietuvoje yra traktuojamas kaip organizacijos ar jos padaliniai, teikiantys socialinę pagalbą socialinės rizikos šeimoms bei jose augantiems vaikais ir inicijuojantis jų švietimą ir ugdymą. Anot Valuntonienės (2005) VDC yra vieta, kur teikiamos socialinės ir ugdymo paslaugos vaikams iš pedagogiškai apleistų, nedarnių bei socialinės rizikos šeimų. Taigi galima teigti, kad VDC – tai įstaiga, teikianti vaikams ir jų šeimoms socialines ir ugdymo paslaugas.

Lietuvoje VDC dar neturi ilgametės patirties darbe su paaugliais. Todėl įstatyminė bazė siaura ir netobula, tiksliai neapibrėžianti VDC veiklos. Lietuvos Respublikos įstatyminėje bazėje funkcionuoja dokumentai, vienokiu ar kitokiu aspektu apibūdinantys VDC bei jų veiklą. Teisiškai VDC veikla yra reglamentuojama tokiais teisės aktais kaip: Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2015), vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijos (2015), vaiko gerovės plėtros 2013–2020 m. strategija (2013), Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), Lietuvos Respublikos Švietimo koncepcija (1992), Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija (1995), Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas (1993). Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006), Lietuvos Respublikos Viešųjų įstaigų įstatymas (2004), Lietuvos Respublikos neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (2006), Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996) ir kiti Lietuvos Respublikos įstatymai, Vyriausybės ir ministerijų nutarimai, VDC nuostatai. Atsižvelgiant į tai, VDC vadovai, pedagogai, socialiniai darbuotojai ir kiti VDC dirbantys specialistai privalo vadovautis daugybe teisės aktų, daugiau ar mažiau artimų VDC veiklai, tačiau tai tik kelia sumaištį ir neapibrėžtumą organizuojant VDC darbą.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2018 metais mūsų šalyje buvo daugiau nei 9000 socialinę riziką patiriančių šeimų, kuriose augo daugiau nei 17000 vaikų (Lietuvos statistikos departamentas, 2019). Labai tikėtina, kad tokiose šeimose, vaikams stinga fizinių priemonių, maisto ir motyvuojančios aplinkos, įgalinančios tinkamą bendravimo kompetencijos ugdymą. Šiame kontekste VDC galima įvardinti kaip įstaigą, kuri teikia socialinę riziką patiriančių šeimų vaikams ir pačioms šeimoms socialines bei papildomo ugdymo paslaugas. Jau 2001 metais Lietuvoje veikė 77 VDC, kuriuos lankė 2145 vaikai iš socialinę riziką patiriančių šeimų. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis 2019 m. Lietuvoje veikė 454 VDC (žr. 3 pav.)

3 pav. VDC paplitimas Lietuvoje 2019 metais (Vaikų dienos centrams..., 2020).

Matyti, kad dauguma VDC išsidėsto didžiuosiuose Lietuvos miestuose t. y. Vilniuje ir jo rajone yra 54 VDC, Kaune 36, o kituose rajonuose pasiskirsto maždaug po 10 VDC. VDC visai nėra Palangoje ir Neringoje. Šiuo metu VDC daugiausiai įsikūria ugdymo įstaigų ar kitose viešose patalpose. VDC padeda spręsti vaikų maitinimo, priešmokyklinio ugdymo, pamokų ruošos, laisvalaikio organizavimo problemas. VDC veikla atitraukia vaikus nuo neigiamos socialinės aplinkos, tenkina vaikų poreikius ir sudaro galimybes šeimai gauti socialines paslaugas. VDC darbuotojai dirba ne tik su vaikais, bet ir su juos lankančių vaikų šeimomis (Nacionalinė 2011–2013 metų bendruomenių socialinės plėtros programa, 2011).

Pagal vyriausybės reikalavimus VDC turi būti dirbama su probleminėmis šeimomis, kurios apibrėžiamos kaip (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010):

- 1) Socialiai pažeistos (skurstančios) šeimos, dėl materialinių nepriteklių (mažos pajamos, bedarbystė, kitokios priežastys) negalinčios tinkamai pasirūpinti vaikais.
- 2) Šeimos, neužtikrinančios reikiamų priežiūros ir ugdymo sąlygų vaikams (dėl tėvų ar turimo vienintelio iš tėvų ligos).

3) Nedarnios šeimos, kuriose nuolat girtaujama, piktnaudžiaujama kitais svaigalais, per mažai dėmesio skiriama vaikų priežiūrai, ugdymui, pagrindinių fiziologinių poreikių tenkinimui.

4) Šeimos, kuriose vaikus augina viena motina ar vienas tėvas ir kurioms reikia psichologinės, socialinės ar kitokios pagalbos sprendžiant įvairias problemas.

Tačiau Valuntonienė (2005) remdamasi savo darbo patirtimi Belgijos VDC, teigia, kad VDC neapsiriboja tik į socialinės rizikos sąrašą patenkančių šeimų vaikais. Dauguma VDC orientuoti į visą visuomenę, nes teikdami paslaugas tik socialinės rizikos grupių vaikams juos dar labiau reintegruotų.

Taigi, VDC tarsi sukuria paslaugų spektrą, kuris turi ne tik atitikti VDC klientų amžių, bet ir būti jiems įdomios, skatinti įvairių kompetencijų ugdymą. VDC pagalba šeimai ir vaikams turi būti įvairiapusiška, sumani, kompleksiška, paremta edukacinių technologijų ir keliomis disciplinomis, įskaitant psichologiją, vadybą, sociologiją, ekonomiką ir žmogaus raidos tyrimus (Allen & Eby, 2016). Naudojantis VDC kriterijais ir Gudanavičiūtės (2016) tyrimo rezultatai galima teigti, kad VDC veiklos skirstomos į tris pagrindinius uždavinius: *edukacinis*, *socialinis* ir *psichologinis*. Atsižvelgiant į iškeltus uždavinius pateiktos numatomos veiklos, tokios kaip išsilavinimo siekis, individualus vaiko ugdymas, švietėjiška veikla, motyvacijos didinimas mokytis, higienos ugdymas, turiningas laisvalaikio kūrimas, bendravimo ugdymas, tėvų konsultavimas, vaiko apsauga nuo smurto, integracijos siekis, identiteto vertinimas, bendradarbiavimas su specialistais, teigiamos psichologinės aplinkos kūrimas, psichinės sveikatos užtikrinimas (Gudanavičiūtė, 2016).

Metodinės ir pedagoginės literatūros apie VDC organizuojamas veiklas stinga. Remiantis ugdymo spiralės modeliu, VDC darbo procesas yra suskirstomas į penkis žingsnius (Gudanavičiūtė, 2016):

- socioedukacinio darbuotojo pokalbis su bendruomenės nariais apie jų turimą patirtį;
- suteiktų žinių, apie narių patirtį analizė; pasiūlymų, kuriose srityse žmogus gali tobulintis, pateikimas; įgytų naujų gebėjimų, žinių pateikimas;
- refleksija apie įgytą naudą ir keliami nauji uždaviniai sau (Gudanavičiūtė, 2016).

Remiantis literatūros šaltiniais matyti, kad VDC dažnai turi sunkumų, kurie trukdo gilintis į paauglių poreikius:

- Išlaikymas iš rašomų projektų, kuriuos tvirtina tam tikros vyriausybės priimtos programos, tačiau pažymima, kad tokia veikla (projektai) dažnai apriboja vystyti ir plėsti reikalingas paslaugas.

- Dažniausiai skiriamos lėšos VDC pasiekia tik antrąjį ketvirtį, būtent todėl labai daug VDC negali dirbti pirmąjį ketvirtį, dėl lėšų stygiaus savo veiklą turi sustabdyti.

- Dažniausiai paslaugas VDC gauna vaikai nuo 7 iki 15 metų amžiaus. Ikimokyklinukai ir vyresnieji paaugliai gauna daug mažiau paslaugų.

- Daugiausia VDC yra įsikūrę miestuose, socialinės rizikos šeimos ir juose augantys vaikai gyvenantys kaimuose, vienkiesiuose ar atokesnėse vietovėse gauna tik ribotas paslaugas.

- Kadangi VDC neturi didelio finansavimo arba nėra finansiškai stabilus, kyla problemos su žmogiškaisiais ištekliais, dažniausiai VDC turi labai ribotą skaičių darbuotojų, dar didesnis iššūkis tampa psichologinė, teisinė pagalba.

- Susiduriant su finansinių ir žmogiškųjų išteklių trūkumu, VDC ypatingai trūksta individualių psichologinių konsultacijų, didesnio finansavimo kokybiškam ir pilnaverčiam vaikų maitinimui užtikrinti. Be to, VDC visiškai neteikia teisinių konsultacijų ir teisinės pagalbos.

- Sunkus bendravimas su kitais tarp VDC.

- Remiantis minimalios priežiūros priemonėmis vaikas turėtų gauti pagalbą ten, kur jis gyvena, tačiau kartais kyla sunkumų, nes ne visose savivaldybėse yra VDC, arba nėra grupių į kurias galėtų eiti tam tikro amžiaus vaikas (Gudanavičiūtė, 2016).

Apibendrinant galima teigti jog Lietuvoje VDC poreikis nuolat auga, todėl yra skatinamas VDC kūrimasis t. y. skiriamos lėšų iš valstybės biudžeto. Taip sudaromos sąlygos didesniai vaikų skaičiui iš įvairių šeimų lankytis VDC organizuojamose veiklose ir gauti kokybiškas paslaugas. Tačiau vis dar stinga finansinių išteklių, , metodinių rekomendacijų, teisės aktų, kurie tiksliai aptartų VDC veiklą ir suteiktų organizacijoms įvairiapusio stabilumo.

2.2. VDC funkcijos bei veiklos kryptys

Šiame poskyryje aptariamos pagrindinės VDC funkcijos ir pagrindinės veiklos kryptys dirbant su paaugliais. Apžvelgus VDC teisiniu aspektu galima daryti prielaidą, kad Lietuvos įstatyminėje bazėje aprašomos bazinės veiklos, kurias turi organizuoti VDC siekdamas atitikti valstybės standartus, tačiau yra mažai kalbama apie veiklą kūrimą, kurios patenkintų VDC lankančių paauglių bendravimo poreikį. Siekiant iširti VDC lankytojų poreikius atitinkančias veiklas ir juose teikiamų socialinių paslaugų įvertinimo ir plėtojimo galimybes buvo atliekamas tyrimas (Vaikų dienos centrų rekomendacijos, 2015). Apžvelgus ataskaitos duomenis matyti, kad daugelyje VDC organizuojami užsiėmimai pagal darbuotojų gebėjimus, lankytojų pomėgius bei VDC esantį inventorių: fizinis lavinimas, kompiuterinio raštingumo ugdymas, užsiėmimai grupėse, renginiai, stovyklos, ekskursijos, teikiama psichologinė pagalba, bendraujama su vaikų šeimomis ir t. t.

Atliktas tyrimas apie paauglių saitų su mokykla ir asocialaus elgesio sąryšio problemą atskleidė, kad paaugliai mokyklą vertina kaip neigiamą ir dažniau patiria neigiamus santykius su bendraamžiais. Patirtis su bendraamžiais yra svarbiausi paauglystės aspektai mokykloje ir susiję

su asocialiu elgesiu paauglystėje (Baleišienė, 2007). Kitokius duomenis galima pastebėti tyrime apie socialinių poreikių tenkinimą VDC, kuriame atskleidžiama, kad VDC paaugliai yra patenkinti, jame jaučiasi saugūs ir noriai lanko VDC (Gudžinskienė, 2017).

Tačiau kalbant apie paauglystės laikotarpį būtina prisiminti anksčiau aptartus ugdymo aspektus. Paauglystės tarpsnyje paaugliams būdingi įvairūs nuotaikų pokyčiai, sunkių, problemišκών gyvenimo situacijų išgyvenimas ir mėginimas jas spręsti savarankiškai. Taigi, VDC darbuotojai, turintys paauglių amžiaus tarpsnio lankytojų grupę, siekia užtikrinti tinkamą paauglių psichinę, fizinę ir socialinę raidą, ugdyti paauglių pasitikėjimą savimi, iniciatyvumą, meninę saviraišką. Didelis dėmesys skiriamas paauglių interesams, siekiama sudominti ir įtraukti juos į kūrybinę, darbinę, sportinę, šviečiamąją veiklą, paaugliai skatinami pozityviai mąstyti.

Paauglystėje siekiama susirasti grupę, kuri taptų referentine, tačiau tai paaugliui nėra paprasta. Vis dėl to paaugliui labai svarbu priklausyti bendruomenei: virtualiuose socialiniuose tinkluose, klasėje, komandoje, gaujoje. Priklausydamas bendruomenei paauglys išbando įvairius vaidmenis, įtraukia juos į savo asmenybę arba konfliktuoja. Tai reikšmingas žmogaus raidos etapas, leidžiantis atrasti savo gyvenimo kryptį, tikslus ir prasmę. Atradus žmonių grupes, su kuriais paaugliams įdomu bendrauti, jie savo verbaliniu ir neverbaliniu bendravimu siekia tapti nepriklausomais, turėti savo vertinimo kriterijus ir patiems reguliuoti savo elgesį, t. y. paaugliai nori galvoti patys arba pritarti autoritetų nuomonei. Jie iš naujo pervertina aplinkos padiktuotas taisykles, vertybes, apribojimus (Gudanavičiūtės 2016). Kovoja su tuo, kuo abejoja, siekia didžiausios laisvės, kad galėtų išbandyti save ir savo galimybes. Tokiu išbandymų laikotarpiu labai svarbūs yra socialiniai santykiai, bendravimas ir artimų žmonių palaikymas. Artimaisiais dažniau tampa bendraamžiai, kurie taip pat siekia autonomijos. Siekiant autonomijos ir ieškant savo identiškumo, natūralu lygiuotis į panašius asmenis. Kad pasiektų psichosocialinę autonomiją, paaugliams reikalingi du įgūdžiai: prisistatymo ir atsiskleidimo. Šie įgūdžiai yra esminiai formuojant paauglio bendravimo kompetencijos suvokimą (Gudanavičiūtės 2016). Todėl dirbant su paaugliais ir skatinat jų bendravimo kompetencijos ugdymą būtinas komandinis darbas su pedagogais, socialiais darbuotojais ir tėvais, pastarųjų vaidmuo itin svarbus.

Dažni VDC uždaviniai dirbant su paaugliais yra padėti jiems išvengti neigiamo aplinkos poveikio, užkirsti kelią paauglių moraliniam nuosmukiui bei jo pasekmėms (alkoholizmui, narkotinių medžiagų vartojimui), padėti sėkmingai integruotis į visuomenę, užtikrinti paauglių socialinį saugumą. Kultūriniai renginiai, išvykos ir būreliai padeda paaugliams atskleisti savo individualius gebėjimus, realizuoti pomėgius, sumanymus, sulaukti teigiamų įvertinimų, suvokti savo vertę ir svarbą, tapti atsakingesniais ir drausmingesniais. Įvairios prevencinės programos padeda paaugliams išvengti neigiamos aplinkos įtakos, neiškristi iš mokyklos ir nepatekti į teisėsaugos akiratį. Taip pat svarbu paminėti, jog VDC darbuotojų dėmesys yra skiriamas ir

paauglių profesinio orientavimosi stiprinimui. Paaugliai yra supažindinami su studijų perspektyvomis, skatinama paauglių vidinė motyvacija siekti tolesnio išsilavinimo. Dalis VDC kasmet paaugliams sudaro galimybę dalyvauti juos dominančių profesinių, aukštesniųjų ar aukštųjų mokyklų atvirų durų renginiuose.

Autorės Masiliauskienė ir Griškutė (2010) išskiria šiuos pagrindinius VDC veiklos tikslus:

1) Organizuojant socialinės rizikos šeimose augančių vaikų ugdymą, neformalųjį švietimą ir užimtumą, socialinį darbą su socialinių problemų turinčiais tėvais spręsti socialinės rizikos šeimose augančių vaikų socialinius rūpesčius ir problemas.

2) Užtikrinti sąlygas vaiko socializacijai, vykdyti vaikų įsitraukimo į nusikalstamą veiklą prevenciją, koordinuoti socialinių paslaugų socialinės rizikos šeimoms teikimą.

Tos pačios autorės minėtiems tikslams įgyvendinti išskiriami šie esminiai VDC uždaviniai:

- Siekiant ugdyti atitinkamus socialinius įgūdžius (bendravimo, bendradarbiavimo, savarankiškos veiklos ir pan.), kurie yra reikalingi integruojantis į visuomenę socialinės rizikos šeimoms ir vaikams teikti įvairias socialines paslaugas (švietimo, materialinio pobūdžio, psichologines ir kt.).

- Aktyviai dirbti su socialinės rizikos šeima, siekiant užtikrinti pakankamai geras sąlygas vaikui augti savo šeimoje.

- Organizuoti vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, laisvalaikį, su tikslu vykdyti prevencinę veiklą šių socialinės rizikos veiksnių – narkotinių ar psichotropinių medžiagų, alkoholio vartojimas, nusikalstama veikla ir kt.

- Išugdyti socialinės rizikos šeimose augančius vaikus žmonėmis, pasižyminčiais savarankiškumu ir tvirtu charakteriu, turinčiais tvirtas moralines normas ir vertybines nuostatas.

- Prisidėti prie bet kokių socialinių problemų šalinimo bei prevencinės veiklos vykdymo, bei socialinio saugumo užtikrinimo visuomenėje.

VDC darbuotojai stengiasi vadovautis pozityvaus ugdymo metodais, kurie svarbūs paauglystėje, nes dalis paauglių nepatiria pilnaverčių šeimos narių santykių artimoje aplinkoje (Blandė ir Gudelytė, 2019). Pozityvus požiūris ir lygiavertis bendravimas ugdo paauglių savivertę ir skatina drąsiau bendrauti, reikšti mintis, ko išdavoje ugdoma paauglių bendravimo kompetencija.

Nustatyta kad, nepaisant socialinių šeimos veiksnių būtinumo, atviras bei draugiškas vaiko ir tėvų bendravimas yra vienas svarbiausių veiksnių paauglių ugdyme (Valuntonienė, 2005). Deja, dažnai į VDC ateina paaugliai, kurie artimoje stokoja bendravimo, o negana to ir

patiria įvairių formų smurtą. Daugelis VDC paauglių yra patyrę šias smurto formas (Zinovjeva, Michailova, 2003 cit. pagal: Kiguolė, 2011):

Fizinė nepriežiūra – pasireiškia fizinių poreikių netenkinimu (blogas maitinimas, rengimas ne pagal oro sąlygas). Fizinė nepriežiūra stabdo fizinį ir psichinį vystymąsi ir socialinę raidą.

Emocinė nepriežiūra – emocinių poreikių netenkinimas (saugumo, meilės jausmo, dėmesio stoka). Paaugliai patyrę emocinę nepriežiūrą arba grubų elgesį, yra viskam abejingi. Tokie paaugliai nemoka kontroliuoti savo jausmų, kuriuose dažniau vyrauja pyktis, įtūžis, baimė, jaudinimasis.

Medicininė nepriežiūra – tai nesirūpinimas paauglio sveikata, negebėjimas suteikti medicininės pagalbos.

Pedagoginis apleistumas – nesirūpinimas išsilavinimu, socialinių įgūdžių tobulinimu. Pedagoginis apleistumas gali pasireikšti nuolatiniu vėlavimu, mokyklos nelankymu. Dėl to gali kilti problemų su mokytojais, o tai, savo ruožtu, gali peraugti į mokyklos ir visko, kas su ja susiję, baimę.

Paaugliai augdami „žalojančioje“ aplinkoje dažniausiai būna silpnesnės savitvardos ir žemesnio atkaklumo, nesugebantys kontroliuoti motorinių ir žodinių reakcijų, įveikti susijaudinimo, nepasiduoti susierzinimui, pykčiui, nevilčiai. Paaugliai, dažnai savo jausmus išreiškia per deviacinį elgesį. Paauglystėje itin išryškėja iškreiptas paauglių požiūris į aplinkinius, o augant ir bręstant jis nesilpnėja, o atvirkščiai – stiprėja (Aramavičiūtė 1978 cit. pagal: Kiguolė, 2011).

Taigi jei paaugliams laiku nesuteikiama pagalba, jie gali pradėti elgtis delinkventiškai: pravardžiuoja, plūsta draugus, atsikalba, įžeidinėja suaugusius, bendraamžius ar silpnesnius už save vaikus, stumdo, muša, iš jų tyčiojasi. Dažnai būna grubūs, ieško dingsties kitą asmenį įžeisti. Atsiranda emocinis barjeras – išankstinis nusistatymas prieš daugumą suaugusiųjų, klasės draugų (Kiguolė, 2011). Taigi, ne visi paaugliai turi draugišką jų ugdymuisi aplinką.

Todėl VDC paaugliams sukuriama patraukli aplinka, kurioje galima konsultotis su VDC darbuotojais ar savanoriais, įsitraukti į edukacines veiklas, tačiau VDC edukacinės veiklos tampa vis sudėtingesnės, ryškėja savitumas – užtikrinti kiekvieno paauglio įsitraukimą ir jo poreikių atliepimą (Gudanavičiūtė, 2016). Edukacinė veikla turėtų būti vykdoma tam tikroje erdvėje, tam tikrame laike ir tam tikriems poreikiams. Tai reiškia, kad edukacinė veikla yra ne tik sudėtinga, dinamiška, bet ir savita, tad organizuojant būtina iš anksto apmąstyti, kaip ją organizuoti, gebėti ją vykdyti, turėti patirties ją koreguoti, tobulinti. Taigi edukacinę veiklą galima būtų prilyginti kūrybinei veiklai, kai VDC darbuotojui ypač svarbios žinios, kompetentingumas ir gebėjimas kūrybiškai jas taikyti savo veikloje (Adomaitienė, Zubrickienė ir Teresevičienė, 2008).

Svarbu paminėti VDC darbuotojams tenka dideli krūviai dirbant ne tik su paaugliais, bet ir šeimomis. VDC darbuotojas turi ne tik organizuoti patrauklias ir paauglių poreikius atitinkančias veiklas, bet ir palaikyti paauglį ir jo šeimą sunkiais gyvenimo periodais. Socialiniai darbuotojai profesinės veiklos metu atlieka svarbų vaidmenį vertindami paauglio ir šeimos interesus, poreikius, padėti, kitas aplinkybes, planuodami ir įgyvendindami prevencijos, intervencijos strategijas ir priemones. Pasak Erikson (2004) sėkmingi darbuotojo veiklos rezultatai ir teikiamų paslaugų kokybė daugiausia priklauso nuo darbuotojų kompetencijos, pasirengimo, motyvacijos mokytis, tobulėti, kelti savo kvalifikaciją, taip pat ir nuo asmeninių kiekvieno darbuotojo savybių bei vertybinių nuostatų. Neteisinga manyti, kad įgytas diplomas užtikrina profesionalumą ir suteikia kompetencijas. Aukštoji mokykla suteikia tik teorinių žinių, o profesionalu tampama tik tada, kai mokama teorines žinias susieti su praktine veikla, jas nuolat tobulinti ir gilinti (Trakšelys ir Martišauskienė, 2013). Kvalifikacijos tobulinimas – neformalusis švietimas ir savišvietas, kuriuo siekiama įgyti, plėtoti profesinei veiklai reikalingas kompetencijas.

Laužackas (2005) išskyrė kompetencijos sudedamąsias dalis:

- Žinios (faktai apie mus supantį pasaulį).
- Gebėjimas (mokymosi išdavoje išlavintas atitinkamas gabumas, tam tikrų intelektualinio ir/ar fizinio pobūdžio veiksmų atlikimas konkrečioje veiklos srityje).
- Mokėjimas (žmogaus gebėjimas, remiantis taisyklėmis, instrukcijomis, technologijomis, atlikti tam tikrus intelektualinio ar fizinio pobūdžio veiksmus netipiškomis ir besikeičiančiomis profesinėmis sąlygomis).
- Įgūdis (iki automatizmo (tobulai) išlavintas žmogaus mokėjimas).

Akivaizdu, kad VDC darbuotojo veikla yra įvairialypė, kryptinga ir tikslinga. Tačiau šiandienos pasaulyje keičiantis situacijoms, technologijoms, ji išlieka nepastovi. Nuolatiniai mokslo ir technikos pokyčiai kelia naujus reikalavimus VDC darbuotojo veiklai (Dačiulytė ir kt. 2013. Štai Švedaitė-Sakalauskė (2012) atskleidė socialinį darbą, kaip darbą, kuriam reikia refleksišaus profesionalumo. Nemažai atliktų tyrimų užsienio šalyse taip pat aktualizuoja supervizijos, grindžiamos refleksija, būtinumą socialiniams darbuotojams, dirbantiems su vaikais. Camargo ir Antle (2018) atliktas tyrimas atskleidė superviziją, sukoncentruotą į sunkumų pašalinimą, nes VDC darbuotojai, dirbantys su įvairiai atvejais, taip pat yra netiesiogiai paveikti įtampos ir sunkumų.

Taigi, VDC siekia užtikrinti, kad teikiamos paslaugos ir vykdomos veiklos atitiktų paauglių poreikius ir prisidėtų prie visapusiško jų asmenybės tobulinimo, socialinių ir gyvenimo

įgūdžių ugdymo. VDC siekia sukurti sąlygas, kad paaugliai būtų motyvuoti dalyvauti veiklose ir socialiniame gyvenime. Rengia sociokultūrinės ir kitas su ugdymu susijusias veiklas, taip pat teikia informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo paslaugas, organizuoja nemokamą centrą lankančių vaikų maitinimą, teikia socialinės ir psichologinės pagalbos paslaugas, organizuoja laisvalaikio užimtumą. Rūpinasi ir plėtoja nuolatinius ryšius su savo veiklos teritorijoje veikiančiomis mokyklomis, policija, nevyriausybinėmis organizacijomis. Taip pat darbuotojams svarbu nepamiršti savęs ir skirti laiko kompetencijos kėlimui ir įtampos pašalinimui.

3. EDUKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ PANAUDOJIMAS UGDANT BENDRAVIMO GEBĖJIMUS

3.1. Edukacinių technologijų samprata

Šiame skyriuje aptariama edukacinių technologijų samprata, moksliniai tyrimai, kurie pagrindžia edukacinių technologijų naudą ugdant bendravimo kompetenciją. Bendravimo kompetenciją galima ugdyti taikant įvairius būdus, metodikas, tačiau remiantis edukacinių technologijų pagrindiniu principu, būtina ieškoti naudingų, su ugdymu susijusių problemų sprendimo būdų, sistemingai panaudojant visus turimus išteklius (informacinius, inovacinius, žmogiškuosius). Tokiu būdu galima maksimaliai patenkinti besimokančiųjų ugdymosi poreikius ir pasiekti kokybišką ugdymo(si) procesą.

Tik XXI amžiaus pradžioje Lietuvoje susidomėta edukacinėmis technologijomis. Jų sąsajas su socialinėmis industrijomis ir vaikų bei visuomenės gerove ėmėsi analizuoti Kvieskienė, Briedis, Burvytė, Celešienė ir Čiužas (2015). Edukacinių technologijų pritaikymas yra tirtas ir pradiniam ugdyme: „Būsimųjų pedagogų nuomonė apie informacinių technologijų pritaikymą pradiniam ugdyme“ (Kondratavičienė, 2009). Edukacinių technologijų apibrėžimas pirmą kartą apibūdintas kaip „technologija švietime“ (angl. „*technology in education*“) ir tai buvo suprantama kaip įvairių pagalbinių priemonių naudojimas ugdymo procese (Krinickaitė, 2014). Vystantis edukacinių technologijų sampratai susiformavo „švietimo technologijos“ terminas (angl. „*technology of education*“), kuris į švietimą skatino pažvelgti platesne prasme ir įtraukė tokius aspektus, kaip besimokančiojo pažangos tikslai, įrašai, vertinimas, turinio analizė ir kt. (Krinickaitė, 2014).

Svarbius pokyčius ugdymo procese lėmė sparti šiuolaikinės informacinės visuomenės plėtra, kuriai darė įtaką besivystančios bei į ugdymo procesą integruojamos šiuolaikinės informacinės technologijos (Krinickaitė, 2014). Jucevičienė ir Brazdeikis (2003) tokius pokyčius įvardija kaip perėjimą iš mokymo, būdingo industrinei visuomenei ir grindžiamo tiesioginio žinių pateikimo metodais, prie tokio mokymo ir mokymosi proceso, kuris yra paremtas kryptingu gebėjimų ir kompetencijų formavimu bei žinių įsisavinimo metodais (Jucevičiūtė ir Brazdeikis, 2003 cit. pagal: Krinickaitė, 2014). Tyrėjų Jucevičienė ir Brazdeikis, 2003 (cit. pagal: Wallington, 1977) teigimu, edukacinės technologijos gali būti suprantamos kaip integruotas kompleksas – žmonių, procedūrų, idėjų, įrenginių bei organizacijų, kurios yra skirtos analizuoti problemas ir kartu jų sprendimo būdus, surasti, įgyvendinti, valdyti visus žmogiškuosius mokymo aspektus. Pasak autorių, edukacinės technologijos tokiu būdu apima švietimo vadybos funkcijas, švietimo funkcijų tobulinimą bei mokymosi išteklius ir besimokantįjį. Edukacines technologijas suvokiant kaip veiksmų sistemą: inovatyvių mokymo formų, metodų komponavimo, mokymo proceso projektavimo, organizavimo bei vykdymo,

mokymo turinio reguliavimo, žmogiškųjų bei techninių resursų derinimo, galima daryti prielaidą, jog ugdymo proceso įgalinimas šiandien neįsivaizduojamas be edukacinių technologijų raiškos švietimo sistemoje ir gebėjimų deramai jas valdyti (Indrašienė, Dromantienė, Pange, ir Bielskytė Simanavičienė, 2015). Pasak Goswami (2014), edukacinės technologijos pagerina ugdymo proceso efektyvumą sukuriant atitinkamus technologinius procesus ir išteklius. Edukacinės technologijos grindžiamos žodžio technologija, kuri yra reikšminga įrankiams ir šaltiniams, plėtojantiems edukacinius įgūdžius (Goswami, 2014 cit. pagal: Urbelytė, 2016). Pasak Pečiuliauskienės, Valantinaitės ir Malonaitienės (2013) edukacinių technologijų sąvoka apima žmogiškuosius intelektinius ir materialiuosius išteklius, patirtines ir mokslines žinias, praktinę veiklą, darbo ir darbo organizavimo būdus. Edukacinių technologijų samprata grindžiama ugdymo metodologija, kaip sisteminiu metodu, kuriuo siekiama optimaliai pagerinti ugdymą (Krinickaitė, 2014). Kita vertus, edukacinės technologijos dažnai gretinamos su informacinėmis komunikacinėmis technologijomis (Turel, 2014). Taigi, edukacinės technologijos esti ugdymo proceso dalis, kai integruojamos mokymosi priemonės, metodai praturtinti informacinėmis komunikacinėmis technologijomis (Krinickaitė, 2014). Šiais laikais edukacinės technologijos galima apibūdinti kaip veiksmų sistemą, papildytą inovatyvių mokymo formų, metodų komponavimu, mokymo turinio reguliavimu, mokymo proceso projektavimu, organizavimu ir vykdymu naudojant ir derinant techninius ir žmogiškuosius resursus (Ross, Morrison ir Lowther, 2010). Edukacinės technologijos neturėtų būti įvardijamos, kaip konkretūs ir apčiuopiami veiklos įrankiai, greičiau tai praktika ir mokymasis. Edukacinių technologijų tikslas yra palengvinti mokymąsi ir pagerinti rezultatus (Hlynka ir Jacobsen, 2010). Panašus požiūris pastebimas Simanavičienės (2014) tyrime, kuriame teigiama, kad, edukacinės technologijos gali būti suprantamos kaip kombinuotas žmonių, veiklų, prietaisų, idėjų kompleksas. Pasak autorės, tokiu būdu edukacinės technologijos apima švietimo vadybos funkcijas, švietimo funkcijų tobulinimą bei mokymosi išteklius ir besimokantįjį (Simanavičienė, 2014). Profesorius Bitinas (2000) akcentuoja tai, jog ugdymo procesas visuomet yra grindžiamas tam tikra technologija. Kalbant apie šiuolaikinį ugdymą su paaugliais būtina pabrėžti, kad edukacinės technologijos gali būti itin įvairialypė, integrali pažinimo sritis, kuri gali padėti paaugliams kūrybiškai ugdytis bendrąsias kompetencijas tarp jų ir bendravimo kompetenciją (Krinickaitė, 2014).

Svarbu paminėti, jog siekiat, kad ugdymo procesas būtų efektyvus ir edukacinės technologijos būtų išnaudotos optimaliai, neužtenka turėti daugybės įvairių technologijų ir liepti paaugliams jomis naudotis. Įtakos proceso kokybei turi daugybė faktorių, bet esminis – tai darbuotojo (pedagogo, socialinio darbuotojo) kompetencija pritaikyti technologijas pagal paauglių poreikius. Darbuotojui privalu gerai išmanyti paauglių ugdymo principus, prisimenant,

kad kai į veiklas įtraukiamos technologijos ir, kad būtina mokytis drauge su paaugliais (Krinickaitė, 2014).

Nepaisant to, kad naujojoje edukacinėje paradigmoje prioritetai skiriami ugdymosi procesui, kuris yra orientuotas būtent į paauglį, aktyviai ugdantį savo supratimą, žinias, gebėjimus, vertybes, vis tik tokiu būdu akcentuojami ne tik besimokančiojo, bet ir esminiai pedagogo veiklos pokyčiai (Krinickaitė, 2014). Tradiciniame švietime į pedagogą žvelgiama kaip į pagrindinį informacijos ir žinių šaltinį, kuomet įgijęs pakankamą kiekį tam tikrų žinių, pedagogas perteikia jas besimokantiesiems (Bitinas, 2000). Taigi, šis ugdymo proceso dalyvis yra aktyvus veikėjas, turintis tikslą ir pagal jį veikiantis.

Apibendrinant edukacinių technologijų sampratą galima daryti išvadą, kad edukacines technologijas galima įvardinti kaip praktiką pritaikanti technologinius procesus, priemones ir išteklius bei atitinkamus ugdymo metodus ir taip skatinti paauglių bendravimo kompetencijos augimą ir aktyvų įsitraukimą į veiklas.

3.2. Edukacinių technologijų raiška ugdymo procese

Užsienio autorių darbuose galima rasti nemažai duomenų apie edukacinių ir informacinių technologijų panaudojimą skatinant paauglių motyvaciją ir bendravimo kompetencijos ugdymą, vis daugiau tyrimų skiriama informacinių komunikacinių technologijų problematikai nagrinėti (Krinickaitė, 2014). Virtualios žaidybos analitikas Malone (1984) savo studijose ir straipsniuose analizavo virtualių žaidimų ir motyvacijos sąsajas. Nagrinėjami tiek bendrieji (Jonassen, 1996; Ross & kt., 2010; Woessmann, 2005), tiek didaktiniai klausimai, pvz., kaip panaudoti informacines komunikacines technologijas atskiriems dalykams mokytis. Įdomūs Slabin (2002) tyrimai kuriant tinklalapius, skirtus gamtos profilio universitetų studentams. Slabin (2002) nuomone, mūsų epocha pasižymi akivaizdžia ekologine krize, todėl informacinių ir edukacinių technologijų taikymas ugdymo procese ir ekologinių-aplinkosauginių temų integravimas, realizavimas įvairaus lygmens ugdymo programose – dvi esminės šiuolaikinio švietimo kryptys. Kita vertus tyrimai, kuriuos atliko Vokietijos informatikos instituto (Miuncheno universitetas) specialistai (Woessmann, 2005), atskleidė, kad skaitmeninės technologijos gali netgi pakenkti ugdymosi procesui. Teigiama, kad mokyklose esančių kompiuterių kiekis bei namuose praleidžiamas laikas prie kompiuterio nepatvirtina fakto, kad paaugliai išmoksta daug daugiau naudodamiesi informacinėmis technologijomis (Woessmann, 2005), nors neneigiama informacinių technologijų svarba ugdymosi(si) procese, tačiau teigiama, kad tie, kurie tinkamai naudoja technologijas mokyklose ar namuose, t. y. riboja naudojimosi dažnį, pasiekia geresnių rezultatų nei tie, kurie skiria ypač daug laiko technologijoms. Tokius teiginius iš esmės patvirtina Lamanausko ir Vilkonio (2006) atliktas ekspertinis tyrimas, kuriame atskleista, kad kompiuteris

(ypač naudojantis internetu) turėtų būti natūrali ugdymo(si) priemonė, tokia kaip ir knygos, kiti informacijos šaltiniai naudojama reguliariai.

Tų pačių mokslininkų leidinyje „Internetas gamtamoksliniame ugdyme: situacijos analizė ir prognozės“ (Lamanauskas ir Vilkonis, 2006) teigiama, kad technologijos yra itin reikšmingos siekiant įgyvendinti ugdymo programose numatytus reikalavimus, internetas ir, svarbiausia, žiniatinklis ugdymo(si) procese suteikia galimybę pasinaudoti didesniais ir naudingais informacijos kiekiais, o taip pat leidžia pasirinkti informacijos šaltinį, ugdyti gebėjimus rasti, tvarkyti ir perduoti informaciją, veikti kūrybiškai, iniciatyviai, prasmingai ir savarankiškai. Žiniatinklio technologija ugdymo(si) procese naudinga tuo, kad ji padeda savarankiškai (pasirenkant ugdymosi vietą, laiką ir trukmę) ieškoti sau reikiamos, taigi ugdymo(si) procese yra galimybė panaudoti elektroninį paštą, norint palaikyti savarankišką mokymąsi, skatinti mokinių bendravimą ir bendradarbiavimą (Krinickaitė, 2014). Lamanauskas ir Vilkonis (2006) pažymi, kad interneto technologijos leidžia ugdymosi(si) procesą pritaikyti individualiems poreikiams ir daryti jį aktyvesnį, informacinių technologijų panaudojimas pamokoje ją tobulina, papildo tradicinius ugdymo(si) metodus. Pastebima, kad autoriai pataria derinti skirtingas mokymosi priemones tarpusavyje ir taip skatinti kūrybiškesnį ugdymosi procesą.

Vėlesnėse įžvalgose bendruosius didaktinius klausimus analizavo Markauskaitė (2010). Taip pat tirtas „Informacinių komunikacinių technologijų pritaikymas rengiant integruotas užduotis“ (Kraunevičienė ir Mačiulienė, 2013). Šio tyrimu siekta įvertinti edukacinių technologijų pritaikymo galimybes rengiant integruotas užduotis, taigi atliktas tyrimas parodė, kad per tokias užduotis formuojami virtualaus mokymosi įgūdžiai, ugdomas kūrybiškumas, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai, didinamas mokymosi intensyvumas ir motyvacija (Kraunevičienė ir Mačiulienė, 2013). Kalbant apie edukacinių technologijų raišką paauglių ugdyme, didelis dėmesys skiriamas aktyvių mokymosi metodų komponavimui bei informacinių komunikacinių technologijų integravimui į mokymo(si) procesą ir mokymo(si) aplinkai kurti (Švietimo problemos analizė, 2012).

Kalbant apie technologijų panaudojimą, Rutkauskienės ir Gudonienės (2010) teigimu, kokybė nėra užtikrinama tik naudojant turimas priemones ar įrangą, būtina atsižvelgti ir į ugdomųjų poreikius ir tinkamu šiuolaikinių edukacinių technologijų pritaikymu į ugdymo procesą. Gudonienės, Rutkauskienės ir Lauraičio (2013) tyrimo rezultatai atskleidė, kad kokybiško turinio parengimas vis dar yra sudėtingas procesas, kadangi pedagogams nepakanka patirties pasirinkti tinkamas mokymo priemones, organizuojant ugdomąsias veiklas kyla nemažai išbandymų, formuojančių pedagogų požiūrį į edukacines technologijas ir kliūčių, kurias labai sunku įveikti. Tačiau kaip dalį kliūčių galima įveikti atskleidė Pečiuliauskienė (2010) tyrime, kuriuo siekė iširti bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų novatorių požiūrį į edukacines

inovacijas lemiančius veiksnius. Pečiuliauskienės (2010) tyrimo rezultatai atskleidė, kad labiausiai edukacines inovacijas skatina veikla, kuri yra įdomi pačiam darbuotojui, kuri teikia pasitenkinimą darbu, padeda gilinti profesines žinias ir įgūdžius, autorės tyrimas išryškino sėkmingą inovacijų taikymą ribojančius veiksnius, iš kurių pagrindiniai yra nepakankami laiko planavimo gebėjimai, pedagogo konservatyvumas, greitai besikeičiantys ugdymo tikslai ir metodinės pagalbos trūkumas. Taigi, pedagogas įgijęs technologinių įgūdžių, sukuria galimybę sukurti veiksmingą aktyvaus mokymo(si) aplinką, orientuotą į paauglį, kuriam ir turėtų būti skiriamas didžiausias dėmesys (Mascolo, 2009).

Henderson (2011) teigimu, edukacinių technologijų įtraukimas į ugdymo procesą reiškia ne mokymąsi naudotis kompiuteriais, bet technologijų panaudojimą kaip pagalbinę priemonę ugdymuisi. Mokslininkas įvardino, kad pedagogai turėtų formuoti paauglių technologinius įgūdžius, taikant edukacines technologijas pamokoje, integruojant jas į mokymosi planus tam, kad būtų palengvintas bendravimas ir bendradarbiavimas tarp paauglių ir pedagogų (Henderson, 2011). O tai padaryti, geriausia gali padėtų sukuriant strategijas, kurios padėtų pasirengti ugdomosios veiklos yra naudoti svarbiausius mokymo principus, paverčiant šiuos principus praktika ir kūrybišku mąstymu, panaudojant edukacinius technologinius metodus (Žygaitienė, 2011).

Atlikti tyrimai (Jucevičienė ir Brazdeikis, 2003; Lamanauskas, Šlekienė, Ragulienė ir Bilbokaitė, 2011) rodo, kad paaugliai, kurie savo ugdomosiose veiklose naudoja edukacines technologijas ir turi galimybę konsultuotis su edukacines technologijas išmanančiu pedagogu, pasiekia geresnių mokymosi rezultatų. Pasak McHugh (2005), technologijos kartu su atitinkamais aktyviais ugdymosi metodais sudaro edukacinių technologijų pagrindą ir yra pagrindinis raktas į sėkmingą mokymąsi.

Visiems žinoma, kad paaugliai labiausiai mėgsta mokytis naudodamiesi elektroninių įrenginių pagalba, tačiau taip pat derėtų nepamiršti, kad technologijos neturi pakeisti gyvojo santykio, priešingai, technologijos turėtų būti pateikiamas tik kaip papildoma priemonė siekiant pasiekti aukštesnius ugdymosi rezultatus, tačiau ugdymosi procese naudojant edukacines technologijas svarbu nepamiršti, kokiais būdais paaugliai geriausiai įsisavina informaciją (Krinickaitė, 2014). Mokslininkas Petty (2006) teigia, kad mokyme dažniausiai naudojama verbalinė kalba naudinga, bet dažnai veiksmingesnė yra vizuali informacija. Todėl svarbu žinoti, kaip informacija pasiekia mūsų smegenis. Petty (2006) išskiria šiuos būdus:

- 87 % akimis.
- 9 % ausimis.
- 4 % kitomis juslėmis.

Edukacinėmis technologijomis grįstas mokymasis turėtų tapti neatsiejama ugdymo proceso dalimi, kadangi jų dėka yra siekiama patenkinti kiekvieno paauglio ugdymosi poreikius, o edukacinių technologijų įtraukimas į ugdomasias veiklas yra pagrindinis veiksnys, sąlygojantis efektyvų ugdymą, bendravimo kompetencijos didinimą ir gerėjantį paauglių įsitraukimą į veiklas (Mullen ir Wedwick, 2008).

Kulik (2003) teigia, kad technologinės simuliacijos yra veiksmingos, kai jos yra įtraukiamos į reguliarią veiklą ir kai tam skiriama pakankamai laiko, o tai rodo, kad siekiant ugdomosiose veiklose naudoti edukacines technologijas būtina skirti laiko pasiruošimui.

Mokslininkai Hsin, Li ir Tsai (2014) teigia, kad socialinis tobulėjimas per technologijas remiasi trimis aspektais:

- Platus technologijų pasirinkimas sustiprina bendradarbiavimą.
- Namuose naudojamos technologijos supaprastina šeimos narių bendradarbiavimą bei palaiko šeimos bendravimą.
- Technologijos siejamos su vaikų multikultūros tobulėjimu.

Kuomet paaugliai naudojami technologijomis siekdami gauti tam tikrą informaciją, ją analizuoti, interpretuoti, atvaizduoti ir pateikti įvairiais naujais būdais, kompiuteris tampa ne tik kuratoriumi, bet ir tam tikru žinių konstravimo kanalu (Owens, 2002). Tačiau turėti techninę ir programinę įrangą nereiškia organizuoti įdomias veiklas paaugliams, technologijų suderinimas su ugdomosiomis veiklomis ir atitinkamais metodais, optimalus jų valdymas ir asmeninis tobulėjimas yra nemažiau svarbūs, siekiant skatinti paauglių visapusišką tobulėjimą, bendravimo įgūdžius (Krinickaitė, 2014).

Akivaizdu, kad edukacinės technologijos plačiai naudojamos ugdymo procese ir esti nemažai tyrimų apie edukacinių technologijų pritaikymo galimybes įvairiose konkrečiose pamokose, pvz., dailės, matematikos, technologijų, taip pat gausu tyrimų apie motyvacijos, kūrybiškumo skatinimą naudojamą edukacines technologijas. Edukacinės technologijos ugdymą daro įvairesniu, patrauklesniu ir motyvuojančiu, taigi edukacinės technologijos gali būti ypatingai veiksminga priemonė skatinant susidomėjimą ugdomosiomis veiklomis, gerinant pasiekimus, lavinat socialinius įgūdžius ir lavinat bendravimo kompetenciją (Krinickaitė, 2014).

Dalinės išvados

Remiantis mokslinės literatūros analize galima pastebėti, kad paauglystė – gyvenimo laikotarpis, kurio metu paaugliai susiduria su iššūkiais. Dauguma mokslininkų sutinka, kad paauglystė yra atsakomybių, patirčių laikotarpis, kurį reikia atlaikyti ne tik patiems paaugliams, bet ir jų artimiausioje aplinkoje esantiems žmonėms. Dar pastebėtina ir tai, kad didelę įtaką paauglio asmenybės formavimuisi daro aplinka, kurioje auga paauglys. Paauglystės laikotarpiu

keičiasi savęs suvokimas ir santykiai su aplinkiniais, paaugliai daug svajoja, kelia sau didelius lūkesčius, dažnai nori dominuoti ir išsiskirti iš aplinkinių, stengiasi drąsiai reikšti savo mintis, maksimaliai siekti tikslų, idealizuoja save bei autoritetingus jiems asmenis, ypač ryškėja autonomija nuo suaugusiųjų.

Visgi kiekvienas paauglys skirtingai išgyvena paauglystės periodą ir visiems bendravimo ypatumai pasireiškia skirtingai, priklausomai nuo supančios aplinkos. Paaugliams nepatinka kontrolė, suvaržymai išsakant savo požiūrį, priekaištai ir lyginimai su aplinkiniais. Kita vertus, paaugliai mėgsta kai jų nuomonė yra gerbiama ir išklausoma, kai bendraujama ramiu balso tonu ir yra patenkinami jų bendravimo poreikiai. Tik išmokę tenkinti savo bendravimo poreikius paaugliai gebės tinkamai bendrauti ir palaikyti pasitikėjimu grįstus santykius su aplinkiniais žmonėmis, mandagiai ir aktyviai bendrauti su įvairių sričių ir požiūrių asmenimis, gebės pažinti pašnekovą verbalinės ir neverbalinės kalbos pagalba.

Lietuvoje VDC poreikis nuolat auga, todėl yra skatinamas VDC kūrimasis ir plėtra. Taip sudaromos sąlygos didesniai vaikų skaičiui lankyti VDC organizuojamas veiklas ir gauti kokybiškas paslaugas. VDC siekia užtikrinti, kad teikiamos paslaugos ir vykdomos veiklos atitiktų paauglių poreikius ir prisidėtų prie visapusiškos jų asmenybės tobulinimo, socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymo. VDC siekia sukurti sąlygas, kad paaugliai būtų motyvuoti dalyvauti veiklose. Rengia sociokultūrinės ir kitas su ugdymu susijusias veiklas, taip pat teikia informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo paslaugas, organizuoja nemokamą vaikų maitinimą, teikia socialinės ir psichologinės pagalbos paslaugas, organizuoja laisvalaikio užimtumą. Į organizuojamas veiklas stengiamasi integruoti technologijas, taip skatinant paauglių susidomėjimą siūlomomis veiklomis VDC. Edukacinės technologijas galima įvardinti kaip praktiką, kuomet pritaikomi technologiniai procesai, priemonės ir išteklių bei atitinkami ugdymo metodai, taip skatinant paauglių bendravimo kompetencijos augimą ir aktyvų įsitraukimą į veiklas.

Akivaizdu, kad edukacinės technologijos plačiai naudojamos ugdymo procese. Edukacinės technologijos ugdymą daro įvairesniu, patrauklesniu ir motyvuojančiu. Taigi, edukacinės technologijos gali būti ypatingai veiksminga priemonė skatinant susidomėjimą ugdomosiomis veiklomis, gerinant pasiekimus, lavinant socialinius įgūdžius ir bendravimo kompetenciją.

4. EDUKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ PANAUDOJIMO, SKATINANT PAAUGLIŲ BENDRAVIMĄ, TYRIMAS

4.1. Empirinio tyrimo metodologija

Atsižvelgiant į tai, kad ugdymas vis labiau persikelia už mokyklos ribų ir tęsiasi namuose, gatvėje, neformalaus švietimo įstaigose (VDC), siekiama ugdymosi procesą padaryti,

kuo patrauklesnį šiandienos paaugliui. Tyrime dalyvaujantys paaugliai stokoja socialinių įgūdžių, ypač jiems sunku bendrauti, aiškiai ir tikslingai dėstyti mintis, įvardinti emocijas. Tad tyrimu siekta surasti metodus ir priemones, kurios ne tik skatintų paauglių bendravimo kompetencijos ugdymą, bet ir paliktų ilgalaikį poveikį paauglių bendravimui.

Pagrindiniai tyrimo klausimai: Kaip taikyti edukacines technologijas skatinat paauglių bendravimo kompetenciją? Kokią įtaką paauglių bendravimo kompetencijai daro edukacinių technologijų panaudojimas?

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.
2. Trianguliacijos metodas (kiekybinio ir kokybinio tyrimų priegis).
3. Analizė.

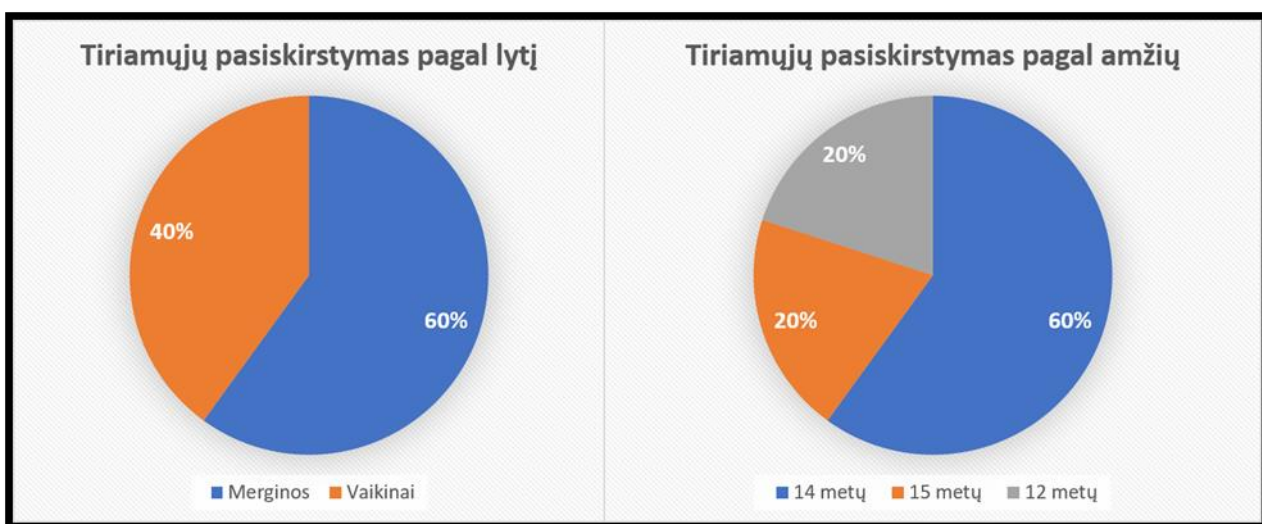
Empiriniam tyrimui pasirinkta kokybinė tyrimų metodologinė kryptis, nes leidžia objektyviau pažvelgti į tiriamą reiškinį, žmonių sąveiką, tarpusavio santykių formas ir dėl to galima daryti objektyvesnes išvadas (Luobikienė, 2010). Tyrime naudotas trianguliacijos metodas: taikytos kokybinio ir kiekybinio tyrimų priegis. Tai leido nagrinėti reiškinio esmę, remiantis unikalia tyrimo dalyvių patirtimi, išgyvenimais ir galima konkrečiai identifikuoti vyraujančias tendencijas. Duomenys buvo renkami naudojantis struktūruota kiekybine apklausa (klausimynu). Tyrimo duomenys buvo renkami naudojant tyrėjos ir paauglių įvairių formų refleksijos metodą ir atliekant veiklų monitoringą (stebėjimą). Taip pat fiksuojamos paauglių emocijos, pastebėjimai.

Empirinio tyrimo metodas – veiklos tyrimas. Pasak Luobikienės (2010) veiklos tyrimui būdingas įsitraukimas į realų gyvenimą ir detalus šio įsitraukimo tyrimas. Šis tyrimas grindžiamas stebėjimo ir elgsenos faktais. Bendravimo kompetencijos veiklos metu buvo dirbama drauge su paaugliais, kartu su jais buvo vedamos bendravimo kompetencijos ugdymo veiklos, stebimas paauglių elgsens, aplinka. Bendravimo kompetencijos skatinimo veikla buvo integruota į VDC kasdieninę veiklą.

Veiklos tyrimas orientuotas į VDC paauglių bendravimo kompetencijos skatinimą. Tad svarbiausia ištirti įvairius veiklos aspektus ir pasiūlyti sprendimus veiklos patobulinimui. Tyrėjai išskiria keletą veiklos tyrimų tipų: klasės veiklos tyrimas, industrinės veiklos tyrimas, kritiškasis veiklos tyrimas ir mokymasis veikiant. Tyrimui pasirinktas mokymosi veikiant tyrimo tipas, dėl to, kad paaugliai bendravimo kompetenciją ugdytūsi ne per suaugusiojo instruktavimą, o per asmeninius atradimus, refleksiją. Mokymosi veikiant metu darbuotojas veikia kartu su paaugliais demonstruodamas lygiavertį santykį ir drauge atlieka ilgalaikes užduotis, kas itin svarbu dirbant su paaugliais. Tad veiklos tyrimas yra praktinis ir atliekamas bendraujant ir bendradarbiaujant su

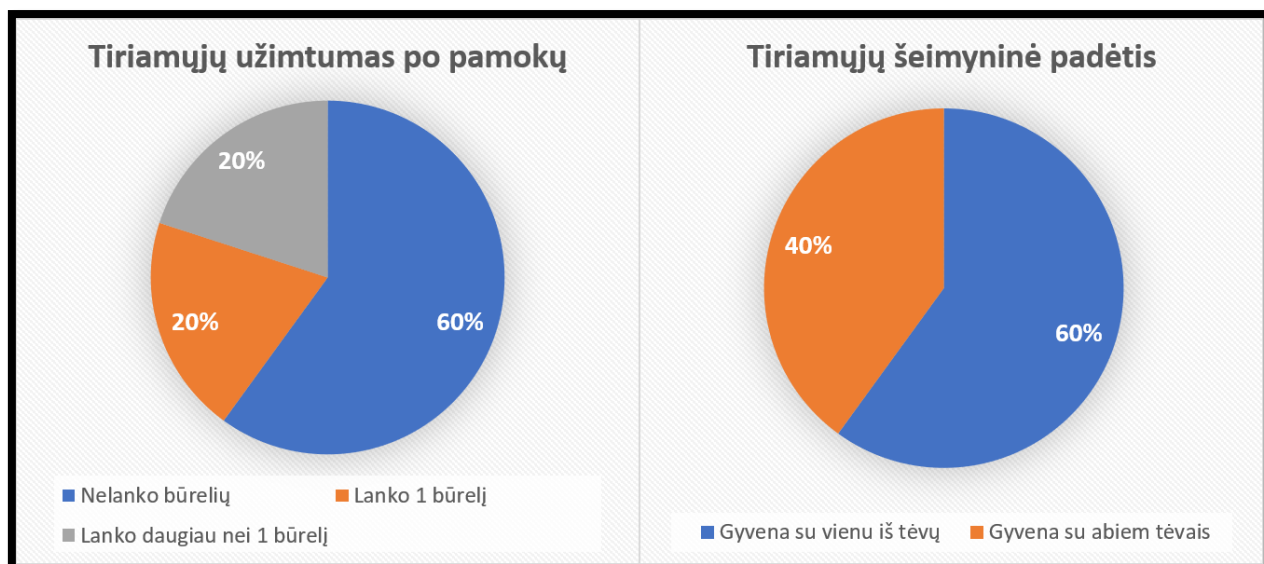
tyrimo dalyviais. Tyrimo metu buvo vedamos konkrečios pagal veiklos planą sudarytos veiklos, kurios formuoja paauglių bendravimo kompetencijos įgūdį.

Imties charakteristika ir sudarymo būdas. Tyrimo dalyviai tikslinės patogiosios imties atrankos būdu pasirinkti iš vieno Vilniaus rajono VDC. Ši atranka pasirinkta, dėl to, kad apima tuos generalinės aibės vienetus, kurie yra lengvai prieinami. Tyrimo dalyviai buvo atrinkti visi VDC lankantys paaugliai, kurių amžius buvo 12-15 metų (žr. 4 pav.). Didžiąją dalį tyrimo dalyvių sudarė merginos (60 proc.), o likusieji – vaikinai (40 proc.), iš viso tyrimo imtis dešimt paauglių iš įvairių šeimų. Šio amžiaus tarpsnio paaugliai pasirinkti, nes mokslininkų (Navaitis, 2001; Petrulytė, 2003), teigimu, paauglystė yra įvardijama kaip vienas iš kritinių asmens raidos laikotarpių. Tokio amžiaus paaugliai pradeda maištauti prieš suaugusiuosius, didelę įtaką daro bendraamžiai ir atsiradusios įvairios su bendravimu susijusios problemos.

4 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių (kairėje), ir tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį (dešinėje) (n=10).

Viena iš tokių problemų yra bendravimo įgūdžių stygius. Daugiau nei pusę tyrime dalyvaujantys paauglių gyvena tik su vienu iš tėvų (žr. 5 pav.). Didžioji dalis tyrime dalyvavusių paauglių po pamokų nelanko jokios kitos neformalios. Todėl 4 kartus per savaitę po pamokų lankosi VDC.

5 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal užimtumą po pamokų (kairėje) ir tiriamųjų pasiskirstymas pagal šeimyninę padėtį (dešinėje), (n=10).

Duomenų rinkimo ir fiksavimo būdai. Kiekybiniai tyrimo duomenys apdoroti taikant SPSS (angl. *Statistical Package for Social Science*) statistinio paketo socialiniams mokslams 19.0 versiją. Atliekant statistinę duomenų analizę, analizuojant duomenų statistika (veiklos tyrimo efektyvumui nustatyti). Skirtumai tarp tyrimo kintamųjų laikyti statistiškai reikšmingais, esant ne didesnei kaip 5 proc. paklaidai ($p < 0,05$).

Tyrimas atliekamas ir informacija buvo renkama naudojant du trumpalaikius kūrybinius projektus. Informacija buvo renkama keliais etapais:

1. Informacija pradėta rinkti 2019 m. lapkričio mėnesį. Tuo metu tyrimo dalyviai buvo 12-15 metų jaunuoliai. Dalyvauta keliuose atsitiktinai pasirinktose VDC veiklose, stebėtas paauglių aktyvumas ir bendravimas. Stebėjimo duomenys fiksuoti stebėjimo protokoluose.

2. Informacija buvo renkama bendraujant su VDC darbuotojais, savanoriais, paaugliais. Buvo siekiama pastebėti paauglių bendravimo ypatumus.

3. Bendravimo kompetencijos vertinimas. Pirminis testas: mokinių bendravimo kompetencijos įvertinimo klausimynas sudarytas remiantis Gresham ir Elliott (1990) socialinių įgūdžių sistemos klausimynu (žr. 1 priedas).

4. 10 bendrų veiklų su paaugliais.

5. Bendravimo kompetencijos vertinimas. Pokyčio vertinimo testas (Mokinių bendravimo kompetencijos įvertinimo klausimynas sudarytas remiantis Gresham ir Elliott (1990) socialinių įgūdžių sistemos klausimynu (žr. 1 priedas).

6. Duomenų analizė.

Rengiant socialinių įgūdžių programą buvo remtasi socialinio išmokimo teoriniu požiūriu, kuris pabrėžia, kad elgesio yra išmokstama, o socialinį išmokimą daugiausiai veikia imitacija, modeliavimas ir pastiprinimas (Grinkevičiūtė, 2012).

Kiekvieno užsiėmimo metu buvo laikomasi struktūros:

- susitikimo pradžioje aptariama kiekvieno grupės dalyvio nuotaika ir lūkestis šiam užsiėmimui;
- naujo užsiėmimo trumpas žodinis pristatymas, paauglių idėjų išklausymas ir turimų žinių išgryninimas.
- kiekviena susitikimo metu į užsiėmimą buvo įtraukiamos edukacinės priemonės;
- grupės dalyviai raginami kuo aktyviau įsitraukti į užsiėmimą ir kuo daugiau reikšti savo mintis;
- užsiėmimo įvertinimas ir refleksija.

Tyrimo vykdymas.

Programos pradžioje buvo kalba su paaugliais, kokia veikla jiems būtų įdomi ir ką jie norėtų veikti. Siekiama geriau suprasti paauglių poreikius ir vengti interpretacijos. Diskusijų metu buvo suformuluotos 2 kūrybiniai projektai, kurie skatino paauglių bendravimo kompetenciją.

Bendravimo kompetencijos ugdymo programą naudojant edukacines technologijas sudarė 10 susitikimų, detaliau jie pateikti 1 ir 2 lentelėse.

1 lentelė. Kūrybinio projekto „ŠaPaP žaidimo kūrimas“ užsiėmimo lentelė.

Užsiėmimas	Tikslas	Trukmė	Priemonės	Metodai
I	Susipažinti. Įgyti pasitikėjimą ir priimti bendrą sprendimą dėl paaugliams įdomios veiklos.	2 valandos	<i>Dixit</i> žaidimo kortelės, mobilieji telefonai, magnetinė balta lenta (klausiams užrašyti).	Aromaterapija, Metodas „Rankos pirštai“, žaidimas <i>Dixit</i> , Struktūruota refleksija SMS žinute.
II	Išmokyti atkreipti dėmesį į detales ir gebėti jas apibūdinti gerai pažįstamoje (saugioje) aplinkoje.	2 valandos	Mobilieji telefonai, akių raištis, laikmatis, kompiuteris, projektorius.	„Draugo fotonuotauka“, nuotraukų peržiūra, Struktūruota refleksija SMS žinute.
III	Išmokyti atkreipti dėmesį į detales ir gebėti jas apibūdinti nepažįstamoje aplinkoje.	3 valandos	Mobilieji telefonai, rašymo priemonės, spalvoti popieriaus lapai, lipni juosta.	Fotografavimas nepažįstamo objekto ir epitetų jam suteikimas, struktūruota refleksija raštu ant popieriaus.
IV	Gebėti pritaikyti žinias, turimas medžiagas bei gebėjimus projekto kūrimui. Skatinti bendravimo	3 valandos	Kompiuteris, <i>paint.net</i> programa, spausdintuvas, skenavimo aparatas, nuotraukų popierius,	Maketavimas, koliažo gamyba, struktūruota refleksija.

	kompetencijos ugdymą ir paauglių bendradarbiavimą.		žirklės, klijai, seni laikraščiai, atvirutės, <i>Kahhot</i> programa.	
V	Apipavidalinti pagamintą produktą.	3 valandos	Laminavimo aparatas, laminavimo popierius, kanceliarinis peiliukas, skenavimo aparatas.	Saldžioji refleksija.
VI	Įvertinti gautą rezultatą, sugalvoti jam pavadinimą, naudojimosi taisyklės ir pristatyti kitiems dienos centro vaikams.	2 valandos	Kompiuteris, <i>ŠaPaP</i> žaidimo kortelės, https://worditout.com	Laisvos formos refleksija ir grįžtamasis ryšys.

2 lentelė. Kūrybinio projekto „VDC logotipo kūrimas“ užsiėmimo lentelė.

Užsiėmimas	Tikslas	Trukmė	Priemonės	Metodai
I	Priimti sprendimą dėl paaugliams įdomios veiklos.	2 valandos	Projektorius, garso kolonėlė, kompiuteris. Piešimo programa.	Filmo peržiūra, <i>Majų</i> skaičių kūrimas, pomėgių skalė.
II	Sukurti idėja savo logotipui. Vizualizuoti logotipą ir išgryninti galutinę idėją	2 valandos	Kompiuterinė programa „ <i>Worditout</i> , balta magnetinė lenta, popierius, spalvoti pieštukai	Struktūruota refleksija el. paštu.
III	Išrinkti norimą frazę ir užsakyti norimus džemperius.	2 valandos	Mobilieji telefonai	Struktūruota refleksija el. paštu.
IV	Skurta logotipą uždėti ant savo džemperio. Įvertinti veiklą.	3 valandos	Spausdintuvas, džemperiai, <i>ŠaPaP</i> žaidimo kortelės	Logotipo pritvirtinimas ant džemperio, laisvos formos refleksija .

Tyrimo etika ir apribojimai. Atliekant tyrimą buvo vadovaujama šiais bendraisiais etikos principais (Bitinas, Rupšienė ir Žydžiūnaitė, 2008):

- Laisvanoriškumo principas. Šiuo principu vadovaujantis svarbiausia, kad tiriamasis dalyvautų tyrime tik laisvai apsisprendęs neverčiamas. Buvo gauti tiriamųjų sutikimai žodžiu.
- Konfidencialumo principas. Niekas, išskyrus tyrėją, be tiriamojo sutikimo negali naudotis jo pateikta informacija. Tyrimo metu gauta informacija bus panaudota tik šiame darbe.
- Anonimiškumo principas. Darbe paauglių konfidencialūs duomenys neatskleidžiami.
- Nešališkumo principas. Tyrimo metu vengta išankstinio teorinių nuostatų apibūdinimo, išlaikytas kokybiniam tyrimui būtinas atvirumo principas.

Tyrimo metu galima išvengti tam tikrus apribojimus, neleidžiančius daryti griežtų apibendrinimų. VDC lankosi mažas kiekis paauglių, kurių amžius yra 12-15 metų, tad metodika

negali būti visiškai patikima. Taip pat paaugliai turėjo neigiamą požiūrį į suaugusius, dėl to kilo sunkumų užmezgant santykį. Organizuojant užsiėmimus buvo pastebėta, kad ne visi paaugliai savo mobiliuose telefonuose turi galimybę naudotis internetu ryšiu, VDC kompiuterinė įranga yra sena ir dažnai stringa, tad ne kartą buvo būtina keisti iš anksto numatytą užsiėmimų planą. Taip pat stigo metodikų, kurios ugdytų paauglių bendravimo kompetenciją naudojant edukacines technologijas, o naujesnės, patrauklesnės bendravimo kompetencijos ugdymo platformos yra mokamos. Dar galima išvelgti tokį tyrimo ribotumą, kaip užsimezgę pasitikėjimu grįsti santykiai. Paaugliai pradėjo jausti asmeninę atsakomybę už tyrimo kokybę.

Edukacinių technologijų pritaikymas ugdant VDC lankančių paauglių bendravimo kompetenciją

Bendravimo kompetencijos ugdymas įgyvendinant kūrybinį projektą „ŠaPaP žaidimo kūrimas“

Projektas buvo vykdomas 3 mėnesius, užsiėmimai vyko 2 kartus per mėnesį po 2-3 valandas. Pirmojo susitikimo metu buvo siekiama susipažinti ir susidraugauti su paaugliais. Kai tyrime dalyvauja paaugliai, labai svarbu tapti „vienam iš jų“, norint, kad jie laisvai kalbėtų, dalytųsi informacija, pasijaustų saugūs ir galėtų drąsiai įsitraukti į užsiėmimą (Petrulytė, 2003). Anot Butkienės ir Kepalaitės (1996), norint, kad vaikas tinkamai elgtųsi, būtina jį atskirti nuo pašalinių dirgiklių ir dirbti norimu būdu. Taip galima formuoti tinkamą elgesį bei motyvaciją.

I užsiėmimo metu siekiant sumažinti įtampą ir skatinti paauglius bendradarbiauti buvo dirbama geriant arbatą, uždegama kvepianti žvakė, tyliai grojo rami muzika. Kad aplinka erdvėje taptų jaukesnė buvo naudoti tokie metodai: „Rankos pirštai“, kurio metu kiekvienas veikloje dalyvaujantis paauglys turėjo įvardinti didžiausius savo pomėgius, dažniausią veiklą, veiklą arba žmones, keliančius paaugliui liūdesį, pažymėti tai, kas jiems yra svarbiausia ir atsakyti į klausimą, ką norėtų pirmiausia pakeisti jei būtų prezidentas (Žibinienė ir Indrašienė, 2017).

Ši veikla paaugliams buvo sunkiai įveikiama. Pastebėta, kad paaugliams sunkiai sekasi aiškiai dėstyti mintis, trūksta žodžių apibūdinant save. Paauglių išsakytos mintys suponuoja tai, kad jie nemėgsta mokyklos, mokytojų, bet jiems patinka lankyti dienos centrą.

Vienas vyresnis paauglys į klausimą, ką keistų jei būtų prezidentas, atsakė, kad jam nėra skirtumo: „*Man nesvarbu ir visai nėra skirtumo.*“, tuo tarpu kitas paauglys iškart nuneigė mintį, kad jis galėtų būti prezidentu: „*Aš vis tiek niekada nebūsiu toks, tai kam čia galvoti.*“. Dažniausiai paaugliai tiesiog atkartodavo jų aplinkoje girdimas frazes, bet jų asmeninės nuomonės tuose žodžiuose buvo mažai: „*Reikia kelti algas, nes Lietuvoje jos mažos.*“, „*Mėgstu miegoti, vaikščioti į dienos centrą.*“, „*Dažniausiai būnu prie kompiuterio ir žiūriu filmus, kartais su draugais einu į lauką. Daug laiko praleidžiu dienos centre.*“, „*Nekenčiu mokytojų, kurios užduoda daug pamokų.*“.

Pastebėjus, kad paaugliams sunku kalbėti apie save, buvo pasitelktas kitas metodas – *Dixit* žaidimo kortelės (žr. 4 priedas). Šio žaidimo paaugliai dar nebuvo matę, tad tai paskatino atkreipti jų dėmesį ir motyvavo bendradarbiauti. Paauglių buvo paprašyta išsitraukti vieną kortelę, jiems keliančią mielus prisiminimus. Jaunuolių akyse pasimatė susidomėjimas ir azartas greičiau apžiūrėti korteles: „*Ši kortelė man primena tėtį, kai jis dar gyveno kartu.*“, „*Man labai patinka piešti, tai pasirinkau šią.*“, „*Pas mus savaitgalį buvo gimtadienis močiutės ir buvo toks*

stalas maisto“. Paaugliai pamažu atsipalaidavo, pradėjo juokauti ir pasakoti visiems juokingus prisiminimus ir patirtis iš VDC „*Pas mus centre gyveno pelė, tokia kaip šioje kortelėje*“.

Susitikimo pabaigoje buvo paprašyta paauglių atsakyti į keletą klausimų ir atsakymus atsiųsti trumpąja SMS žinute. Šis prašymas paauglius nustebino ir jie net neabejodami sutiko. Apsikeitus telefono numeriais, paaugliai gavo SMS su refleksijos klausimais (žr. 2 priedas). Dažniausi refleksijos teiginiai: „*Bendravom. Viskas buvo gerai*“, „*Nuotaika normali*“, „*Gera*“, „*Nežinau*“.

Baigiant susitikimą paaugliams buvo pasiūlyta gaminti panašias korteles kaip *Dixit* žaidimas ir sukurti savo žaidimą su savo taisyklėmis. Visos merginos sutiko sakydamos – „*visai įdomu pabandyti*“, „*Ką mums reikės daryti*“. Vaikinai buvo santūresni ir pareiškė: – „*Gerai*“, vienas vaikinai pareiškė: „*Man nėra skirtumo*“. Galiausiai demokratiškai sprendžiant buvo nutarta sukurti VDC unikalų žaidimą.

Apibendrinant I susitikimą galima pastebėti, kad paaugliai auga aplinkoje, kuri nėra suinteresuota jų asmenybės augimu. Didžioji dalis paauglių auga su vienu iš tėvų, šeimose dažni konfliktai su patėviais. Tai neigiamai veikia paauglius, kadangi bendrai šeimos atmosferai didelę įtaką turi tėvų tarpusavio santykiai. Neigiamas tėvų bendravimo stilius didina tikimybę, kad paauglys turės ne tik elgesio bet ir prisitaikymo problemų. Taip pat išryškėjo jog paaugliams sunku aiškiai dėstyti mintis, jų skurdus žodynas, žema savivertė, sunku kalbėti apie jausmus, drąsiai išsakyti nuomonę, paaugliams reikia pagalbos kalbant apie emocijas, dėl ko peršasi nuomonė, kad jų bendravimo kompetencija yra nepakankamai išvystyta. Tam reikšmės turi emocinis neraštingumas ne tik paauglių artimoje aplinkoje, ir visoje visuomenėje.

II susitikimas pradėtas naudojant *Dixit* korteles ir remiantis jomis bandyta nusakyti tuometinė paauglių savijauta. Atsižvelgiant į I susitikimo metu pastebėtas tendencijas, kad paaugliams sunku įvardinti savo jausmus, buvo siekiama plėsti paauglių žodyną ir gebėjimą įvardinti savo jausmus. Tam buvo pasinaudota emocijų įvardijimo plakatu (Akelaitis, 2017) (žr. 3 priedas), kuriuo remiantis veiklos dalyviai turėjo įvardinti savo jausmus (Akelaitis, 2017). Po emocijų įvardijimo, buvo vykdoma veikla, kuria siekta išmokti atkreipti dėmesį į detales ir gebėti jas apibūdinti gerai pažįstamoje (saugioje) aplinkoje.

Šio užsiėmimo metu naudotos priemonės: mobilusis telefonas, akių raištis ir laikmatis. Veiklos metu buvo ugdoma paauglių bendravimo kompetencija ieškant žodžių, kurie kuo tiksliau apibūdintų aplinką, daiktus, skatintų bendradarbiavimą ir pasitikėjimą vieni kitais (žr. 4 priedas). Veiklos metu paaugliai turėjo stebėti ir vadovautis draugo verbaline ir neverbaline kalba bei valdyti savo neverbalinę kalbą. Kiekvienas netinkamas neverbalinės kalbos elementas sukeldavo įtampą draugui. Paaugliai dažnai naudoja neverbalinį bendravimą ir siunčia kitiems tam tikrus

signalus visai to nežinodami. Šuminskaitė (2011) mano, kad neverbalinis bendravimas vyksta nesąmoningame lygmenyje ir šis procesas niekuomet nenutrūksta

Stebint paauglių įsitraukimą buvo pastebėta, kad jiems tai netikėta veikla ir didelę nuostabą kelia tai, kad galima naudotis mobiliais telefonais: „*Dažniausiai mums nėra leidžiama atliekat veiklas net turėti šalia telefono*“, „*Ar galima padaryti daugiau nei vieną nuotrauką?*“, „*Ar galima daryti selfie?*“. Paaugliai daug tikslinosi, klausinėjo, nepasitikėjo savimi, jautė nesėkmės baimę. Valickas (1997) pažymi, kad vaikai, kuriems moksluose sekasi sunkiai, patiria daug neigiamų emocijų (mokytojų, bendraklasių negatyvūs vertinimai) ir nuolat patirdami nesėkmę moksle, linksta į netinkamą elgesį (Rost ir Schermer, 1997).

Paaugliai grįžo su šypsenomis ir kupini įspūdžių. Atliktos veiklos nuotraukos buvo peržiūrimos per projektorius, aptartos, dalintasi įspūdžiais. Vienas vaikinys linksmai pasakė: „*atsitrenkiau į tvorą. Niekad nepastebėjau, kad ji ten yra*“, visi paaugliai įvardino, kad buvo sunku apibūdinti vietovę: „*Trūko žodžių*“, o bandantiems įsivaizduoti ir suprasti kurioje vietoje jie yra, to padaryti nepavyko. Tai parodo paauglių negebėjimą tinkamai parinkti žodžius apibūdinant erdvę, daiktus. Baigiant susitikimą, paauglių buvo paprašyta reflektuoti užsiėmimą atsakant į trumpąją SMS žinutę. Pateikiami refleksijoje dažniausiai pasikartojantys teiginiai: „*Buvo smagu*“, „*Daug prisijuokėm*“, „*Ieškojom nepažįstamų vietų*“, „*Nuotaika gera*“, „*Daugiau laiko*“.

Apibendrinant II susitikimą galima teigti, kad paaugliams trūksta pasitikėjimo savimi, jie bijo suklysti, pasakyti neteisingai, patirti gėdą ir patyčias. Bijodami atsakyti netinkamai vengia mažiau vartojamų žodžių ir stengiasi naudotis tais, kuriuos gerai žino, kurie suteikia saugumo. Kita vertus, paaugliams patinka dar neišbandytos veiklos, kurios sudomina ir motyvuoja. Šiems paaugliams bendrauti su draugais nereiškia su jais susitikti realioje erdvėje, bet reiškia susiekti mobiliuoju telefonu ar kompiuteriu. Naudodamiesi įvairiomis programomis paaugliai gali bendrauti su draugais, šeimos nariais pakankamai „realiu“ būdu visame pasaulyje nebūnant toje pačioje fizinėje erdvėje (Cross-Bystrom, 2010). Tačiau verta paminėti, kad šių (ir kitų) užsiėmimų metu paaugliai noriai bendravo, dalinosi informacija, kas suponuoja jog realaus kontakto stoka riboja jų bendravimo kompetencijos vystymąsi.

III užsiėmimo metu buvo siekiama, kad paaugliai galėtų bendrauti visiškai jiems priimtinu būdu, todėl buvo suorganizuota išvyka į Modernaus meno muziejų (MO). Svarbu paminėti, kad paaugliai pirmą kartą lankėsi ne tik šioje vietoje, bet apskritai muziejuje. Šio užsiėmimo tikslas buvo išmokti atkreipti dėmesį į detales ir gebėti jas apibūdinti nepažįstamoje aplinkoje naudojantis mobiliuoju telefonu (žr. 4 priedas).

Neformali aplinka puiki terpė tyrėjui geriau pažinti paauglius, pasak Prakapo (2006), visavertis bendravimas galimas tik tuomet, kai bendravimo proceso dalyviai vienas kitą gerai

pažįsta ir adekvačiai vertina. Veikdami, kurdami paaugliai bendrauja visiškai kitaip nei įprastoje erdvėje. Todėl tyrėjui lengviau užmegzti bendrą kalbą su jais, padėti paaugliams atskleisti savo kūrybines galias ir stebėti jų neverbalinį bendravimą su aplinka. Neformalioje aplinkoje ne tik tenkinami paauglių poreikiai, bet ir ugdomi jų socialiniai įgūdžiai. Pasak Gaigalienės ir Lukšienės (2002), užsiimdamas organizuota, jam įdomia veikla, paauglys patenkina daugumą savo poreikių ir interesų, skatinama paauglio saviraiška, kūrybiškumas, didinamas aktyvumas, mokoma darbo komandoje.

MO muziejus tapo puikia neformalia vieta paauglių saviraiškai. Joje paaugliai, iš pradžių atrodė išsigandę ir pasimetę, greitai prisitaikė ir įsitraukė į veiklos vykdymą. Pastebėta, kad VDC aplinkoje būnantys tylesni vaikinai nepažįstamoje aplinkoje tarsi atsigavo, pradėjo rodyti susidomėjimą aplinka: „*Matėt, matėt, ten Jėzus sukasi*“, „*O ten galima per televizorių žaidimus žaisti*“.

Atlikdami užduotį, kurios metu reikėjo vienam paaugliui vaikščioti po muziejų ir radus įdomią vietą ar eksponatą paskambinti draugui ir kuo tiksliau apibūdinti tai ką mato aplink. Tuo tarpu draugui reikėjo rasti šią, per telefoną apibūdintą, vietą.

Po užsiėmimo grįžus į VDC sekė refleksija raštu ant popieriaus. Pastebėta, kad vaikai nusiminė, kai tyrėja pranešė, jog šį kartą reiks rašyti ranka. – „*Kodėl ranka, o negalima SMS atsiųst?*“. Negana to, paaugliams buvo pranešta, kad refleksijos klausimai yra paslėpti VDC patalpoje po stalu (žr. 4 priedas) tai sukėlė dar didesnę paauglių pasimetimą: „*Rašyti gulint ant grindų?*“. Naudojantis struktūruotos refleksijos metodu paaugliai atsakinėjo į pateiktus klausimus tiesiog po stalu.

Po šio susitikimo visi paaugliai pabrėžė, kad jaučiasi laimingi ir patenkinti šiuo susitikimu. „*Man labai patiko*“, „*Patiko, kad galima naudotis telefonais*“, „*Patiko, kad mes be eilės įėjome, kaip VIP*“. Keletas paauglių pastebėjo, kad jiems buvo lengva veikla – „*Galėjo būti sunkesnės užduotys*“ ir trūko užkandžių, – „*Daugiau maisto*“. Dažniausiai pasitaikantys refleksijos atsakymai į klausimą, ką galima keisti kito susitikimo metu?: „*Nieko*“, „*Galima bus dar kartu su Jumis važiuoti kažkur?*“, „*Nesivežti drauge berniukų*“, „*Daugiau naudotis telefonais*“.

Apibendrinant III užsiėmimą neformalioje aplinkoje galima teigti, kad paaugliams šis susitikimas padėjo labiau pasitikėti tyrėja ir kurti pasitikėjimu bei pagarba grįstus santykius, paaugliai pasidarė atviresni ir pradėjo drąsiau išsakyti savo mintis. Svarbu derinti reiklumą paaugliams su pagarba jų asmenybei, dėl šios priežasties būtinas pasitikėjimas. Kai jis atsiranda, tyrėjui lengviau prieiti prie paauglio. Kaip teigia Butkienė ir Kepalaitė (1996), pedagogui reikia bendrauti su paaugliais turinčiais individualių savybių, todėl svarbu sudaryti sąlygas teigiamam paauglių savęs vertinimui. Pastebima, kad VDC paaugliams labai svarbu, kad būtų atsižvelgiama

į jų poreikius, asmenines savybes, gebama juos išklausti, jiems patarti kasdieniniais paauglio iššūkių klausimais. Tuomet paaugliai jaučiasi svarbūs, didėja jų savivertė, pasitikėjimas savimi, mažėja nesėkmės baimė. Tada atsiskleidžia ugdymo proceso efektyvumas, gerėja tarpusavio bendravimo ir ugdymo kokybė, o kokybiškas bendravimas – „tai bendravimas, kai mokytojas įkvepia mokiniams stiprybės, pasitikėjimo, noro veikti ir siekti gerų rezultatų“ (Subač, 2008). Visų trijų susitikimų metu buvo padaryta daug skaitmeninių ir momentinių nuotraukų, kurios buvo naudojamos tolesniame projekto įgyvendinime.

IV susitikimo metu buvo siekiama pritaikyti žinias, turimas medžiagas bei gebėjimus kūrybinio projekto kortelių kūrimui. Svarbu prisiminti, kad paaugliams būtina suteikti galimybę patiems ieškoti įvairių problemų sprendimo būdų. Kiekvienas paauglys turi unikalias žinias, patirtis. Žinios gali būti perduodamos vienu metu keliems žmonėms. Pagrindinė žinių savybė yra ta, kad jungiantis žinioms susidaro sinergija (Skaičkauskienė ir Katinienė, 2015), tai reiškiny, kai žinios, patirtis veikdamos kartu, duoda didesnę poveikį siekiant rezultato. Taigi IV susitikimo metu vėl buvo ugdoma paauglių bendravimo kompetencija ir skatinamas komandinis darbas, konfliktų sprendimas, laiko planavimo ir darbų organizavimo įgūdžiai.

Visi paaugliai pasiskirstė pareigomis ir atsakomybėmis už konkrečias veiklas. Viena paauglių grupė diskutavo ir kūrė žaidimo kortelių nugarinės pusės stilių. Kita – atrinkinėjo, koregavo nuotraukas, ruošė jas spausdinimui. Trečia grupė darė atspausdintų nuotraukų koliažus, stengėsi jas pajvairinti, pridėti įdomių detalių naudojant senų žurnalų iškarpas. Kiekvienas paauglys į žaidimo kortelių nugarinės pusės maketą pridėjo po 1-2 akcentus, kurie labiausiai paliko įspūdį pirmų 3 susitikimų metu (žr. 4 priedas). Viena mergina pasakė, kad norėtų, jog ant kortelių būtų visiems miela frazė. Paaugliai netruko išrinkti visiems priimtina mintį: „*Ei, dedame praeitos stovyklos šūki?*“, „*Laiminga širdis pralinksmina veidą*“. Visiems pritarus ši mintis atsidūrė ant kortelių. Pasibaigus užsiėmimui refleksija buvo atliekama naudojant *Kahoot* platformą. Prisijungiant prie programos kilo nesklandumų ir tai kėlė įtampą, nes vieniems pavyko greičiau reflektuoti dienos susitikimą, o kitiems reikėjo pagalbos.

Kalbant apie šiandienos paauglius daugelis pabrėžia tokią paauglių savybę, kaip drąsa. Mokytojai mini, kad mokiniai drąsūs, nebijo klausti, komentuoti, kritikuoti, komunikabilūs, aktyvūs, veržlūs, laisvi, be kompleksų, nebijo naujovių, atviri joms ir lengvai jas priimantys, neturi atsakomybės, visiškai nebijo klysti, o suklydę – nesijaudina ir pan. Ir išties šiandieninių technologijų dėka mokiniai drąsiai bando, nebijo suklysti. Tačiau nemažai paauglių turi ne visada teisingą įsivaizdavimą, jog daugelį dalykų galima tiesiog ištaisyti vienu kompiuterio klavišo paspaudimu (Berk, 2009). Kalbant apie socialiai jautrius jaunuolius, kurie lanko VDC, negalima teigti, kad jie neturi atsakomybės, drąsiai priima sprendimus, prisiima pareigas. Šiems paaugliams pareigas prisiimti yra sunkiau. Ir jei jau apsiėmė kažką daryti, siekia, kad jų veikla

būtų įvertinta teigiamai ir nesąmoningai nori gauti pagyrimą ar padėšinimą: „*Ar taip padariau?*“, „*Ar taip bus gerai?*“.

Apibendrinant IV užsiėmimą, peršasi išvada, kad paaugliams labai svarbu sulaukti pripažinimo, jog jų nuomonė yra reikšminga ir svarbi. Tad galima daryti prielaidą, jog paaugliams bendravimo kompetencijos ugdymo užsiėmimai buvo įdomūs, įtraukiantys ir motyvuojantys. Jie gavo naudingų žinių, galėjo dalintis savo įžvalgomis, įgytus įgūdžius galėjo pritaikyti kasdien bendraudami ir bendradarbiaudami su šeimos nariais, draugais ar kitais asmenimis (žr. 4 priedas).

V, prieš paskutinio, užsiėmimo metu paaugliai pradėjo nerimauti dėl projekto pabaigos ir klausinėjo, kas bus veikiama, kai bus pagamintos žaidimo korteles. Šio užsiėmimo metu paaugliai išmoko naudotis laminavimo aparatu ir patys įlaminavo 50 vnt. savo kurtų kortelių (žr. 4 priedas). Apibendrinant šio susitikimo veiklą pastebėta, kad paaugliai nesitikėjo rezultato, kurį išvydo susitikimo pabaigoje. Paaugliai matė, kad tai, kas pradžioje atrodė neįmanoma, visgi įmanoma, kai įdedama pastangų. Pasiektas rezultatas didino motyvaciją ir pasitikėjimą savo jėgomis. Užsiėmimo metu išryškėjo, kad VDC paaugliams nestinga motyvacijos bendradarbiauti – dauguma paauglių atlikdami užduotis nori jas atlikti ne vieni ir tai leidžia manyti, jog jie turi sėkmingos bendradarbiavimo patirties, yra skatinami užduotis atlikti grupėse. Išryškėjo akivaizdus paauglių poreikis bendrauti ir išreikšti savo poreikius per tikslingai organizuojamus užsiėmimus.

VI, paskutinio, užsiėmimo metu paaugliai rinko žaidimui pavadinimą, galvojo taisykles ir pristatė projektą VDC bendruomenei. Pavadinimas buvo kuriamas naudojant internetinę platforma „Žodžių debesis“. Žodžiai, kurie paaugliams kyla galvojant apie VDC ir jų kurtą žaidimą buvo surašyti į platformą (žr. 4 priedas). Visi vienbalsiai nusprendė, kad pavadinimas turi būti trumpas: „*Reikia, ko nors sukto kad tik mes reikšmę suprastume.*“, „*Kažko panašaus į Dixitą*“. Analizuojant kiekvieną žodį ir dėliojant raides gimė pavadinimas „ŠaPaP“. Taisykles paaugliai nusprendė pasisavinti iš žaidimo *Dixit*, kuris ir paskatino juos kurti savąjį.

Pristatant „ŠaPaP“ kortelių žaidimą kitiems bendruomenės nariams (žr. 4 priedas) pastebėta, kad paaugliai jaudinosi, vėl pasireiškė baimė suklysti ir būti nesuprastiems, tačiau šiuo momentu juos nuramino tyrėjos palaikymas ir pasakymas, kad ji jais tiki ir viskas bus gerai. Paskutinės refleksijos metu, kurią visi atliko naudodami verbalinę kalbą, buvo pastebėta, kad paaugliai naudoja daugiau žodžių formuodami sakinius, panaudoja vieną kitą būdvardį. Kalbėdami apie jausmus geba įvardinti tokius, kaip: nustebimas, susijaudinimas, kūrybingumas ir net dėkingumas, bendrauja entuziastingiau, daugiau šypsosi.

Apibendrinant šią trijų mėnesių veiklą galima teigti, kad užsiėmimai paaugliams suteikė ilgalaičių teigiamų pasekmių. Paaugliai įgijo pasitikėjimo savimi, savo žiniomis, mokėsi

konstruktyviai dėstyti mintis, kalbant naudoti daugiau žodžių, suteikiančių jų kalbai aiškumo, išsamumo. Paaugliai projekto metu išmoko naudotis tokiomis skaitmeninėmis priemonėmis, kaip momentinių nuotraukų fotoaparatas, projektorius, laminavimo aparatas, turėjo galimybę dirbti su kompiuterine programa *Paint.net*, naudojami internetinėmis platformomis *Kahoot* ir *Worditout*.

Svarbu paminėti ir tai, jog tyrimo metu paaugliai mokėsi pasitikėti svetimais žmonėmis, kuriems jų nuomonė yra svarbi ir reikšminga. Paauglių aplinkoje atsirado žmonių, kurie geba motyvuoti savo pavydžiu, vertybinėmis nuostatomis. Galima teigti, kad tai ypač svarbu plečiant socialiai jautrių paauglių saugią aplinką. Anot Raudeliūnaitės ir Paigozinos (2009), santykio sąveikoje dažniausiai išskiriamos dvi tarpusavio sąveikos formos – bendravimas ir bendradarbiavimas, tai siejama su atitinkamais socialiniais gebėjimais.

Bendravimo kompetencijos ugdymas įgyvendinant kūrybinį projektą „VDC logotipo kūrimas“

Projektas buvo vykdomas 2 mėnesiu, užsiėmimai vyko 2 kartus per mėnesį po 2-3 valandas. Tyrėja, atlikdama kokybinį tyrimą, turi pasižymėti tyrimo sėkmę nulemiančiais bruožais: išvystytu induktyviuoju mąstymu, kitų asmenų reiškiamų idėjų įžvalga, elgsenos lankstumu, atliekant tyrėjo vaidmenį, bei gebėjimu efektyviai sąveikauti su tyrimo dalyviais (Bitinas ir kt., 2008). Atliekant projektus buvo tiesiogiai sąveikaujama su tyrimo dalyviais, siekiama atlikti tiek aktyvius, tiek pasyvius tyrėjo vaidmenis. Siekiant, kad paaugliai patys inicijuotų veiklą buvo atliekamas remiantis antrasis kūrybinis projektas.

Anot Petruolytės (2003), geriausi suaugusiųjų ir paauglių santykiai susiklosto tada, kai bendraujama demokratiškai, lygiateisiškai. Siekiant su paaugliais palaikyti lygiaverčius ir pasitikėjimu grįstus santykius, buvo formuojama diskusija, kurios metu paaugliai galėjo išsakyti savo poreikius. Diskusijos metu dažniausiai pasigirdę teiginiai: „*Aš noriu kažko tik sau*“, „*Aš nenoriu piešti*“, „*Dėl manęs tai galima bet ką veikti*“, „*Man nėra skirtumo*“.

I kūrybinio projekto užsiėmimo metu diskusija vyko gana sunkiai, tad visiems tinkamo sprendimo iškart priimti nepavyko, todėl buvo paprašyta paauglių pažiūrėti filmą „Lagūna“, tai filmas apie Majų civilizacijos kultūrą. Po filmo kiekvienas paauglys turėjo išsirinkti vieną skaičių ir kompiuterinės piešimo programos pagalba iš jo sukurti gyvūną, nes Majų kultūroje kiekvienas skaičius simbolizuoja tam tikrą gyvūną. Ši veikla paauglius truputį nuramino, padėjo susidėlioti mintis ir atsigauti nuo mokykloje patirtos įtampos. Atlikus veiklą buvo priimtas visų poreikius tenkinantis sprendimas. Nuspręsta kurti VDC logotipą, vėliau juo papuošti „oversize“ džemperius ir kūrybos procese naudoti daugiau kompiuterinėmis programomis, o ne piešti ranka. Šis sprendimas tenkino tiek tyrėją, tiek paauglius.

II užsiėmimas pradėtas emocijų atpažinimo bei įvardijimo metodu. Mokslinėje literatūroje emocinis intelektas yra pabrėžiamas kaip labai svarbus aspektas siekiantiems pasisekimo įvairiose srityse, pradedant asmeniniu gyvenimu ir baigiant karjera (Toomey, 2017). Pasak mokslininkų, emocinis intelektas teigiamai veikia svarbius, su darbu susijusius rezultatus. Taip pat teigiama, kad emocinis intelektas arba kitaip, žmogaus sugebėjimas suvokti, nustatyti ir valdyti emocijas, suteikia svarbių socialinių ir emocinių kompetencijų pagrindą, kuris nulemia bendravimo kompetencijos sėkmę (Cherniss, 2000). Šiuo tikslu pasinaudota „*Kimochi*“ metodika, kuri yra skirta emociniam intelektui ugdyti, pozityviam elgesiui skatinti, paauglių charakteriui ir bendradarbiavimo įgūdžiams lavinti. Paaugliai pirmiausiai rinkosi neutralius veidukus, tokius kaip „laimingas“, „patenkintas“ ir pan. Paaugliams ši sveika kėlė juoką ir nors atrodė gana vaikiškai, tai skatino paauglių mąstymą ir savo jausmų atpažinimą, gilesnį apmąstymą. Aptarus kiekvieno iš veikloje dalyvaujančio paauglio savijautą, buvo pradėta galvoti, koks logotipas tiktų VDC. Šiam tikslui pasiekti pasirinktas „Minčių lietaus“ metodas, tik jis modifikuotas ir pritaikytas naudojant *worditout* kompiuterinę programą (žr. 5 priedas). Dažniausiai paaugliai VDC apibūdina kaip vietą, kurioje yra ramu, galima ilsėtis, jiems tai tarsi namai, kur gausu apkabinimų.

Išrinkus raktinius žodžius paaugliai buvo paraginti kiekvienam žodžiui priskirti simbolį. Kiekvienas paauglys buvo raginamas atstovauti savo kurtą logotipo pavyzdį ir įvardinti jam svarbiausias detales (žr. 5 priedas). Tuomet paaugliai supranta, kad jie patys gali priimti sprendimus ir sąmoningai mokosi prisiimti atsakomybę už savo veiksmus. Ko išdavoje paaugliai ugdo ne tik bendravimo, bet ir bendradarbiavimo darbo komandoje kompetencijas. Tai padeda visai grupei priimti visų poreikius atliepiantį rezultatą (žr. 5 priedas).

Pastebėta, kad paaugliams bendravimo kompetencija geriausiai ugdoma, kuomet veikla moderuojama, o paaugliai gali tartis tarpusavyje. Akivaizdu, kad pasiektų norimą rezultatą, ugdytojas turėtų pasirinkti tokius užsiėmimus, kad pasirinkimas tiktų visiems. Reikėtų atsižvelgti ir į tai, kad, paauglių ugdyme taikant netiesioginio darbo metodus natūraliai kyla daugiau sunkumų. Svarbu yra tai, kaip prieiname prie paauglio, pateikiame informaciją. Bendravimo būdas paauglio gyvenime užima svarbų vaidmenį, nuo kurio priklauso koks sėkmingas bus paauglio bendravimas su aplinkiniais. Geri paauglio bendravimo įgūdžiai suteikia jam savarankiškumo ir didina savivertę. Daugelis paauglių stengiasi būti geriausias klasėje, grupėje, siekia aukščiausių rezultatų sporto srityje. Aukštas savęs vertinimas yra labai vertinga ypatybė, nuo jos priklauso paauglio motyvacija ir pasiekimai, socialiniai ryšiai, gebėjimas prisitaikyti ir bendrauti. Paauglys įgijęs pasitikėjimo savimi ir savo gebėjimais noriai atlieka jam paskirtas užduotis, nebijo aktyviai dalyvauti veikloje, nebijo bendrauti, pasakyti savo nuomonės, ieškoti išėjties iš susidariusios situacijos. Visgi paaugliai save vertinama įvairiais būdais: lygindami save

aplinkiniais, priimdami kaip savus kitų žmonių vertinimus, stebėdami savo elgesį įvairiose situacijose. Tokiu būdu paaugliui gali susiformuoti pernelyg aukšta arba pernelyg žema savivertė.

III užsiėmimo metu paaugliai naudodamiesi elektronine Biblijos versija turėjo išsirinkti mintį, kuri juos išskirtų iš kitų, bet tuo pačiu jungtų į bendruomenę. Kiekvienas išsirinkęs frazę turėjo pasirinkti patraukliausią šrifto stilių ir frazę atspausdinti. Paaugliai jautė užsiėmimų pabaigą ir vis klausinėjo, ar tikrai bus galima pasilikti sau džemperį. Natūralu, jog paaugliams kyta daug klausimų, jiems svarbu būti išgirštiems ir įvertintiems. Ko išdavoje, formuojasi paauglio identitetas.

IV, paskutinio, užsiėmimo metu su paaugliais vyko į spaustuvę, kurioje paaugliai turėjo galimybę savarankiškai pasinaudoti inovatyviomis priemonėmis tokiomis kaip 3D spausdintuvai, spausdinimo staklės, graviravimo aparatai. Naudodamiesi spaustuvėje esančiomis priemonėmis, savo džemperiais ir sukurtu logotipu, pavyko viską sudėti į vieną visumą (žr. 5 priedas). Apibendrinant antrąjį projektą galima teigti, kad paaugliai pradėjo drąsiau bendrauti, nebijojo pasakyti neteisingai. Suprato, jog grupėje kiekvieno nuomonė svarbi ir vertinga. Šio projekto metu ugdydami bendravimo kompetenciją paaugliai sužinojo kaip kuriami logotipai, turėjo progą artimiau susipažinti su dizainerio specialybe, sužinoti, su kokiomis priemonėmis jie dirba.

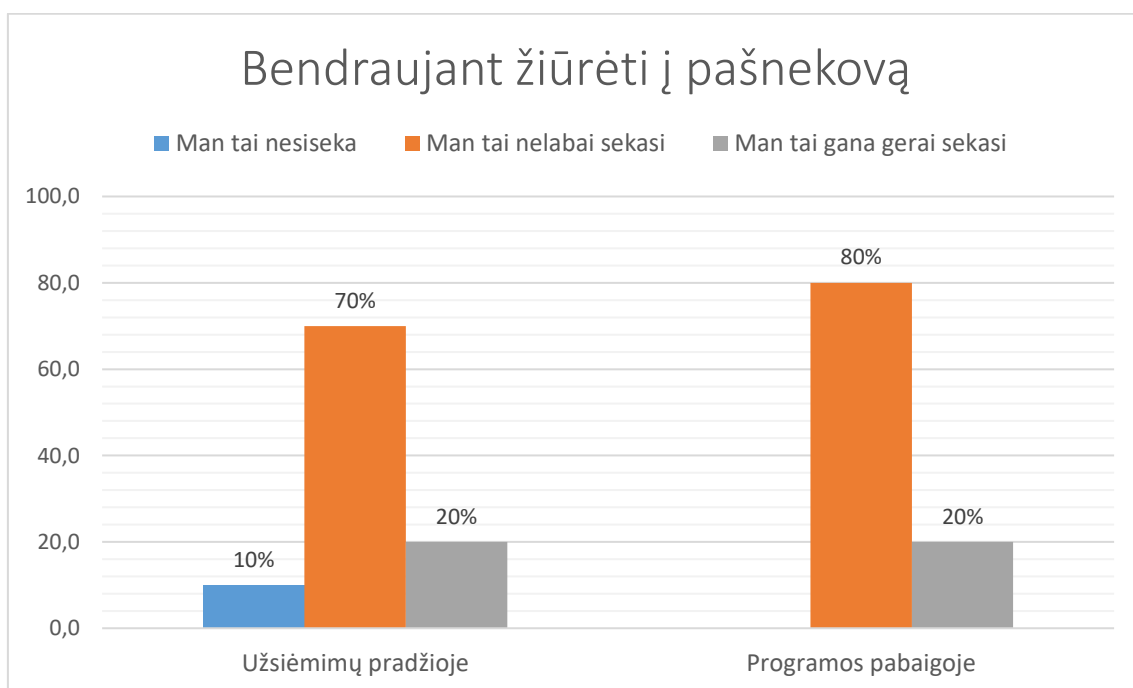
4.2. Empirinio tyrimo rezultatų analizė

Minėta, kad paauglių bendravimo kompetencijos pokyčiams įvertinti veiklos pradžioje ir pabaigoje buvo atlikta pakartotinė kiekybinė apklausa. Duomenų analizei pasirinkta analizuoti 12 teiginių, kurie rodė didžiausią pokytį nuo veiklos pradžios iki pabaigos. Bendravimo kompetencijos įvertinimo klausimynas sudarytas remiantis Gresham ir Elliott (1990) socialinių įgūdžių sistemos klausimynu (žr. 1 priedas).

Per visą laiką, kai buvo ugdoma paauglių bendravimo kompetencija, tyrėja aktyviai vedė užsiėmimus, vertino savo ir tyrimo dalyvių elgesį – visa tai fiksavo refleksijose. Po 10 užsiėmimų tyrėja pastebėjo, kad darbas grupėje pasikeitė. Pradžioje paaugliai nedrąsiai reiškė savo nuomonę, dažniausiai tik paraginti tyrėjos, o praėjus pusei užsiėmimų buvo pastebėta, kad paauglių bendravimo aktyvumas gerokai padidėjo. Esminiai bendravimo pokyčiai įvyko paaugliams bendraujant su tyrėja, kaip su užsiėmimų moderatore. Pastebėta, kad praėjus 5 užsiėmimams paauglių ir tyrėjos bendravimas tapo glaudesnis, paaugliai drąsiau teiravosi, kaip sekasi, aktyviau reiškė draugiškus linkėjimus (pvz., „gražaus vakaro, pailsėkite“ ir pan.). Analizuojant paauglių bendravimą grupėje užsiėmimų pabaigoje pastebėta, kad paaugliai pradėjo aktyviau įsitraukti į grupės veiklas, drąsiau reiškė savo mintis ir provokavo diskusiją. Taip pat

verta paminėti, kad paaugliai noriai lankydavo užsiėmimus, nei vienas paauglys nepraleido nei vieno užsiėmimo. Tikėtina, kad paauglių lankomumui teigiamą įtaką turėjo neįprasti ugdymo metodai, edukacinių technologijų įtraukimas į veiklas, praktiniai žaidimai, vaizdinės medžiagos analizė ir kt. Galima daryti prielaidą, kad paaugliams bendravimo kompetencijos ugdymo užsiėmimuose buvo įdomu, jie gavo naudingų žinių, galėjo dalintis savo įžvalgomis, įgytus įgūdžius galėjo pritaikyti kasdien bendraudami ir bendradarbiaudami su šeimos nariais, draugais ar kitais asmenimis.

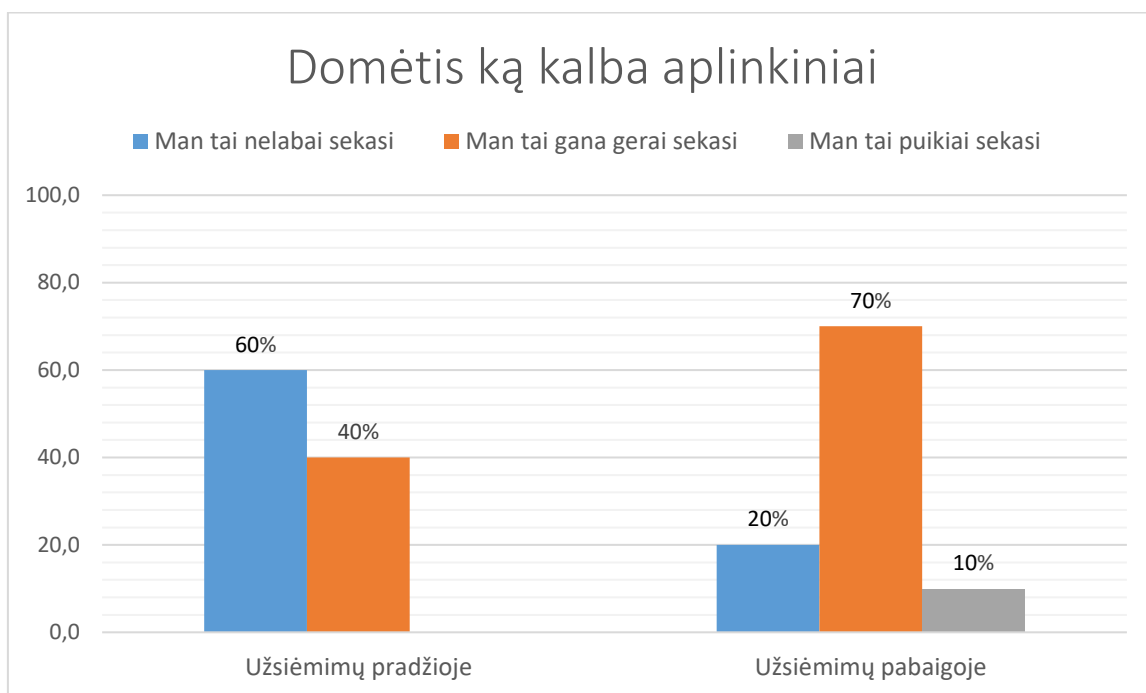
Analizuojant kiekybinius rezultatus pastebėtas ryškus pokytis paauglių bendravime. Pirmąjį bendravimo gebėjimų klausimyno klausimą sudarė teiginys apie neverbalinį bendravimą žiūrint į pašnekovą. Šiuo teiginiu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip paaugliams sekasi išlaikyti dėmesį ir bendravimo etiketą prieš bendravimo kompetencijos ugdymo užsiėmimus ir po jų. Taikant *Stjudento t* kriterijų porinėms priklausomoms imtims ir analizuojant paauglių gebėjimų statistinius rodiklius prieš ugdomuosius užsiėmimus ir po jų, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta ($p > 0,05$). Panašu, kad pokytis pastebėtas tik vieno (10 proc.) paauglio elgesyje (žr. 6 pav.). Penktadalis paauglių (20 proc.) tiek užsiėmimų pradžioje, tiek po jų, bendravimą žiūrint į pašnekovą vertina kaip gerai besisekanti. Visgi, daugelis paauglių pokyčio neįvardina ir bendravimą žiūrint į pašnekovą vertina kaip nelabai besisekanti.

6 pav. Teiginio „Bendraudant žiūrėti į pašnekovą“ atsakymų sklaida (%) $n=10$, $df=9$, $p > 0,05$.

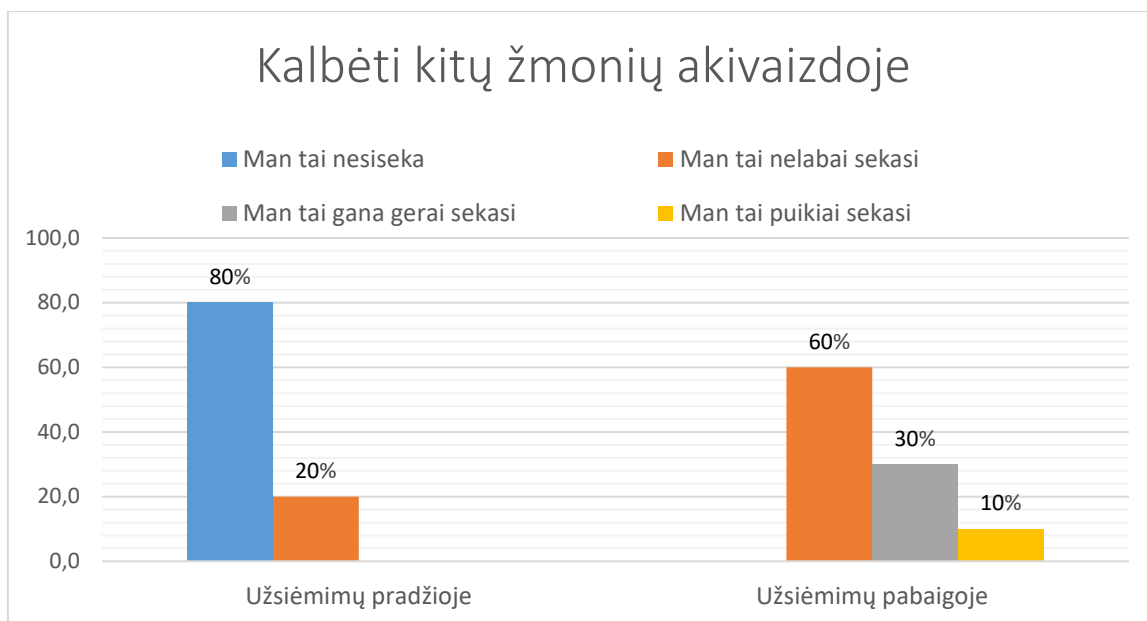
Analizuojant teiginį apie paauglių domėjimąsi ką kalba aplinkiniai, pastebėtas statistiškai reikšmingas skirtumas $p < 0,05$. Pastebėta, kad po bendravimo kompetencijos ugdymo

užsiėmimų trečdalis (30 proc.) paauglių pradėjo labiau domėtis ką kalba kiti (žr. 7 pav.), 10 procentų pripažino, kad po užsiėmimų sekasi puikiai domėtis aplinkinių diskusijomis.

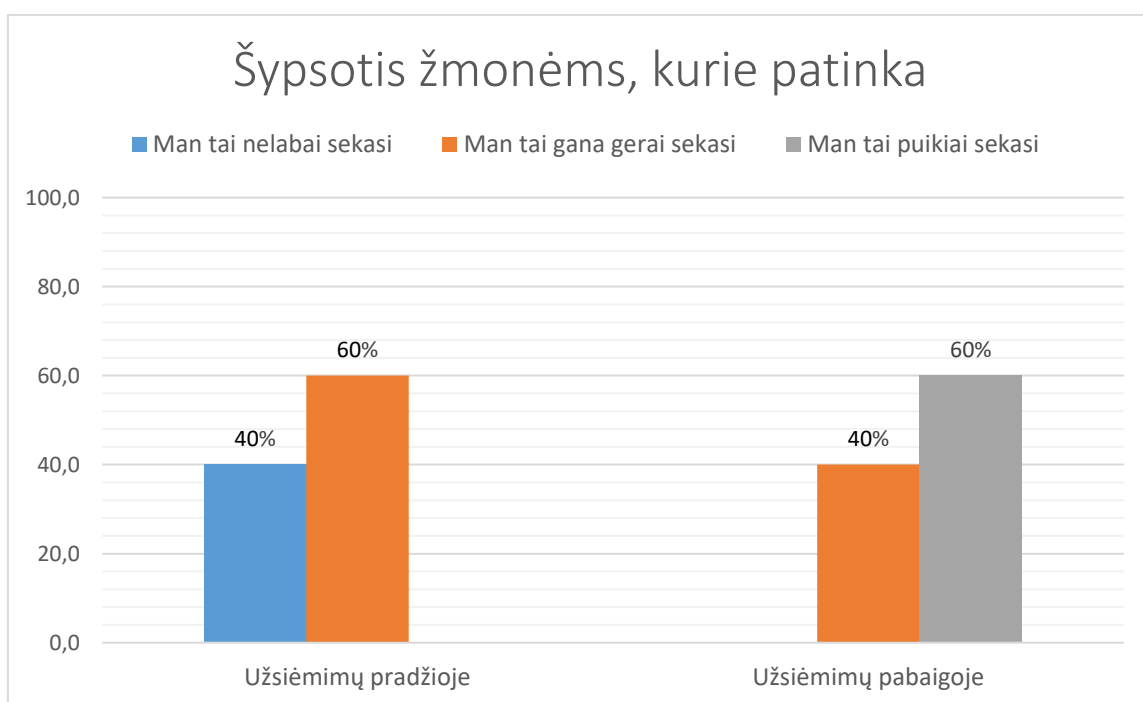
7 pav. Teiginio „Domėtis ką kalba aplinkiniai“ atsakymų sklaida (%) $n=10$, $df=9$, $p < 0,05$.

Aptariant teiginį apie paauglių gebėjimą kalbėti kitų žmonių akivaizdoje pastebėtas statistiškai reikšmingas skirtumas $p < 0,05$. Pastebėta, kad po bendravimo kompetencijos ugdymo užsiėmimų nebuvo nei vieno paauglio įvardinusio, kad jam nesiseka kalbėti viešai, o prieš bendravimo kompetencijų ugdymo užsiėmimus jų buvo 80 procentų, taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad po užsiėmimų dešimtadalis (10 proc.) paauglių teigė, jog jiems puikiai sekasi kalbėti kitų akivaizdoje, o 30 procentų įvardino, kad jiems tai daryti sekasi gerai (žr. 8 pav.).

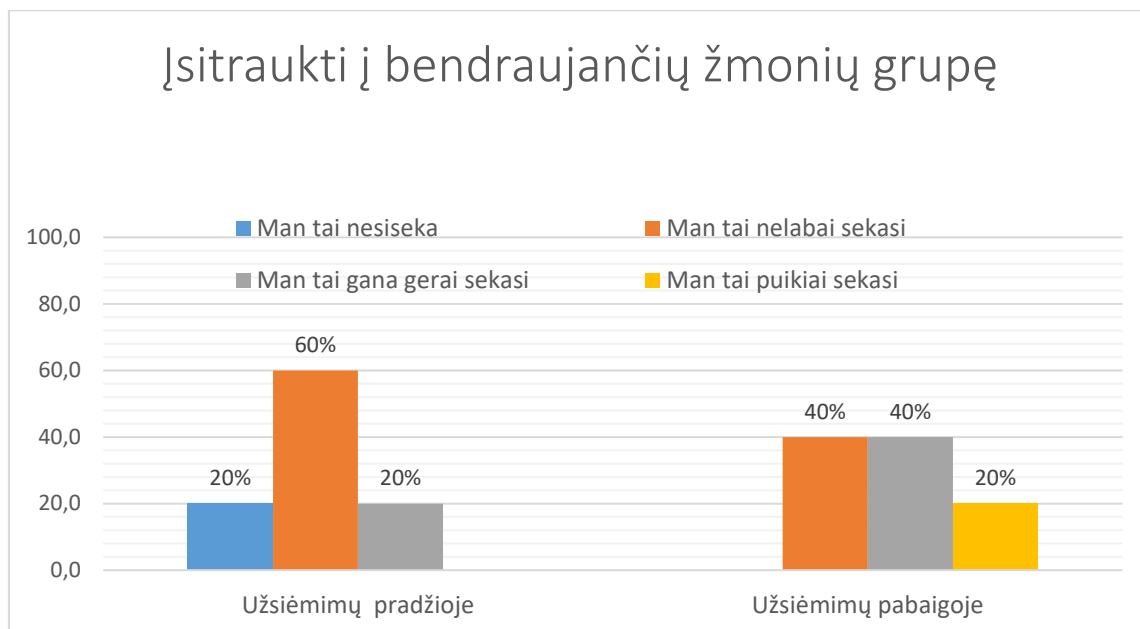
8 pav. Teiginio „Kalbėti kitų žmonių akivaizdoje“ atsakymų sklaida (%) $n=10$, $df=9$, $p < 0,05$.

Aptariant teiginį apie paauglių gebėjimą šypsotis patinkantiems žmonėms, atsiskleidžia jų neverbalinio bendravimo įgūdžiai. Analizuojant duomenis pastebėtas statistiškai reikšmingas skirtumas $p < 0,05$. Pastebėta, kad po bendravimo kompetencijos ugdymo užsiėmimų 40 procentų paauglių įvardino, kad šypsotis patinkantiems žmonėms jiems sekasi gerai (žr. 9 pav.), tuo tarpu net 60 procentų, teigia, kad tai daryti sekasi puikiai, nors prieš užsiėmimus didžioji dalis (60 proc.) sakė, kad šypsotis sekasi gerai, o 40 procentų prieš užsiėmimus įvardino, kad nelabai sekasi šypsotis patinkantiems žmonėms.

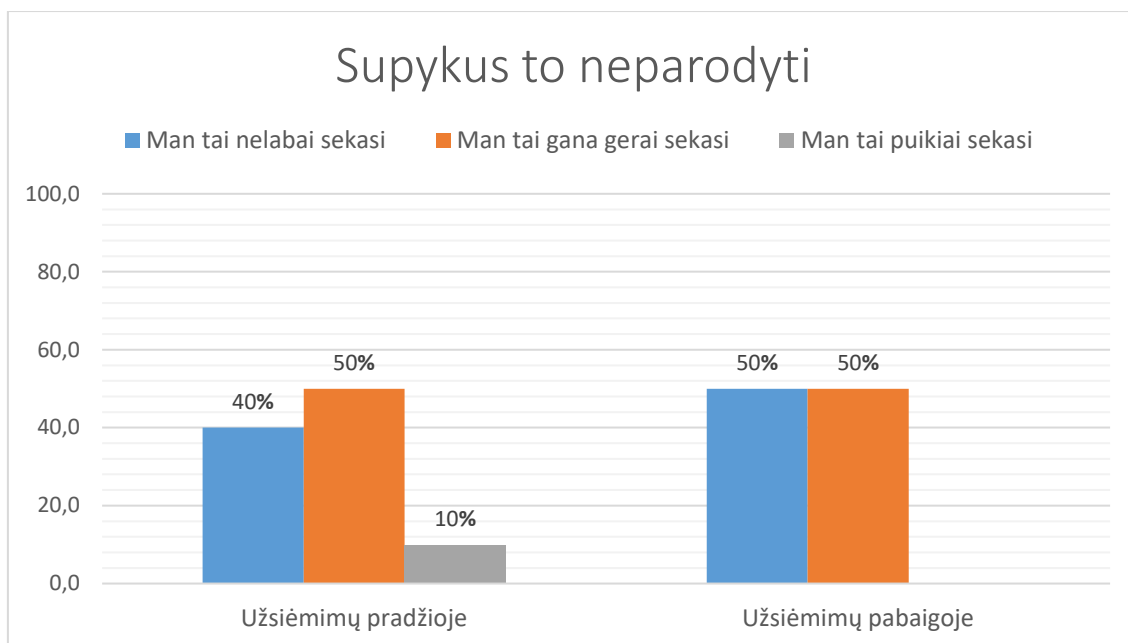
9 pav. Teiginio „Šypsotis žmonėms, kurie patinka“ atsakymų sklaida (%) $n=10$, $df=9$, $p < 0,05$.

Aptariant teiginį apie paauglių gebėjimą įsitraukti į bendraujančių žmonių grupę, pastebėta, kad daugiau nei pusei tyrime dalyvavusių paauglių (60 proc.) tai daryti nelabai sekasi (žr. 10 pav.), penktadalis (20 proc.) paauglių įvardina, kad jiems tai nesiseka arba sekasi gerai. Po bendravimo kompetencijos užsiėmimų pastebėta, kad daugiau paauglių (20 proc.) įvardina, jog įsijungti į bendraujančių grupę jiems sekasi puikiai. Išanalizavus duomenis gautas statistiškai reikšmingas skirtumas $p < 0,05$.

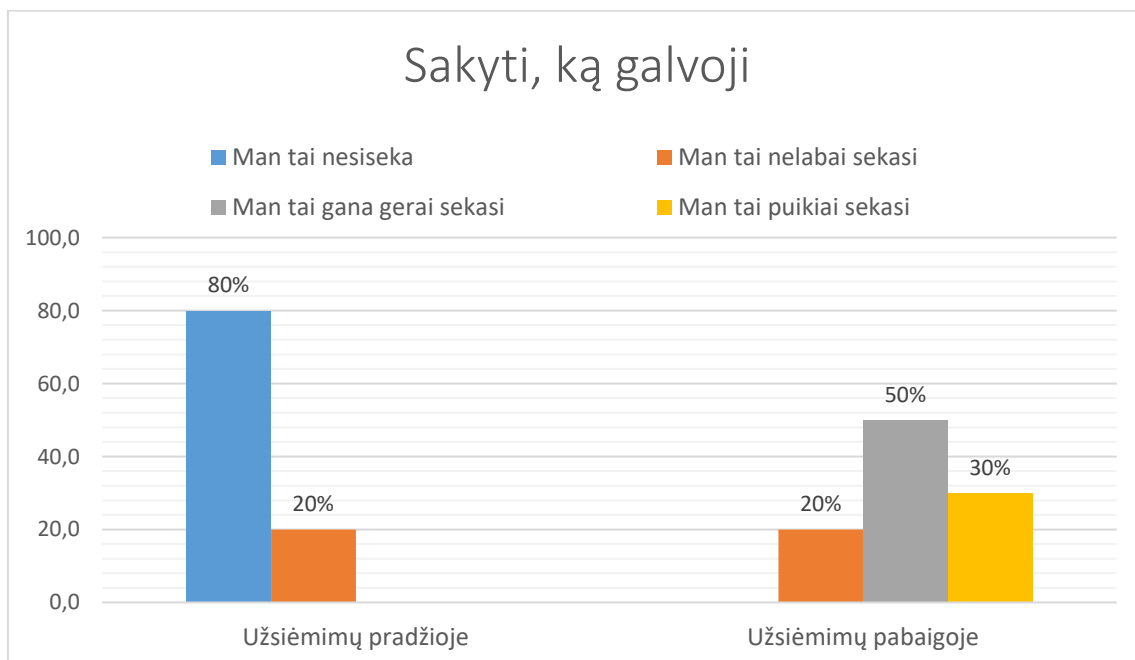
10 pav. Teiginio „Įsitraukti į bendraujančių žmonių grupę“ atsakymų sklaida (%) $n=10$, $df=9$, $p < 0,05$.

Teiginiu „Supykus to neparodyti“ siekiama išsiaiškinti, kaip paaugliai geba išlaikyti, valdyti savo neverbalinę kalbą drauge su emocijomis ir jas atpažinti. Taikant *Studento t* kriterijų porinėms priklausomoms imtims ir analizuojant paauglių gebėjimų statistinius rodiklius prieš ugdomuosius užsiėmimus ir po jų, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta ($p > 0,05$). Panašu, kad pokytis pastebėtas tik vieno (10 proc.) paauglio elgesyje (žr. 11 pav.). Beveik visi duomenys pasiskirstę per pusę: viena pusė teigia, kad supykus rodyti emocijas sekasi puikiai, o kita – kad nelabai sekasi.

11 pav. Teiginio „Supykus to neparodyti“ atsakymų sklaida (%) $n=10$, $df=9$, $p > 0,05$.

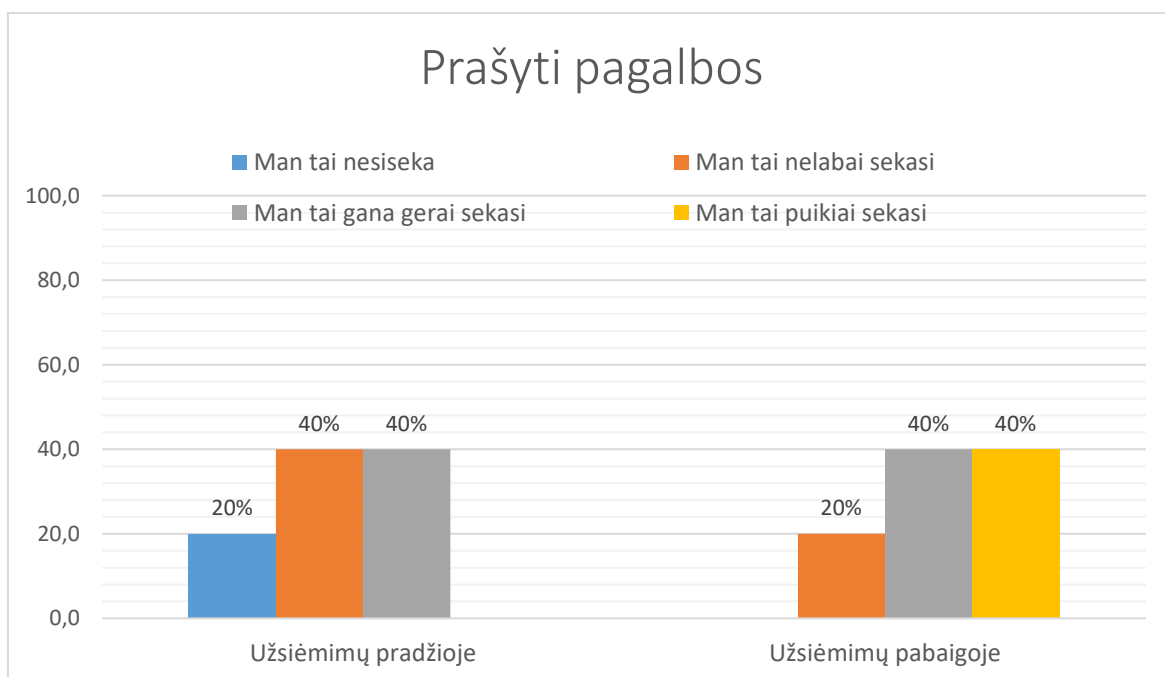
Aptariant teiginį apie paauglių gebėjimą sakyti tai, ką galvoja, gautas statistiškai reikšmingas skirtumas $p < 0,05$. Po bendravimo kompetencijos ugdymo užsiėmimų ženkliai sumažėjo paauglių skaičius, kurie sako, kad nesiseka sakyti, ką galvoja (žr. 12 pav.). Penktadalis (20 proc.) sako, kad tai nelabai sekasi, pusė (50 proc.) teigia, kad gerai sekasi tai daryti, ir netgi 30 procentų teigia, jog puikiai sekasi ši bendravimo ugdymo kompetencija.

12 pav. Teiginio „Sakyti, ką galvoji“ atsakymų sklaida (%) $n=10$, $df=9$, $p < 0,05$.

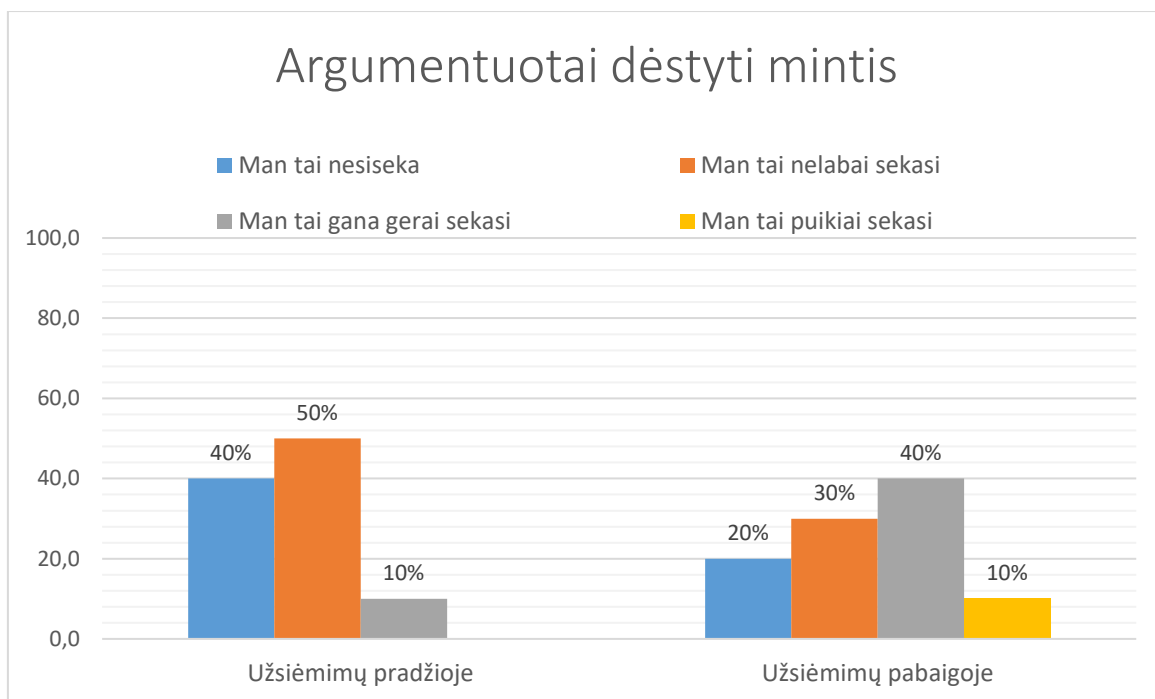
Klausiant paauglių apie jų gebėjimą prašyti pagalbos pastebėtas esminis pokytis. Penktadalis (20 proc.) paauglių prieš užsiėmimus įvardino, kad prašyti pagalbos jiems nesiseka, o po užsiėmimų jų nuomonė pasikeitė, jie teigė, kad nelabai sekasi prašyti pagalbos (žr. 13 pav.).

Po užsiėmimų išryškėjo, kad 40 procentų paauglių puikiai geba prašyti pagalbos. Taikant *Stjudento t* kriterijų porinėms priklausomoms imtims ir analizuojant paauglių gebėjimų statistinius rodiklius prieš ugdomuosius užsiėmimus ir po jų, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas $p < 0,05$.

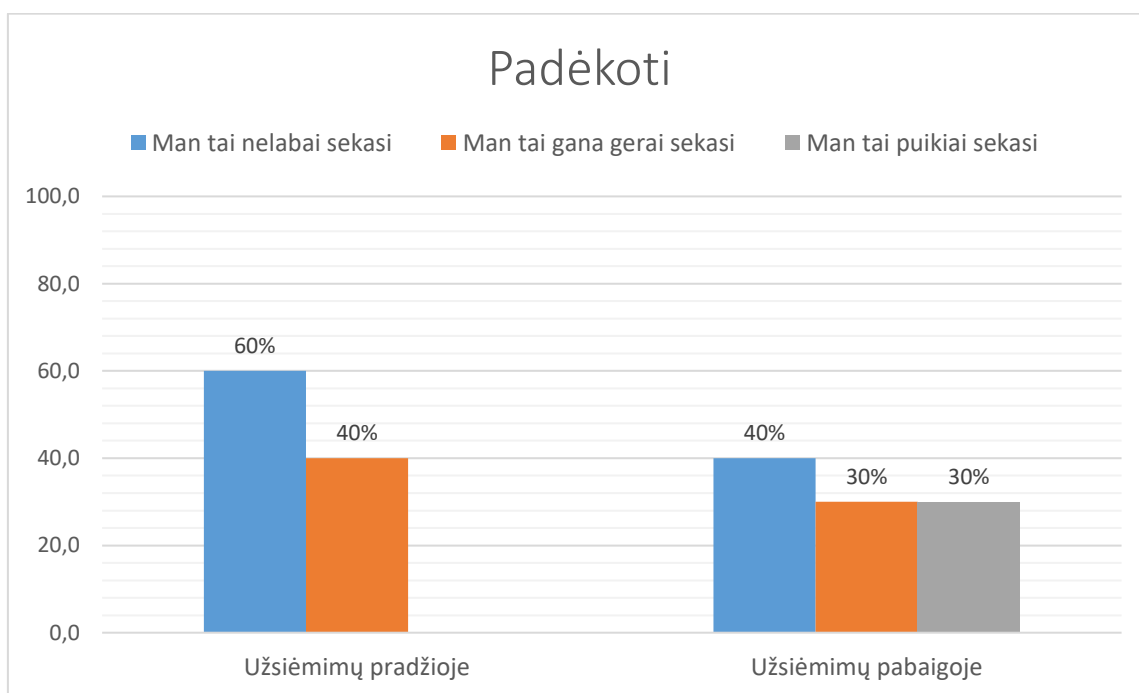
13 pav. Teiginio „Prašyti pagalbos“ atsakymų sklaida (%) $n=10$, $df= 9$, $p < 0,05$.

Klausiant paauglių apie jų gebėjimą aiškiai dėstyti mintis, nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas $p < 0,05$. Išryškėjo paauglių gebėjimas argumentuotai ir konstruktyviai išdėstyti savo poziciją (žr. 14 pav.). Užsiėmimų pradžioje beveik pusė (40 proc.) įvardino, kad jiems tai nesiseka arba 50 procentų nelabai sekasi, 10 procentų – gerai sekasi, o po užsiėmimų 10 procentų įvardino, kad tai daryti sekasi puikiai, 40 procentų argumentuoti sekasi gerai ir pusei (50 proc.) tai nesiseka arba nelabai sekasi. Šį pokytį pastebėjo ir pati tyrėja, kuri įvardino, jog užsiėmimų pradžioje paaugliai negebėdavo įvardinti, kodėl pasirinko vienokį ar kitokį sprendimą, o po užsiėmimų jį drąsiai tai darydavo. Galima daryti prielaidą, kad edukacinių technologijų naudojimas paaugliams padarė ilgalaikį poveikį tobulinant žodyną ir žodžių vartojimą.

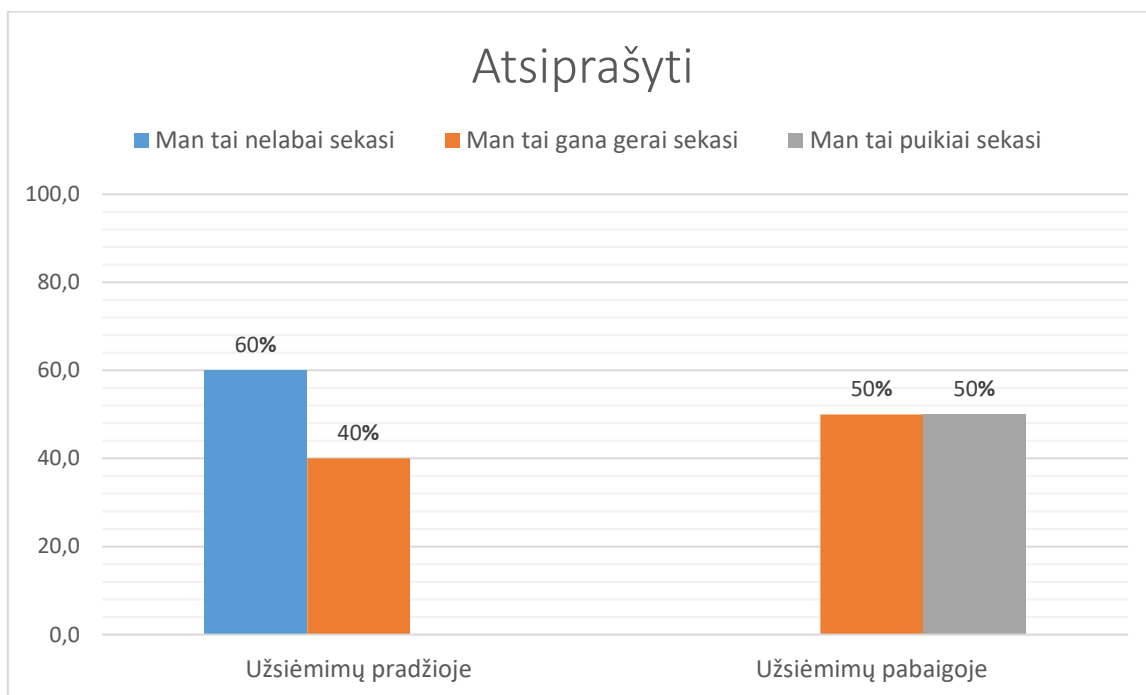
14 pav. Teiginio „Argumentuotai dėstyti mintis“ atsakymų sklaida (%) $n=10$, $df=9$, $p < 0,05$.

Teiginiu „Padėkoti“ siekiama išsiaiškinti, kaip paaugliai geba dėkoti vieni kitiems ir suprasti ar paaugliai jaučia dėkingumą (žr. 15 pav.). išlaikyti, Taikant *Studento t* kriterijų porinėms priklausomoms imtims ir analizuojant paauglių gebėjimų statistinius rodiklius prieš ugdomuosius užsiėmimus ir po jų, statistiškai reikšmingas skirtumas $p < 0,05$. Panašu, kad didžiausias pokytis pastebėtas 10 procentų paauglių. Iš gautų duomenų galima suprasti, kad paaugliai pakankamai dažnai dėkoja ir supranta šio žodžio svarbą.

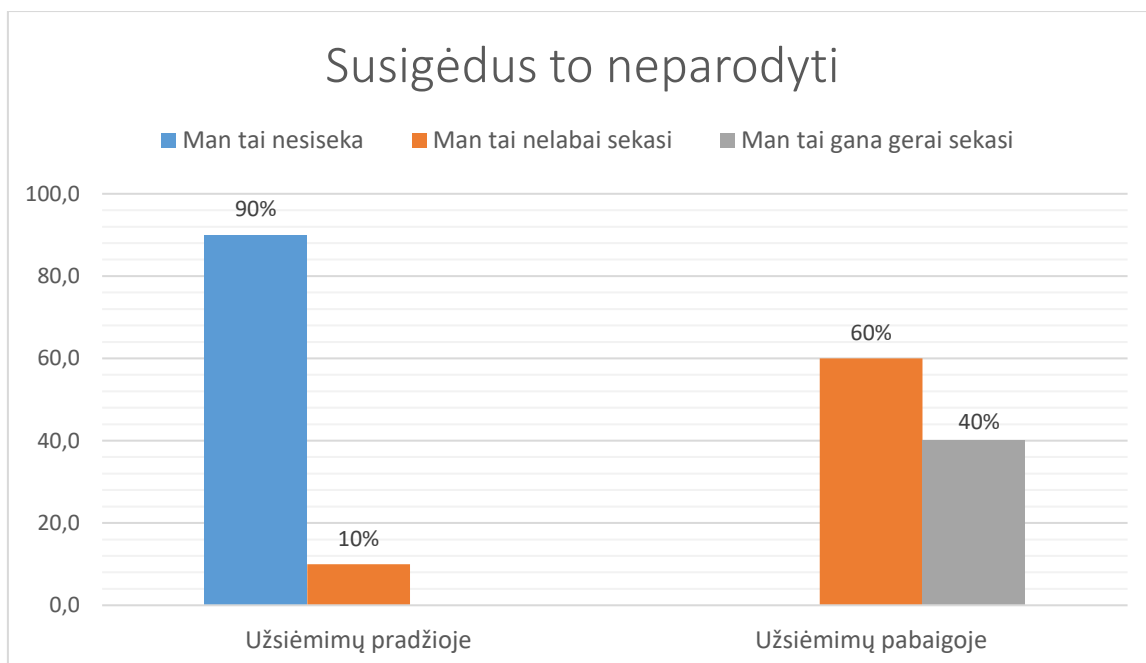
15 pav. Teiginio „Padėkoti“ atsakymų sklaida (%) $n=10$, $df=9$, $p > 0,05$.

Teiginiu „Atsiprašyti“ siekiama išsiaiškinti, kaip paaugliai geba pripažinti savo klaidas ir prisiimti atsakomybę atsiprašant (žr. 16 pav.). Taikant *Stjudento t* kriterijų porinėms priklausomoms imtims ir analizuojant paauglių gebėjimus gautas reikšmingas skirtumas $p < 0,05$. Pastebėta, kad prieš užsiėmimus (60 proc.) paauglių nelabai sekėsi, 40 procentų, tai sekėsi gerai, tačiau po užsiėmimų visi užsiėmimuose dalyvavę atsakė, kad atsiprašyti jiems sekasi gerai arba puikiai. Galima daryti prielaidą, kad išmokti atsiprašyti ir pripažinti pasielgus netinkamai paauglius paskatino darbas grupėje, jausmų įvardinimo veiklos, atsakomybė už bendrus tikslus.

16 pav. Teiginio „Atsiprašyti“ atsakymų sklaida (%) $n=10$, $df=9$, $p < 0,05$.

Teiginiu „Susigėdus to neparodyti“ siekiama pastebėti pokytį emocijų raiškoje. Bendravimo kompetencijos ugdymo veiklose paaugliams sunkiai sekėdavosi kalbėti apie savo jausmus. Kiekvienas jausmas yra naudingas ir mums padeda prisitaikyti prie aplinkos. Anot Gray (2014), jaučiant gėdą ypač sustiprėja vidinio kritiko balsas. Kuomet bendravimo kompetencijos ugdymo veiklose paaugliai pajausdavo gėdą, galvodami, kad kažkas apie juos kalba, kritikuoja, jie pasidarydavo pasyvūs ir stengėdavosi atsitraukti nuo veiklos. Tačiau po bendravimo kompetencijos ugdymo užsiėmimų gautas reikšmingas skirtumas $p < 0,05$ (žr. 17 pav.). Užsiėmimų pradžioje beveik visi (90 proc.) paaugliai įvardino, kad susigėdus savo jausmą nuslėpti nuo aplinkinių nesiseka, dešimtadalis (10 proc.) paauglių įvardino, kad gėdą nuslėpti nelabai sekasi. Tačiau po užsiėmimų pastebėtas ryškus pokytis paauglių pasisakymuose. Daugiau nei pusė (60 proc.) įvardino, kad neparodyti aplinkiniams, jog susigėdo, nelabai sekasi, o 40 procentų įvardino, kad sekasi gerai. Galima daryti prielaidą, kad paaugliai geriau išmoko atpažinti savo jausmus, ypač gėdą, pradėjo mažiau ją ignoruoti ir išmoko būdų kaip elgtis susigėdus.

17 pav. Teiginio „Susigėdus to neparodyti“ atsakymų sklaida (%) n=10, df= 9, p < 0,05.

Norint įvertinti socialinių įgūdžių lavinimo programos veiksmingumą, programos dalyvių buvo klausama, kaip jie vertina šiuos užsiėmimus. Paauglių buvo prašoma išsakyti savo nuomonę atsakant į du jiems pateiktus klausimus: „Ką davė šie užsiėmimai? ir ką reikėtų keisti arba daryti kitaip?“. Šiais klausimais buvo siekiama atskleisti, kaip patys paaugliai vertino veiklas ir sužinoti jų nuomonę, ką reikėtų tobulinti kitų užsiėmimų metu (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. Paauglių nuomonė apie bendravimo kompetencijos ugdymo užsiėmimus.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Nauda	Dirbant komandoje	„Išmokau prašyti pagalbos.“ „Išmokau pripažinti savo klaidas ir dėl to nekaltinti kitų.“
	Išsakant savo požiūrį	„Atviriau reiškiu savo nuomonę, nebijau kalbėti.“ „Išmokau lengviau išreikšti savo nuomonę.“ „Išmokau viską išsakyti, išklausti draugus, juos labiau suprasti.“
	Užmezgant naujus santykius	„Stengiuosi pradėti bendrauti su daugiau vaikų iš VDC.“ „Išmokau susirasti draugų.“ „Ir susidraugauti su naujais žmonėmis.“
	Dirbant su technologijomis	„Išmokau naudotis laminavimo aparatu.“ „Išmokau nebijoti būti nesuprasta, kai kažkas neveikia, nekaltinti savęs dėl to.“ „Buvo smagus laikas, daug išmokau ir sužinojau.“
Patarimai	Bendro pobūdžio pastebėjimai	„Kad priemonių netrūktų ir jos gerai veiktų.“ „Daugiau veiklos.“ „Skirti daugiau laiko.“ „Daugiau išvažinėti kartu.“
	Dėkojimas	„Man viskas patiko.“ „Smagu buvo.“ „Nieko keisti

Analizuojant klausimą „*Ką reikėtų keisti arba daryti kitaip?*“ pastebėta, kad didesnių keitimų paaugliai nenorėtų. Paauglių atsakymų analizė atskleidė, kad jie norėtų šiuos užsiėmimus tęsti įtraukiant daugiau dalyvių, skiriant daugiau laiko. Visų paauglių atsakymus buvo galima sudėti į subkategorijas, kurios apibrėžia užsiėmimų naudą paaugliams. Atsakymai rodo, kad paaugliai norėtų tokių užsiėmimų metu turėti daugiau laiko išsikalbėjimui. Atskleista, kad paaugliai mato ir tobulintinas šių užsiėmimų puses.

Akivaizdu, kad edukacinių technologijų panaudojimas VDC paauglių bendravimui daro teigiamą įtaką. Edukacinių technologijų naudojimas užsiėmimus paverčia įdomesniais, skatina paauglius daugiau veikti savarankiškai ir bendradarbiaujant su kitais, labiau gilinantis į veiklos procesą, didina kūrybiškumą. Paaugliai tampa aktyvesni ir patys pritaria, kas užsiėmimai naudojat edukacines technologijas gerina bendravimo gebėjimus. Po šių užsiėmimų paaugliai pradėjo labiau domėtis aplinkinių bendravimu, drąsiau kalbėti kitų akivaizdoje, šypsotis aplinkiniams, prisijungti prie jau bendraujančios žmonių grupės, aiškiai sakyti ką galvoja ir argumentuoti savo idėjas, susidūrus su sunkumais prašyti pagalbos, atsiprašyti. Patys paaugliai po užsiėmimų pastebėjo ir gebėjo atpažinti savo bendravimo kompetencijos pokyčius. Įvardino atsiradusį drąsumą, kantrumą, gebėjimą prašyti pagalbos ir įgūdžius naudotis tam tikromis edukacinėmis priemonėmis.

DISKUSIJA

Edukacinės technologijos persmelkia visas (ne tik ugdymo) žmogaus veiklos sritis – kultūrą ir visuomenę, tai yra dar neįsisavinti edukacinėje praktikoje ištekliai, galintys padėti ugdytojams siekti savo tikslų, o siekiantiems naujų žinių – padėti pasiekti optimalių rezultatų, tačiau svarbu suvokti, kad mokymas ir mokymasis turi būti orientuotas į mokymosi visą gyvenimą nuostatos stiprinimą ir į savarankišką didaktinių tikslų formulavimą.

Įvertinus edukacinių technologijų pritaikymo galimybes ugdant paauglių bendravimo kompetenciją VDC pastebėta, kad paauglių bendravime įvyko gana ryškūs pokyčiai. Ryškiausias pokytis pastebėtas viešai kalbant, įsitraukiant į jau bendraujančių žmonių grupę ir argumentuojant savo poziciją. Iki užsiėmimų pradžios didžiąjai daliai paauglių šie gebėjimai buvo ne itin stiprūs. Tyrimo rezultatai patvirtina Barkauskienės (2001) ir Vrubliauskės (2017) poziciją, jog paaugliai sunkiai priima oficialiąją grupę, jeigu yra nepatenkinami bendravimo ir pripažinimo poreikiai ir yra trukdoma reikštis jų asmenybei. Dar tyrimo metu pastebėta, kad paaugliams stinga nuoširdžių ir pasitikėjimu grįstų santykių. Paaugliai susidarę įspūdį, kad visi suaugę linkę juos mokyti, barti ir visaip kaip siekia parodyti, kad jie yra neteisūs, o tai kelia paauglių pasipriešinimą ir dar didesnį maištą, nenorą bendrauti. Visgi užsiėmimams įpusėjus pastebėtas analogiškas santykio pokytis kaip ir Šuminskaitės (2011) Vilniaus miesto VDC lankytojų tyrime. Kita vertus galima pastebėti, kad užduodant tinkamus klausimus ir sudarant tinkamas aplinkybes bendravimui, paaugliai noriai kalbėdavo, bandydavo išsakyti savo mintis, pasakojo savo patirtis ir jiems reikšmingus išgyvenimus, ilgainiui pradėjo mažiau bijoti suklysti, priešingai nei atskleidė minėto Šuminskaitės (2011) tyrimo rezultatai.

Tyrimo metu paaugliai pradėjo labiau bendrauti su suaugusiais, drąsiau kalbėti kitų žmonių akivaizdoje. Tai patvirtina Petrulytės (2003) tyrimo metu gautos išvados, kad dirbant su paaugliais, svarbu neišsiskirti iš jų, siekiant, kad jie laisvai kalbėtų, dalytųsi informacija, pasijaustų saugūs. Taip pat, paaugliai pradėjo labiau šypsotis aplinkiniams ir laisviau rodyti savo palankumą, tai patvirtina Šuminskaitės (2011) nuomonę, kad neverbalinis bendravimas vyksta nesąmoningame lygmenyje. Kitas svarbus pokytis paauglių bendravime tas, kad sulaukdami pozityvaus tyrėjos požiūrio į save, jaunuoliai pradėjo patys pozityviau bendrauti su aplinkiniais ir savo veiklose pastebėti daugiau teigiamų dalykų apart akcentavę klaidas ir nesėkmes. Kaip teigia Butkienė ir Kepalaitė (1996), svarbu sudaryti sąlygas teigiamam paauglių savęs vertinimui. Tad galima į Rost & Schermer (1997) teiginį, kad paaugliai nuolat patirdami nesėkmę linksta į netinkamą elgesį pažvelgti kitu aspektu ir antrinti, kad paaugliai patirdami sėkmę labiau linksta į visuomenėje priimtina elgesį. Pradžioje nenoriai įsitraukę į užsiėmimus jau po kelių užsiėmimų paaugliai aktyviai dalyvavo kūrybiniuose projektuose reikšdami savo idėjas. Tad galima daryti

prielaidą, kad aktyviau įsitraukti į užsiėmimus paauglius motyvuodavo tai, kad tyrėja dirbdama su jais pati įsitraukdavo į užsiėmimus ir mėgavosi procesu. Todėl galima pritarti Pečiuliauskienės (2010) tyrimo išvadoms, kad kuomet pedagogas pats nuoširdžiai domisi veikla, tuomet ir ugdymo rezultatai tampa kokybiškesni ir patrauklesni ugdomiesiems. Taip pat pasiteisino Prakapo (2006) nuomonė, kad visavertis bendravimas galimas tik tuomet, kai bendravimo proceso dalyviai vienas kitą gerai pažįsta ir adekvačiai vertina, o tam būtina neformali aplinka. Po veiklos neformalioje aplinkoje paaugliai noriau bendravo, dėstė savo požiūrį.

Ugdant paauglių bendravimo kompetenciją VDC edukacinių technologijų panaudojimas pasižymi daugeliu privalumų: ugdymas(is) tampa įdomesnis, motyvuojantis, įvairiapusiškesnis, skatina paauglių žingeidumą, sudaromos galimybės veiklas pabaigti namuose, mokymosi tempą ir eigą galima rinktis atsižvelgiant į paauglių individualius poreikius (Turel, 2014). Edukacines technologijas galima lengviau integruoti į įvairias veiklas, taikyti aktyviuosius mokymo metodus, suteikiama galimybė įprastas ugdymo priemones derinti prie edukacinių ir sukurti naujus ugdomosios veiklos modelius, greitai gaunami ir apibendrinami atsakymai, teikiamas grįžtamasis ryšys. Akivaizdus pasikeitimas pastebėtas paauglių tarpusavio bendravime, kuomet jie pradėjo labiau gerbti kitų grupės narių pasisakymus, kartais net konfrontuojant, tačiau išlaikant pagarbų ir mandagų balso toną bei leksiką. Tai suponuoja, kad užsiėmimų metu taikyti aktyvūs mokymosi metodai teigiamai veikia paauglių bendravimo kompetencijos lavinimą ir antrina Augienės (2009) nuomonei, kad tinkamai taikomi aktyvūs mokymo(si) metodai skatina bendravimo įgūdžius, provokuoja įvairius individualius atsakymus, moko gerbti kitokį požiūrį. Daugelis tyrime organizuotų užsiėmimų buvo rengiami taip, kad užsiėmime figūruotų aktyvūs mokymo(si) metodais ir tam tikros technologijos esančios VDC. Pastebėjus teigiamus pokyčius paauglių bendravime, galima sutikti su McHugh (2005) išvadomis, kad technologijos kartu su atitinkamais aktyviais ugdymosi metodais sudaro edukacinių technologijų pagrindą ir yra sėkmingo ugdymosi garantas. Tyrimo rezultatai patvirtina Beetham, McGill ir Littlejohn (2009) požiūrį, kad į ugdymo procesą įtraukiant edukacinės technologijas skatinami teigiami pokyčiai, t. y. paaugliai įgalinami efektyviau veikti ir skatinamas jų kritinis mąstymas, problemų sprendimas, kūrybiškumas, prisitaikymas prie naujovių, bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai.

Tačiau negalima aklai sutikti su mokslininkų Hsin ir kt. (2014) nuomone, kad naudojamos technologijos supaprastina šeimos narių bendradarbiavimą ir palaiko šeimos bendravimą. Iš dalies gal ir palengvina bendravimą, tačiau tyrimo metu pastebėta, kad paaugliams būtinas gyvas bendravimas, kuris nesiremia jokia technologija.

Vis tik ugdant paauglių bendravimo kompetenciją VDC edukacinių technologijų panaudojimas turi ir tam tikrų trūkumų: pernelyg pabrėžiamas ne mokymosi procesas, bet rezultatas, veiklų atlikimas naudojantis edukacinėmis technologijomis reikalauja daugiau laiko, ribota prieiga, dalis įrangos reikalauja finansinių resursų, idėjų, kūrybiškumo, kompetencijų. Esminiais trūkumais galima įvardinti tai, kad ne visos edukacinės technologijos yra įdomios paaugliams, todėl VDC darbuotojai užtrunka kurdami naujas edukacinių technologijų pritaikymo metodikas, kurios paauglius sudomintų ir motyvuotų veikti. Tad visiškai sutinkama su Kulik (2003) teigimu, kad technologinės edukacijos yra veiksmingos, kai jos yra įtraukiamos į reguliarią veiklą ir kai tam skiriama pakankamai laiko. Tai rodo, kad siekiant ugdomosiose veiklose naudoti edukacines technologijas būtina skirti laiko pasiruošimui ir priemonių išbandymui.

Svarbu paminėti, kad buvo susidurta su tyrimo ribotumu. VDC lankosi mažas kiekis paauglių, kurių amžius yra 12-15 metų, taip pat paaugliai turėjo neigiamą požiūrį į suaugusius, dėl to kilo sunkumų užmezgant santykį. Organizuojant užsiėmimus buvo pastebėta, kad ne visi paaugliai savo mobiliuose telefonuose turi galimybę naudotis internetu ryšiu, VDC kompiuterinė įranga yra sena ir dažnai stringa, tad ne kartą buvo būtina keisti iš anksto numatytą užsiėmimų planą. Taip pat stigo metodikų, kurios ugdytų paauglių bendravimo kompetenciją naudojant edukacines technologijas, o naujesnės, patrauklesnės bendravimo kompetencijos ugdymo platformos yra mokamos. Dar galima išvelgti tokį tyrimo ribotumą, kaip užsimezgę pasitikėjimu grįsti santykiai. Paaugliai pradėjo jausti asmeninę atsakomybę už tyrimo kokybę.

Šio tyrimo metu naudojant edukacines technologijas sukurtos dviejų kūrybinių projektų metodikos, kurios efektyviai ugdo paauglių bendravimo kompetenciją. Tačiau tyrimo metu netirta kaip šios metodikas ugdo kitas bendrąsias paauglių kompetencijas, kurios yra itin svarbios XXI amžiuje. Tad tolimesnės šio tyrimo kryptys galėtų būti nukreiptos į paauglių bendrųjų kompetencijų lavinimą VDC naudojant edukacines technologijas. Juolab, kad bendrųjų kompetencijų svarba paaugliams yra apibrėžiama Valstybinėje 2013–2022 m. švietimo strategijoje (Valstybinė švietimo..., 2014).

IŠVADOS

1. Paauglių bendravimo kompetencijos ypatumai pasireiškia gebėjimu pažinti savo verbalinius ir neverbalinius įgūdžius, juos tobulinti, noriai bendrauti su įvairiais žmonėmis, išklaudyti aplinkinius ir ugdyti toleranciją kitokiai nuomonei.

2. Paaugliai VDC turi galimybę ugdyti sociokultūrinius įgūdžius. Kadangi paaugliai dažnai yra idealistai ir kupini tikslų VDC jiems suteikiama galimybė realizuoti savo idėjas, sumanymus, todėl paaugliai geriau suvokia savo gebėjimus, tampa atsakingesni ir drausmingesni, auga jų mokymosi motyvacija, bendravimo kompetencija, ugdoma savivertė.

3. Naudojant edukacines technologijas paauglių ugdymo procese siekiama atliepti kiekvieno paauglio poreikius, skatinamas paauglių susidomėjimas veiklomis, aktyvumas ir įsitraukimas, kūrybiškumas, didinama savivertė, paaugliai įgalinami veikti ir mėgautis ugdymosi procesu. Tyrimų, susijusių su edukacinių technologijų panaudojimo galimybės ugdyme, gausu, tačiau stinga mokslinių darbų apie edukacinių technologijų pritaikymo galimybes skatinant paauglių bendravimo kompetenciją, kas suponuoja, jog bendravimo kompetencija dalinai ugdoma netiesiogiai, bet drauge su kitais gebėjimais.

4. Įvertinus edukacinių technologijų pritaikymo galimybes ugdant paauglių bendravimo kompetenciją VDC galima konstatuoti, jog nors VDC neturi daugybės technologinių prietaisų, kurie padėtų sukurti patrauklią ugdomąją aplinką paaugliams, visgi yra pasirengę į paauglių ugdomuosius užsiėmimus įtraukti edukacines technologijas, t. y. technologijas derinti su aktyviais mokymo(si) metodais, taip sukuriant erdvę paauglių bendravimo kompetencijos ugdymui. Į VDC organizuojamus paauglių bendravimo kompetencijos lavinimo užsiėmimus įtraukus edukacines technologijas pastebėtas ryškus pokytis – paaugliai pradėjo nuoširdžiau bendrauti, domėtis aplinkinių bendravimu, tapo labiau empatiškais, pradėjo jaustis drąsiau kalbėdami prieš grupę ir jausti atsakomybę už savo žodžius. Taip pat pradėjo geriau suprasti savo neverbalinę kalbą, ko išdavoje pradėjo daugiau šypsotis aplinkiniams, pajutę gėdos jausmą nepasimesti ir toliau tęsti bendravimą. Svarbu paminėti ir tai, kad paaugliai užsiėmimų metu suprato, jog prašyti pagalbos, suklysti ir atsiprašyti yra teigiama elgesio forma ir dėl to nereikia jaustis nejaukiai ar gėdingai. Edukacinių technologijų panaudojimas duoda didesnę impulsą paauglių bendravimui, t. y. jie tarsi tiesiogiai neskatinami bendrauti, bet, pvz., dirbdami porose prie vieno kompiuterio, svarstydami tinkamesnį dizainą jie mokosi bendrauti, argumentuotai dėstyti mintis, iškilus konfliktinei situacijai ieškoti kompromiso, tartis, kad būtų priimtas visoms pusėms tinkamas sprendimas, tuo tarpu suklydus – mokosi atsiprašyti ir prisiimti atsakomybę ne tik už save, bet ir už komandą.

REKOMENDACIJOS

Siekiant, kad VDC užsiėmimuose daėniau ir efektyviau bėtė įgyvendinamas uėdymas naudojant edukacines technologijas, rekomenduojama:

Valstybinių institucijų atstovams:

1. Organizuoti įvairiapusę pagalbą ir didinti finansavimą VDC, skirtą įsigyti daugiau edukacinių technologijų priemonių.
2. Siekiant palengvinti VDC darbuotojų darbą taikant edukacines technologijas inicijuoti metodinių priemonių leidimą.
3. Organizuoti mokomųjų kompiuterinių programų rengimą, kurios padėtų ugdyti paauglių bendravimo kompetenciją ir atitiktų paauglių poreikius.

VDC administracijai:

1. Skatinti gerosios patirties sklaidą, dalinimąsi VDC darbuotojų paėių parengta mokomąja medėžiaga.
2. Organizuoti savanorių, praktikantų įtraukimą į VDC organizuojamus užsiėmimus, kurie padėtų organizuoti paaugliams patrauklius bendravimo kompetencijos lavinimo užsiėmimus.
3. Rėpintis darbuotojų emocine sveikata organizuojant atvejų analizes, supervizijas, intervizijas, ko išdavoje darbuotojai mokyėusi rodyti tinkamą bendravimo pavyzdį ir turėtų motyvacijos tobulėti.

VDC darbuotojams:

1. Organizuojamiems užsiėmimams skirti pakankamai laiko, įprasminti bendravimo kompetencijos užsiėmimus kuriant trumpalaikius ir ilgalaikius kūrybinius projektus.
2. Planuojant užsiėmimus į organizavimo procesą įtraukti paėius paauglius ir atsiėvelgti į jų lėkesėius, poreikius.
3. Derinti įvairias technologijas su įprastomis uėdymo priemonėmis, į užsiėmimus įtraukiant įvairius uėdymo metodus, juos modifikuojant ir pritaikant darbuotojų gebėjimams ir paauglių poreikiams.
4. Organizuojant užsiėmimus dėmesį telkti į užsiėmimo procesą ir paauglių bendravimo progresą, o ne į galutinį tikslą.
5. Bendraujant su paaugliais naudoti taisyklingą lietuvių kalbą, gebėti pozityviai žiūrėti į paauglius ir rodyti tinkamą pavyzdį, pripaėžinti klaidas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adi, Y., Killoran, A., Janmohamed, K., & Stewart-Brown, S. (2007). *Systematic review of the effectiveness of interventions to promote mental wellbeing in primary schools: Universal approaches which do not focus on violence or bullying*. London: National Institute for Clinical Excellence.
2. Akelaitis, A. (2017). *Vyresniojo mokyklinio amžiaus mokinių socialinių emocinių gebėjimų ugdymas per kūno kultūros pamokas* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: <https://vb.lsu.lt/object/elaba:22648689/>.
3. Allen, T. D. & Eby, L. T. (2016). *The Oxford Handbook of Work and Family*. Oxford Library of Psychology.
4. Augienė, D. (2009). *Karjera: nuo profesijos pasirinkimo iki profesinės veiklos organizacijoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
5. Balešienė, R. (2007). Asocialaus elgesio ir saitų su mokykla sąsajos paauglystėje. *Socialinis darbas*, Nr. 6(2).
6. Barkauskaitė, M. (2001). *Paaugliai: Sociopedagoginė dinamika*. Vilnius.
7. Barkauskaitė, M. (2014). Būsimųjų mokytojų, atlikusių pedagoginę praktiką, gebėjimų raiška ir jų tobulinimo kryptys. *Pedagogika*, 119(3), 160-172.
8. Beetham, H., McGill L., Littlejohn, A. (2009). *Thriving in the 21st century: Learning94 Literacies for the Digital Age (LLiDA project)*. Glasgow: the Caledonian Academy, Glasgow Caledonian University.
9. Berk, R. A. (2009). Teaching strategies for the Net generation. *Trans-formative Dialogues: teaching and learning Journal*, Vol. 3, No. 2, 1-24.
10. Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
11. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
12. Blandė, A., Gudalienė, E. (2019). *Paauglystė: šeimos santykių išbandymas*. Vilnius: Šviesa.
13. Bloom, E. L., Karagiannakis, A., Toste, J. R., Heath, N. L., & Konstantinopoulos, E. (2007). Severity of academic achievement and social skills deficits. *Canadian Journal of Education*, 30(3), 911-930.
14. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas. Pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams*. Vilnius: Margi raštai.

15. Bradley, R., Doolittle, J., Bartolotta, R. (2008). Building on the data and adding to the discussion: The experiences and outcomes of students with emotional disturbance. *Journal of Behavioral Education*, 17, 3-23.
16. *Effective social and emotional learning programs: Middle and high school* (2017). Chicago. Prieiga per internetą: <https://casel.org/in-the-schools/>.
17. Cherniss, C. (2000). *Emotional intelligence: What it is and why it matters*. In *annual meeting of the Society for Industrial and Organizational Psychology*, New Orleans, LA (No. 15).
18. Cross-Bystrom, A. (2010). *What you need to know about Generation Z*. Interaktyvus. Prieiga per internetą: <https://www.imediaconnection.com/articles/ported-articles/red-dot-articles/2010/aug/what-you-need-to-know-about-generation-z/>
19. Colman, I., Murray, J., Abbott, R. A., Maughan, B., Kuh, D., Croudace, T. J., Jones, P. B. (2009). Outcomes of conduct problems in adolescence: 40 year follow-up of national cohort. *British Medical Journal*, 338, 208-211.
20. Collins-Camargo, C., and Antle, B. (2018). Child welfare supervision: Special issues related to trauma-informed care in a unique environment. *The Clinical Supervisor*, 37(1), 64-82.
21. Černius, V. J. (2006). *Žmogaus vystymosi kelias nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas: Pasaulio lietuvių centras.
22. Dačiulytė, R., Dromantienė, L., Indrašienė, V., Merfeldaitė, O., Nefas, S., Penkauskienė, D., Prakapas, R., Railienė, A. (2013). *Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo Lietuvoje būklė ir plėtros galimybės*. *Mokslo studija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla. Prieiga per internetą: <https://ebooks.mruni.eu/product/pedagog-kvalifikacijos-tobulinimo-lietuvoje-bkl-ir-pltros-galimyb>
23. Elliott, S. N., Frey, J. R., Davies, M. (2015). Systems for assessing and improving students' social skills to achieve academic competence, 301-319. United States of America: *The Guilford Press*. Prieiga per internetą: https://researchbank.acu.edu.au/fea_pub/2876/.
24. Erikson, E. H. (2004). *Vaikystė ir visuomenė*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
25. Freud, S. (2009). *Psichoanalizės įvadas*. *Paskaitos*. Vilnius: Vaga.
26. Gaigalienė, M., Lukšienė, L. (2002). *Paauglių laisvalaikio ypatumai*. *Pedagogika*, 62, 27-46. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
27. Gevorgianienė, V. (1999). *Vidutiniškai sutrikusio intelekto ugdytinių bendravimo gebėjimų ugdymas: daktaro disertacija*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
28. Gray, J. (2014). *Vaikai kilę iš dangaus*. Vilnius: Almalittera.

29. Gresham, F. M., Elliott, S. N. (1990). *Social skills rating system: Manual*. Circle Pines, MN: American Guidance Service.
30. Grinkevičiūtė, Ž. (2012). *Prevenčinis socialinių įgūdžių lavinimas vidurinėje mokykloje: paauglių socialinių įgūdžių raiškos ypatumai* (baigiamasis darbas). Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/STEPP/article/view/1395/789>.
31. Goswami, Ch. (2014). *Role of Technology in Indian, Education*. doi: 10.7763/IPEDR.
32. Gudanavičiūtė, R. (2016). *Vaikų dienos centrų darbuotojų kompetencijos tobulinimo galimybės* (baigiamasis darbas). Prieiga per internetą : <https://core.ac.uk/download/pdf/51689135.pdf>
33. Gudonienė, D., Rutkauskienė, D., Lauraitis, A. (2013). Pažangių mokymosi technologijų naudojimas ugdymo procese. *Informacijos mokslai*, Nr. 66, 96-107.
34. Gudžinskienė, V., Burvytė, S., Barkauskienė, M. (2017). Vaikų dienos centrų specialistų patirtys ugdant vaikų socialinius įgūdžius. *Pedagogika*. Lietuvos edukologijos universitetas, Nr. 4, 128-146.
35. Henderson, R. (2011). Classroom pedagogies, digital literacies, and the home-school divide. *International Journal of Pedagogies and Learning*, No. 6 (2), 152-161.
36. Hsin, Ch-T., Li, M-Ch., Tsai, Ch-Ch. (2014). The Influence of Young Children's Use of Technology on Their Learning: A Review. *Educational Technology & Society*, 17 (4). Prieiga per internetą: http://www.ifets.info/journals/17_4/6.pdf.
37. Hines, R. A. Paulson, E. Sh. (2006). Parents'and teachers' perceptions of adolescent storm and stress: relations with parenting and teaching styles, *Adolescence*, 41(164), 598-610.
38. Hlynka, D., Jacobsen, M. (2010). What is educational technology, anyway? A commentary on the new AECT definition of the field. *Canadian Journal of learning and technology*. *Technology*, 35(2). Prieiga per internetą: <https://www.cjlt.ca/index.php/cjlt/article/view/26395/19577>.
39. Indrašienė, V., Dromantienė, L., Pange, J., ir Bielskytė – Simanavičienė E. (2015). The main aspects of the application of educational technologies in the study process. *A journal of research in education and training University of Ioannina publications*, 8, 39-55.
40. Yu, R., Wang, Z., Qian, F., Jang, K. L., Livesley, W. J., Paris, J. (2007). Perceived Parenting Styles and disordered Personality Traits in Adolescent and Adult Students and in Personality Disorder Patients. *Social Behavior and Personality*, 35, 587-598.
41. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija (Žin., 1995–07–21, Nr.60–1501).

42. Jakubė, A., Juozaitis, M., A. (2012). *Bendrujų kompetencijų ugdymas aukštojoje mokykloje*. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Bendruju_kompetenciju_ugdymas_aukstojoje_mokykloje.pdf.
43. Jucevičienė, P., ir Brazdeikis, V. (2003). Pedagoogo IKT kompetencijos dinamiškos struktūros pagrindimas. *Socialiniai mokslai*, 2 (39), 70-81.
44. Jones, S. M., & Bouffard, S. M. (2012). Social and emotional learning in schools: From programs to strategies. *Social Policy Report*, 26(4), 1-22.
45. Jonassen, D. H. (1996). *Computers in the Classroom: Mindtools for Critical Thinking*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
46. Kiguolė, E. (2011). *Dienos centro veiklos ypatumai sprendžiant vaikų, patiriančių smurtą šeimoje, problemas* (baigiamasis darbas).
47. Kondratavičienė, R. (2009). Būsimų pedagogų nuomonė apie informacinių technologijų taikymą pradiniam ugdyme. Socialinių mokslų tyrimai. *Mokslo taikomieji tyrimai Lietuvos kolegijose*, Nr. 6, 66-73.
48. Kulik, J. A. (2003). *Effects of using instructional technology in elementary and secondary schools: What controlled evaluation studies say*. Arlington: SRI International.
49. Kraunevičienė, R., Mačiulienė V. (2013). *Informacinių komunikacinių technologijų taikymas rengiant integruotas užduotis. Šiuolaikinio specialisto kompetencijos: teorijos ir praktikos dermė*. Kaunas.
50. Krinickaitė, E. (2014). *Edukacinių technologijų naudojimas ugdymo procese skatinant mokinių mokymosi motyvaciją* (baigiamasis darbas).
51. Kvieskienė, G., Briedis, M., Burvytė, S., Celešienė, E., Čiužas, R. (2015). *Sumaniosios edukacijos diskursas (Kauno rajono savivaldybės ugdymo institucijų optimizacija): mokslo studija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 210 p. Prieiga per internetą: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiOkq6Zgp7iAhUd6KYKHdORDQsQFjAAegQIAhAC&url=http%3A%2F%2Fgs.elaba.lt%2Fobject%2Felaba%3A25310104%2F25310104.pdf&usg=AOvVaw2Q_4VkfOXVauTbna1FZ3wp.
52. Laužackas, R., Teresevičienė, M., Stasiūnaitienė, E. (2005). *Kompetencijų vertinimas neformaliajame ir savaiminiame mokymesi. Monografija*. ISBN 9955-12-075-4. Kaunas: VDU.
53. Lamanauskas, V., Vilkonis, R. (2006). Geografijos mokymas panaudojant internetą: situacijos analizė ir prognozės. *Gamtamokslinis ugdymas*, Šiauliai: Šiaulių universitetas, Nr. 2 (16), p. 5-16.

54. Lamanauskas, V., Šlekienė, V., Ragulienė, B., Bilbokaite, R. (2011). Digital teaching and learning content in natural science education: pedagogical evaluation: Educational Usefulness Evaluation. *Problems of Education in the 21st century*. No. 37, 70-82.
55. Leliūgienė, I., Juodeikaitė, A. (2005). Socialinės aprėpties, kaip socialinės atskirties, alternatyvos metodologiniai aspektai. *Socialinis darbas*, Nr. 4(2).
56. Lietuvių kalbos žodynas (2020). Prieiga per internetą: <https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas/Paauglys>.
57. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. *Valstybės žinios* (2006). Nr. 17-589.
58. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Žin., 1996–04–12 Nr. 33-807).
59. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (2012 m. gegužės 15). Prieiga per internetą: <https://www.docdroid.net/OHqeBsc/lietuva2030-pdf#page=5>.
60. Lietuvos Respublikos 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa (2012). Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.31A566B1512D/OKkwPNbfzS>.
61. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2015). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105/ZPzOxUEnvH>.
62. Lietuvos statistikos departamentas (2019). Prieiga per internetą: [https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=df8f8789-c077-40f1-8a60-1b86d11744e2#/.](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=df8f8789-c077-40f1-8a60-1b86d11744e2#/)
63. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992–11–30, Nr.33–1014).
64. Lietuvos Respublikos Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija 2012 m. kovo 29 d. įsakymo Nr. V- 554 redakcija. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/neformalus%20ugdymas/KONCEPCIJA%202012%2003%2029%20isak%20Nr.%20V-554.pdf>.
65. Lietuvos Respublikos Švietimo koncepcija (1992). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm>;
66. Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas (Žin., 1993–06–04, Nr. I-172).
67. Lietuvos Respublikos Viešųjų įstaigų įstatymas (Žin., 2004-02-14, Nr. 25-752).
68. Lemme, B. H. (2005). *Suaugusiojo raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
69. Lukošienė, G. (2012). *Paauglių asmenybės raida* (baigiamasis darbas).
70. Luobikienė, I. (2010). *Sociologinių tyrimų metodika: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.

71. Malinauskas, R., Akelaitis, A. (2015). Emotional skills among senior high school age students in physical education classes. *European Researcher*, 93 (4), 344-348.
72. Markauskaitė, L. (2010). Informacijos ir komunikacijos technologijos integravimo į ugdymą krypčių analizė. *Informatika*, Nr. 2(36), 59-85.
73. Malone, T. W. (1984). Heuristics for designing enjoyable user interfaces: Lessons from Computer Games. *Human Factors in Computer Systems*, Norwood, N. J.: Ablex, 1-12.
74. Mascolo, M. (2009). Beyond student-centered and teacher-centered pedagogy: Teaching and learning as guided participation. *Pedagogy and the Human Sciences*, No. 1 (1), 3-27.
75. Masiliauskienė, E., Griškutė, V. (2010). Vaikų dienos centrų teikiamos pagalbos socialinės rizikos šeimų vaikams raiškos kontekstų empirinis tyrimas. *Mokytojų ugdymas*, Nr. 14 (1).
76. Maslow, A. H. (2014). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
77. McHugh, J. (2005). Synching up with the iKid: Educators must work to understand and motivate a new kind of digital learner. *Edutopia*, No. 1 (7), 33-35.
78. Mullen, R., Wedwick, L. (2008). Avoiding the digital abyss: Getting started in the classroom with YouTube, digital stories, and blogs. *The Clearing House*, No. 82 (2), 66-69.
79. *Nacionalinė 2011–2013 metų bendruomenių socialinės plėtros programa* (2011). Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B4DBBD7C388A>.
80. Navaitis, G. (2001.). *Psichologinė parama paaugliui*. Vilnius: Kronta.
81. Owens, R. F., Hester, J. L., Teale, W. H. (2002). Where do you want to do today? Inquiry – based learning and technology integration. *The Reading Teacher*, No. 55 (7), 616- 625.
82. Pečiuliauskienė, P. (2010). Edukacines inovacijas bendrojo lavinimo mokykloje lemiantys veiksniai: mokytojų novatorių požiūris. *Pedagogika*, Nr. 100, 57-63.
83. Pečiuliauskienė, P., Valantinaitė, I., Malonaitienė, V. (2013). *Z karta: kūrybingumas ir integracija*. Vilnius: Edukologija.
84. Petrulytė, A. (2003). *Jaunesniojo paauglio socialinė raida*. Vilnius: Presvika.
85. Petty, G. (2006). *Šiuolaikinis mokymas : praktinis vadovas*. Vilnius: Tyto alba.
86. Prakapas, R. (2006). Tolerancija kaip pedagoginio bendravimo principas. *Socialinis ugdymas*, p. 77.
87. Pukelis, K. (1998). *Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos*. Kaunas. Versmė.
88. Raudeliūnaitė, R., Paigozina, R. (2009). Vaikų, gyvenančių globos namuose, socialinių įgūdžių raiškos ypatumai. *Socialinis darbas*, Nr. 8(1), 138-146.

89. Reis, D. L., Brackett, M. A., Shamosh, N. A., Kiehl, K. A., Salovey, P., Gray, J. R. (2007). Emotional intelligence predicts individual differences in social exchange reasoning. *Neuroimage*, No 35, 1385-1391.
90. Rigby, K., Smith, P. K. (2011). Is school bullying really on the rise? *Social Psychology of Education*, 14(4), 441-455.
91. Ross, S. M., Morrison, G. R., Lowther, D. L. (2010). Educational Technology Research Past and Present: Balancing Rigor and Relevance to Impact School Learning. *Contemporary Educational Technology*, Vol 1 (1), 17-35
92. Rost, D. H., Schermer, F. J. (1997). *Diferentielles Leistungsangst Inventar (DAI): Handbubuch*. Frankfurt.
93. Rutkauskienė, D., Gudonienė, D. (2010). Socialinė tinklaveika: tendencijos ir iššūkiai :Dagienė V. Mokymosi bendruomenė ir antrosios kartos saityno Web 2.0 technologijos. *Tarptautinės konferencijos pranešimai*. Vilnius: Matematikos ir informatikos institutas, 67-74.
94. Strukčinskienė, B., Raistenskis, J., Radžiuvienė, R., Strukčinskaitė, V. (2018). *Vaikų ir paauglių sveikos gyvensenos veiksniai: fizinio aktyvumo ypatumai*. Klaipėda: KTU leidykla.
95. Simanavičienė-Bielskytė, E. (2014). *Edukacinių technologijų taikymas studijų procese* (baigiamasis darbas).
96. Sipovič, I. (2007). Vaikų dienos centrų administravimo ir vertinimo problemiškas. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 22.
97. Skaičauskienė, I., Katinienė, A. (2015). Žinių potencialo sampratos formavimasis tinklaveikos visuomenėje. *Mokslas – Lietuvos ateitis*. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas.
98. Slabin, U. (2002). Promoting chemistry and community via environmental educational website. *Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: VIII respublikinės mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinys*. Šiauliai, p. 86-95.
99. Stankevičienė, K., Monkevičienė, O. (2007). Mokymo praktikos vadyba: mentoriavimo kompetencijos, *Pedagogika*, 85, 61-67.
100. Steiner, M. C. (2019). Scenarijai, kuriais gyvena žmonės. Transakcinė gyvenimo scenarijų analizė. Vilnius: Vaga.
101. Subač, V. (2008). Bendravimo socialiniame procese korekcija. *Projektas Vaiko gerovės specialistų, dirbančių su socialinės atskirties vaikais, profesinių – pedagoginių kompetencijų tobulinimo modulių sukūrimas bei įgyvendinimas*. Vilnius: ARX Baltica.

102. *Vaikų dienos centrams paskirstyta 5,3 mln. Eur: finansavimas skirtas 343 projektams* (2020). Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/vaiku-dienos-centrams-paskirstyta-5-3-mln-eur-finansavimas-skirtas-343-projektams>.
103. Spence, S. H. (2003). *Social Skills Training with Children and Young People: Theory, Evidence and Practice*, Vol. 8, Nr. 2.
104. Švedaitė-Sakalauskė, B. (2012). Kodėl refleksija? Apie socialinį darbą kaip refleksyvų profesionalumą. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 6, 23-32. Valstybės.
105. *Švietimo problemas analizė. Mokymo(si) aplinka XXI amžiuje* (2012), Nr. 7(71), ISSN 1822-4156.
106. Šuminskaitė, G. (2011). Paauglių bendravimo poreikių tenkinimo galimybės mokykloje (baigiamasis darbas).
107. Targamadzė, V., Girdzijauskienė, S., Šimelionienė, A., Pečiuliauskienė, P., Nauckūnaitė Z. (2015). *Naujoji (Z) karta – prarastoji ar dar neatrastoji?* Vilnius: Specialioji pedagogika.
108. Toomey, L. D. (2017) *Emotional Intelligence (EQ): Important for Work/Life Success*. Prieiga per internetą: https://www.huffingtonpost.com/entry/emotional-intelligence-eqimportant-for-worklife_us_589ba3d2e4b061551b3e0739.
109. Tsitsika, A. K., Barlou, E., Andrie, E., Dimitropoulou, C., Tzavela, E. C., Janikian, M., Tsolia, M. (2014). Bullying behaviors in children and adolescents: “an ongoing story”. *Frontiers in Public Health*, 2(7), 3-8.
110. Trakšelys, K., Martišauskienė, D. (2013). Pedagogo profesionalizacijos aspektai modernioje visuomenėje. *Tiltai*, 2(63). Prieiga per internetą: <http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/view/168>.
111. Turel, V. (2014). Teachers’ Computer Self-Efficacy And Their Use Of Educational Technology. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 15, 4 (7), 130-149. Prieiga per internetą: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tojde/article/view/5000102153>.
112. Urbelytė, J. (2016). *Edukacinių technologijų taikymas ikimokykliniame ugdyime* (baigiamasis darbas).
113. Ukanienė, A. (2003). *Bendravimo meistriškumas*. Vilnius: Savas.
114. *Vaikų dienos centrų veiklos rekomendacijos* (2015). Vilnius. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4b3d88a07cef11e59a1ed226d1cbceb5?jfwid=rivwzvpvg&fbclid=IwAR2u65EP84H1sOSxyNHYP3ixtgyUQGN4rt7rP7c0Ft0y6BdQtIUnSTACATc>

115. Vaiko gerovės plėtros 2013–2020 m. strategija (2013). Prieiga per internetą: <https://vilnius.lt/vaktai2011/Defaultlite.aspx?Id=3&DocId=30224601>.
116. Vrubliauskaitė-Škriadaitė, R. (2017). *Atvirojo darbo su jaunimu gidas: kokybės link*. Vilnius: UAB Steparc.
117. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija (2014). ISBN 978-9986-03-671-5 Prieiga per internetą: https://www.sac.smm.lt/wp-content/uploads/2016/02/Valstybine-svietimo-strategija-2013-2020_svietstrat.pdf.
118. Vaičiulienė, A. (2004). *Paauglio psichologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
119. Vaitkevičienė, J. (2011). *Tėvų ir paauglių bendravimo ypatumai sprendžiant tarpasmeninius konfliktus* (baigiamasis darbas).
120. Valuntonienė, J. (2005). *Vaikų dienos centras kaip ugdymo institucija (Belgijos patirtis)* (baigiamasis darbas).
121. Valickas, G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius: Lietuvos teisės Akademija.
122. Vyšniauskytė-Rimkienė, J. (2006). *Paauglių socialinės kompetencijos bendrojo lavinimo mokykloje plėtojimas taikant socialinių gebėjimų lavinimo modelį* (daktaro disertacija).
123. Zaborskis, A., Vareikienė, I. (2015). Patyčių paplitimo Lietuvos mokyklose pokyčiai 1994–2014 metais, *Visuomenės sveikata*, 2(69), 40-47.
124. Zubrickienė, M., Teresevičienė, I., Adomaitienė, J. (2008). Profesinis mokytojų ir dėstytojų tobulėjimas, atliekant veiklos tyrimus. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Aleph ID: 000018626.
125. Želvys, R. (2007). *Bendravimo psichologija*. Vilnius: Margi raštai.
126. Žibinienė, G., Indrašienė, V. (2017). *Šiuolaikinė didaktika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
127. Žygaitienė, B. (2011). Būsimų technologijų mokytojų požiūrio į dorovines vertybes kaitos tendencijos. *Pedagogika*. Nr. 103, 15-22.
128. Žukauskienė R. (2007). *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi Raštai.
129. Woessmann, L. (2005). Computers could harm learning. *European News*, Vol. 47. Issue 8/9, p. 14.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo **tema**: Paauglių bendravimo kompetencijos ugdymas vaikų dienos centre naudojant edukacines technologijas. Paauglių bendravimo kompetencijos didinimas yra vienas didžiausių iššūkių, su kuriuo susiduria VDC darbuotojai, jiems nuolatos tenka ieškoti motyvuojančių priemonių, metodų ar veiklų, kurios skatintų šiandienos paauglių bendravimą. Edukacinės technologijos suteikia galimybę sukurti tokius ugdymo(si) užsiėmimus, kurie atlieptų paauglių lankančių VDC bendravimo poreikius. Tačiau pati technologija negali paskatinti paauglių bendravimo kompetencijos ugdymo, todėl ypatingai svarbus šiame procese yra VDC darbuotojo vaidmuo.

Probleminiai tyrimo klausimai:

1. Kaip taikyti edukacines technologijas skatinat paauglių bendravimo kompetenciją?
2. Kokią įtaką paauglių bendravimo kompetencijai daro edukacinių technologijų panaudojimas?

Magistro baigiamojo darbo **tikslas** – teoriškai ir empiriškai pagrįsti edukacinių technologijų panaudojimo galimybes ugdant paauglių bendravimo kompetenciją VDC. Šiam tikslui pasiekti nustatyti uždaviniai: Aptarti paauglių bendravimo kompetencijos ypatumus. Apžvelgti VDC vaidmenį paauglių ugdyme. Išanalizuoti edukacinių technologijų panaudojimo galimybes paauglių ugdyme. Įvertinti edukacinių technologijų pritaikymo galimybes ugdant paauglių bendravimo kompetenciją VDC. Siekiant pasiekti tikslą buvo naudojami tokie metodai: mokslinės literatūros, tyrimų ir dokumentų analizė, kiekybinis ir veikos tyrimas, duomenų statistinė analizė. Tyrime dalyvavo 10 paauglių lankančių VDC esantį Vilniaus rajone.

Rezultatai: Bendraujant su šiuolaikiniu paaugliu gali susidaryti nuo aplinkos atsiribojusio ir jai priešiška nusiteikusio egoisto įvaizdis. Bendravimas virtualioje aplinkoje, minčių šuoliai, suaugusiųjų nuomonės ignoravimas, negebėjimas adekvačiai vertinti savo vaidmens grupėje, negebėjimas koncentruotis į detales, išsiblaškytas, noras gauti informaciją greitai, prasmės nematymas, negebėjimas bendrauti visiems priimtina verbaline kalba – šiuolaikinių paauglių bendravimo kompetenciją atspindintis paveikslas.

VDC atlieka gana reikšmingą vaidmenį paauglių ugdyme. VDC vyksta žalingų įpročių prevencijos ir profesinio orientavimosi renginiai, individualūs pokalbiai, grupinės diskusijos. Paaugliai turi galimybę VDC realizuoti savo idėjas, sumanymus, todėl geriau suvokia savo gebėjimus, tampa atsakingesni ir drausmingesni, auga jų mokymosi motyvacija, bendravimo kompetencija, ugdoma savivertė.

Esti nemažai tyrimų apie edukacinių technologijų pritaikymo galimybes įvairiose veiklose ir srityse, tačiau stinga darbų apie edukacinių technologijų pritaikymo galimybes

skatinant konkrečiai paauglių bendravimo kompetenciją, kas suponuoja, jog bendravimo kompetencija dalinai ugdoma netiesiogiai, bet lygiagrečiai su kitomis ugdymomis disciplinomis mokyklose.

Tyrimo metu atskleista, kad ugdant bendravimo kompetenciją veiklų procese tikslinga naudoti įvairių priemonių kombinacijas. Kiekviename kompiuteryje yra programų, kurias derinant su įprastais ugdymo metodais galima kurti komfortišką ir motyvuojančią erdvę paauglių bendravimo ir kitų bendrųjų kompetencijų ugdymui.

Raktiniai žodžiai: bendravimo kompetencija, edukacinės technologijos, paaugliai, VDC.

SUMMARY

The topic of the master's thesis: Development of Teenagers Communication competence at Children's Day Center using Educational Technologies Improving adolescent communication competencies is one of the biggest challenges facing VDC staff, they are constantly looking for motivational tools, methods or activities to promote today's adolescent communication. Educational technologies provide an opportunity to create such educational activities that meet the communication needs of adolescents attending VDC. However, technology alone cannot lead to the development of adolescent communication competence, so the role of the VDC employee is particularly important in this process.

This problem consists of 2 questions: How can educational technologies be promoted to promote adolescent communication competence? What kind of adolescent children's communication competence makes use of educational technologies?

The aim of the master's thesis is to theoretically and empirically substantiate the possibilities of using educational technologies in developing adolescent communication competence in VDC. To achieve this goal, the following tasks have been identified: To discuss the peculiarities of adolescent communication competence. To review the role of VDC in adolescent education. To analyze the possibilities of using educational technologies in adolescent education. To evaluate the possibilities of applying educational technologies in developing adolescent communication competence in VDC. In order to achieve the goal, the following methods were used: analysis of scientific literature, research and documents, quantitative and performance research, statistical analysis of data. The study involved 10 adolescents attending VDC in Vilnius district.

Results: Communicating with a modern teenager can create an image of an egoist who is distant from and hostile to the environment. Communicating in a virtual environment, brainstorming, ignoring adult opinion, inability to adequately assess one's role in a group, inability to focus on details, distraction, desire to get information quickly, lack of meaning, inability to communicate in verbal language acceptable to all – a picture of modern adolescents' communication competence.

VDC plays a rather significant role in adolescent education. VDC hosts events for the prevention of harmful habits and vocational guidance, individual interviews, group discussions. Adolescents have the opportunity to realize their ideas and ideas, therefore they become better aware of their abilities, become more responsible and disciplined, their learning motivation, communication competence grows, and self-esteem is developed.

There is a lot of research on the possibilities of applying educational technologies in various activities and fields, but there is a lack of work on the possibilities of applying educational technologies in promoting adolescent communication competence, which presupposes that communication competence is developed indirectly but in parallel with other disciplines.

The research revealed that it is expedient to use combinations of different tools in the process of developing communication competence. Each computer contains programs that, in combination with conventional educational methods, can create a comfortable and motivating space for the development of adolescent communication and other general competencies.

Keywords: communication competence, educational technologies, adolescents, VDC.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Mokinių bendravimo kompetencijos įvertinimo klausimynas.

Nr.	Teiginiai	Man tai nesiseka	Man tai nelabai sekasi	Man tai gana gerai sekasi	Man tai puikiai sekasi
1.	Kalbant žiūrėti tiesiai į pašnekovą				
2.	Domėtis tuo, ką žmonės kalba				
3.	Kalbėti daugelio žmonių akivaizdoje				
4.	Šypsotis žmonėms, kurie tau patinka				
5.	Supykus to neparodyti				
6.	Sakyti, ką galvoji				
7.	Įsitraukti į grupę, kuri jau kalbasi				
8.	Pasakyti kitiems žmonėms, ko nori, kad jie padėtų				
9.	Argumentuoti				
10.	Padėkoti				
11.	Atsiprašyti				
12.	Susigėdus to neparodyti				

2 PRIEDAS

Struktūruota refleksija:

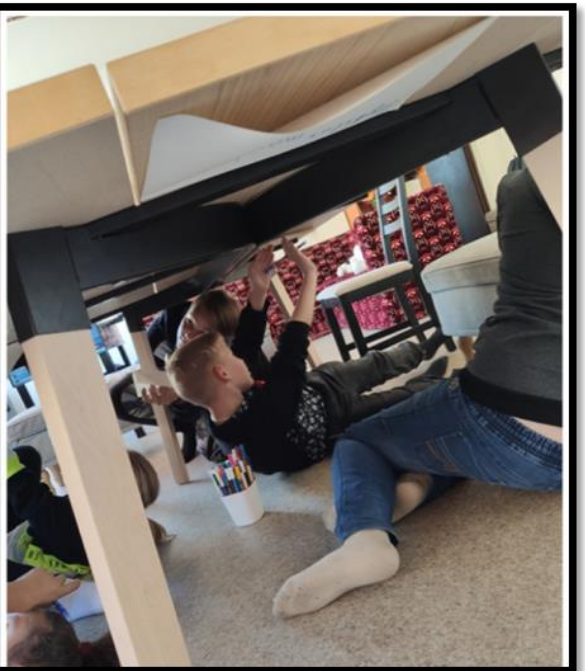
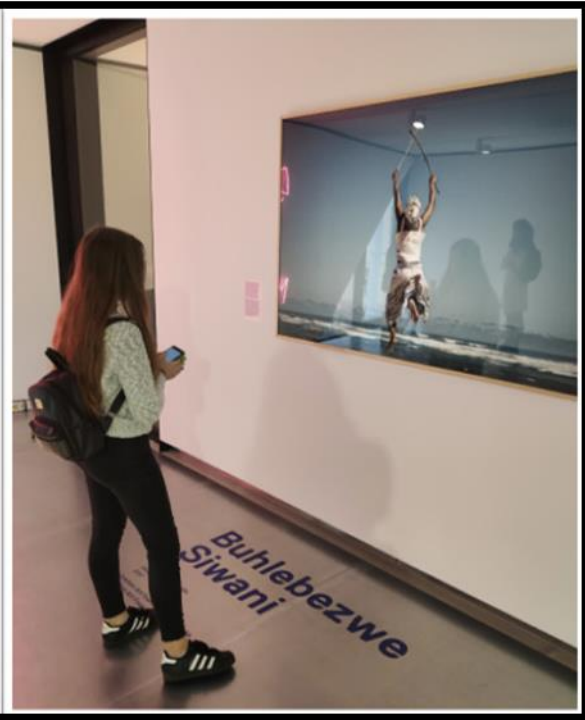
- Įvardinkite, ką šiandien veikėme, kas nutiko.
- Kaip jaučiatės po šio susitikimo?
- Kaip vertinate šį susitikimą?
- Kas buvo gero ir kas blogo?
- Ką būtų galima padaryti, kad kitas susitikimas būtų Jums įdomesnis?

Emocijų įvardinimo plakatas

Laimingas	Liūdnas	Piktas	Sunerimęs
			
Išsigandęs	Drovus	Besididžiuojantis savimi	Susierzinęs
			
Nustebęs	Atsipalaidavęs		
			

Kūrybinis projektas „ŠaPaP žaidimas“

parapija Dievas
Vaidotai
Šeima ^{žaidimas}
^{geras poilsis} namai
atsivertimas
pamokos ^{laikas} ^{stovykla} centras
šiluma bažnyčia vaikai
Toma

Kūrybinis projektas „VDC logotipo kūrimas“

